

מאמר מערכת

הشمיטה התורה וארץ ישראל

בפרשת בחוקותי, לאחר תיאור ההבטחות לעם ישראל אם ישמרו חוקיו ומצוותיו – מזהיר ה': "ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצוות האלה... והשימותי אני את הארץ, ושםמו עליה אויביכם.. והיתה הארץ שמה ועיריכם יהיה חרבה – או – או תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה.. כל ימי השמה תשבות את אשר לא שבתתם בשבתכם בשבתכם עליה.. והארץ תעזוב מהם ותרצץ את שבתותיה בהשמה מהם" (ויקרא כו, יח – מג).

פסוקים אלו מביררים בצורה חד משמעית, שהארץ תהיה שמה, חרבה ועזובה – בגלל אי שמירות מצות השמיטה בשבת עם ישראל עליה.

והשאלה עולה מאליה: מה הוא הקשר בין קיומן מצות השמיטה לבין פריחתה או שוממותה של הארץ? מודיע איז קיומן מצות השמיטה גורר אחריו גלות, חרבן ושממה? וכן, האם שמירת השמיטה מבטיחה קיומם היהודי בארץ ישראל?

ברם, לכואורה חורבנה של הארץ תלוי בעזיבת התורה, וכדברי הנביא ירמיהו: "על מה אבדה הארץ נצחה כדבר מבלתי עובר? ויאמר ה': על עזבם את תורתך אשר נתתי לפניהם, ולא שמעו בקולי, ולא הלכו בה" (ט, יא – יב), וידועים דברי האמורא הגדול רב שנאמרו על פסוק זה: "שלא ברכו בתורה תחילה" (ב"מ פה, א – ב)

ופירשו הראשונים: "על שלא הייתה התורה חשובה בעיניהם כל כך שתהא רואיה לבך עליה, ושלא היו עוסקים בה לשם ומתוך כך היו מזוללים בברכתה" (ר"ן בנדרים פא, א בשם רבינו יונה, והובאו הדברים בבית יוסף בתקילת סימן מ"ז).

על כל פנים מבואר שביטול תורה ואי התיחסות למלתתה ולכבודה היו בגורמי חורבן הארץ, ואם כן, כיצד נבין את דברי התורה הקוישרת את חורבן הארץ עם איז קיומן מצות השמיטה?

תשובה ברורה ונוקבת מצאנו בדברי הקדוש רבינו חיים בן עטר זצ"ל, בפירושו הנפלא על התורה "אור החיים": "ויעוד מצינו שאמר הכתוב למעלה "אם תרצה הארץ את שבתותיה" וכו', ותרצה הארץ שבתותיה", הרי כי לסייע עון השמיטה תאבד הארץ ממה, ומעתה הם שני טעמים ליציאת ישראל מארץ הקדושה.

לוזה אמר יען ובעין, חזר ופירש מה הם שתי הסיבות, ואמר "במשפט" מס'ו - הם השמיטות, ואת "חוקותי" געלת נפשם - הוא עסק התורה, כמו שאמר בתחילת הפרשה: אם בחקתי תכלו, ופירשנו על עסוק התורה.

וממוצא דבר אתה יודע כי צרכיים שתי הסיבות, שאם היו עוסקים בתורה היו מתייסרים באופן אחר, ותתרצה הארץ בביטול השמיטה לצד תועלת התורה הנשמעת בה, ואם היו מקיימים מוצות השמיטה הגם שלא היו עוסקים בתורה, היה ה' מיסרתם באופן אחר ולא היו גולים, ובהצטרף שניהם יצא הדין להביא אותם בארץ אויביהם שאמר בתחילת הענין". כלל"ק.

מדבריו אנו למדים יסוד גדול: ביטול תורה וביטול מצות השמיטה – שניהם יחד – בגורמי הגלות וחרבן הארץ, ואם היו ישראל שומרים מצות השמיטה, גם אם היה בהם ביטול תורה – לא היו גולים (אם כי היו נענסים בעונש אחר, אך לא בגלות).

על דברים אלו לשמש לנו תמרור בימים טרופיים אלו, בהם חלקים בארץ ישראל מועברים לאויבינו. והיה אם נקפיד לשמר על מצוה כה קירה, חביבה וחשובה – הרי שהארץ תישאר בידינו בשלמותה.

גלוון מס' 30 עוסק:

א. את הגלוון אנו פותחים במדור - "פסקיו עוזיאל", ובו ניסוח ובירור פסקי הלכה מאוצר התשובות שבדף ובכתבי של הראשון לציון מו"ר הג"ר בן ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל. בಗלוון זה הובאו וועבדו פסקי הרב עוזיאל על איסור כריתת אילן מאכל. בגלוון הבא א"ה יובאו פסיקותיו על הלכות שמיטה. מדור זה נערך ע"י הרב יהודה אדרי שליט"א מרבני המכון.

ב. מאמרו של מורה דרכו של המכון הג"ר שם"ע שליט"א העוסק בביור הלכה א' בהלכות שמוא"י להרמב"ם.

ג. פרק נוסף בהלכות שביעית מתוך הספר "שביתת השדה" להרב שניואר ז. רוח שליט"א המוקדש בגליוון זה לקדושת שביעית.

ד. הרב דוד אביטן שליט"א מרבני המכון עוסק אף הוא במאמרו על התנאים לחלות קדושת שביעית לדעת רביינו הרמב"ם.

ה. הרב יחזקאל מוצפי שליט"א עוסק במאמרו בדיון נתיעה שנטעה באיסור ביום ט"ז אב של ערב שביעית.

ו. הרב אהרון בווארון שליט"א ממשיך בחלוקתו השני של תשובתו על הפרשת תרו"ם בחנויות.

בסוף החוברת - המדור מהנעשה במכון.

ביקרא דאוריתא
המערכת

פָּסָקִי עֲזִזִּיאָל

איסור והיתר בקציצת אילן מאכל^{*}

א. איסור עקירת אילן מאכל נהוג גם בחוץ לארץ, ואין צורך לומר בארץ ישראל, שכן עליינו לנוטעה ולהפריה ולא לעקור הנטוע.

ב. אין לעקור אילן מאכל על מנת לנטוע במקומו יר��ות לצורך פרנסה ועובדת, אלא אם כן קיומו של האילן מפרי עץ (מבחינה בוטנית) לזריעת או קיומם של הירקות.

— נמקה של הלכה —

I. איסור זה נהוג בין הארץ ובין בחו"ל לארץ, כדי כל הפסד השחתה של שפה או שבירת כלים¹, וכן כתוב הרמב"ם ז"ל: "אין קוצץ אילן מאכל... ולא במצוות בלבד, אלא בכל מקום, כל הקוצץ אילן מאכל... לוקה" (הלכות מלכים פ"ו ה"ח). וכן כתוב בעל ספר החנוך: "ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות, ועובר על זה והשחתת אילן מאכל - עבר על לאו זה וחיבך מלוקות" (מצוות תקכ"ט). ובארץ ישראל אין צורך לומר שאיסור זה נהוג, ומדובר מלא דבר הכתוב: "ווכי תבואו אל הארץ וננטעתם כל עץ מאכל"² [ייקרא יט, כג].

II. מדברי הרמב"ם והרא"ש [הובאו דבריהם להלן בהלכה ו] מוכח להדייא שככל מקום שיש צורך בקציצה לצורך מקומו, וכך גם לבנות במקומות בית - מותר. ובאמת של לצורך מקום עבדה ופרנסה הוא חשוב יותר מבניין בית [וממילא ההיתר יותר ודאי]. אלא שצד אחר אני מסתפק בדבר זה, משום שנטיעת גן ירק יכולת [אولין] להתקיים גם תחת האילן וסביבתו. לכן אני מחייב בשאלת זו, עד אשר יחקר הדבר על ידי מומחה חקלאי ויתברר שהאילן הנטוע במקומו מפרי עץ זריעתם או קיומם של הירקות, ואם כן הריה זה מותר לעקורו.

— מקורות, הארות והערות —

☆ כל פסקי ההלכה בפרק זה מבוססים על שלוש שו"ת בהם נידון נושא זה. התשובה העיקרית פורסמה לעת עתה רק ב"הפוסק" תש"י, ושתי התשובות להשוואה זו עדין מצוים בכ"ק.

1. וזו לשון הרמב"ם בספר המצוות (לא תעשה נ"ז) "וכן נכנת כל השחתה בכלל לאו זה, כגון מי שישרוף בגד לבטלה, או ישבור כליל לבטלה, הריה וזה עובר משום "לא תשחית" ולוקה", ולכוארה מליקות דאוריתא. אולם בהלכות מלכים (פ"ו ה"י) כתוב "ויאנו לוקה אלא מכת מרדות מדבריהם". ובמנחת חינוך (מצוות תקכ"ט) כתוב: "ונראה דעת הלאו עוברים רק דין לוקין, כיון דאיינו מפורש בקרוא רק אילן מאכל". על כל פנים מצווה זו אינה מוגבלת למקום מסוים, וחלתה בכל מקום.

2. ובמדרש רבה (ייקרא רבba כה,ג) "אף אתם שנכנסין לארץ לא תחטטו אלא במטה חילה, הדא הוא דכתיב: "כי תבואו אל הארץ וננטעתם". ובתנחותם (קדושים ח) :" אמר להם הקב"ה לישראל: אף על פי שתמצאו אותה מלאיה כל טוב, לא תאמרו נשב ולא נטע, אלא הו זהירין בנטיעות, שנאモ: "וינטעתם כל עץ מאכל". והרמב"ם בהלכות איסורי מזבח (פ"ז ה"ג) פסק: "כל העצים... כשרים למערכה, ולא היו מביאין משל זית ולא משל גפן משום ישבן ארץ ישראל", ואם כן למערכה על מזבח ח', כל שכן לעניינו. וב"אור החיים" לפסוק זה כתוב: "ג' מצוות נאמרו כאן... ב- לנטוע כל עץ מאכל לשבח הארץ."

ג. יבוש האילן בדרך גרמא, וכגון מניעת השקית האילן, אף היא בכלל איסור "לא תשחית את עצה".

ד. איסור השחתת אילן חל רק על אילן מאכל, ואין כל איסור בהשחתת עץ סרק.

ה. עקירת אילן עם שורשו גרוועה מקיצצת אילן.

ו. מותר לקצוץ אילן מאכל כشرطן למקומו של האילן.

ג. **נמקה של הלכה**

הלכה זו למדנו מדברי הרמב"ם שפסק: "אין קווצין אילני מאכל... ואין מונעין מהם אמת המים כדי שיבשו, שנאמר: 'לא תשחית את עצה' (הלכות מלכים פ"ו ה"ח), והכל הולך למקום אחד, דלsoon השחתה משמע גם גורם השחתה.

ד. הלכה מפורשת היא שדין זה אינו אלא באילן מאכל, ומקרה מלא דבר הכתוב: "רַק עַץ אֲשֶׁר תַּדַּע בֵּין עַץ מְאַכֵּל הָוּא אֶתְּנָה תְּשִׁחַת וְקַרְפָּת" [דברים כ,כ]. וכן פסק הרמב"ם: "כָּל אַיִלֵּן סְרֵך מַוְתֵּר לְקַרְעֵן אָתוֹן אַנְיוֹן צְרִיךְ לוֹ" (הלכות מלכים פ"ו ה"ט).

ה. דקיציצה - אפשר שיצמח אילן זה עצמו שוב מושרשו, אבל עקירה מן השורש הוא כדי שלא יצמח במקומו עץ אחר⁴, ולא ככתב החתום טופר (חלק יו"ד סימן ק"ב) דהיכא דסגי ואפשר בעקירה לא הותרה קיצצת האילן.

ו. פסק הרמב"ם: "אין קווצין אילני מאכל שחווץ למדינה" (הלכות מלכים פ"ו ה"ח) - משמע שתוך המדינה מותר, ומניין למד זאת, ולא עוד אלא שדבריו הם סתrai מדכתב בסיפה [שם]: "כל הקווצין אילן מאכל דרך השחתה - לוקה", הרי שלא חילק בין חוץ המדינה לתוכה הארץ. ואפשר היה לומר דסבירא דכל הקווצין ארישא קאי, וכאלו כתוב: כל הקווצין חוץ למדינה, אלא דא עקא דחילוק זה לא מצאנו לו מקור בתלמודין. ונראה לומר דהרבנן מודח רוחבם למד חילוק זה ממה שנאמר "לא תשחית", הלך בתוך המדינה שהקרע צריך לבניין ודמיו יקרים, הרי זה קווצין לצורך ואין זו דרך השחתה, אבל מהחוץ למדינה שאין בונים שם בתה דירה, אם קוץן האילן הרי זה עובר על "לא תשחית", וזה כתוב: "הקווצין אילן מאכל דרך השחתה", פרט לאינו דרך השחתה, כגון שצריך לקרע, או שדמיו יקרים.⁵

וכן כתוב הרא"ש ז"ל: "ובכן אם היה צריך למקומו גראה דמותר" (בבא קמא פ"ח סימן י"ד). והנה הרא"ש סתום דבריו ולא פירש מקור חדש זה, ונראה שהוא למד זה מליישנא דקרה

מוקורות, הארונות והערות

3. וכן מבואר בספריו על הפסוק (דברים כ,ט): "לא תשחית את עצה, אין לי אלא בROL, מניין אף למשוך ממנה אמת המים, תלמודו לומר: 'לא תשחית את עצה' - בכל דבר".

4. והשווה מה שכתב המשנה למלך בהלכות איסורי מזבח (פ"ז ה"ג) שבכਰית ענפים מן האילן אין בו משום "בל תשחית", והאיסור אינו אלא בקיצצת כל העץ כולה מושרשו - עיין שם.

5. וכן הוראה הרמב"ם להלכה בתשובה (תשיבות הרמב"ם מהדורות בלוא סימן ק"ב) בענין דקל שצפוי ממנו נזק: "מותר לכרכתו, כשצפוי ממנו אחד מלוא הנזקן, וכן מותר לכרכתו כדי להנחתה ממקומו או מדמי עציו, לפי שהחותורה לא אסורה אלא לכרכות על דרך השחתה בלבד".

6. והאחרונים תמהו על שוביינו יעקב בעניין היתר קיצצת אילן. וראה הידושי הגרשוני ביו"ד קט"ז, ובשו"ת שבות יעקב ח"א סימן ק"ט.

ז. כל מקום שעז האילן שווה יותר מפירותיו - מותר לעקרו או לקוץכו, ואין צורך להקדרים ולהעדיף קציצת עץ סרק לקציצת אילן מאכל. אמן במדרש מבואר שדרך עצה טובה וממדת דרך ארץ להעדיף קציצת עץ סרק על אילן מאכל.

נמקה של ההלכה

ד"לא תשחית", וכל שצורך למקומו אין זו השחתה (ומה שכתב הרא"ש: 'נראה' דלצורך מקומו מותר, אין זה מדרן ספק, אלא מכיוון שאין זה מפורש בתלמוד כתוב 'נראה', כדרכם של כל הפסוקים). ומשמע עוד דבצורך למקומו לא בעין שיהיה הקרען מעולה בדים, דכל מקום שצורך לו לאדם הוא מעולה בדים, אפילו אם ימצא זה במקומות אחר, בכל זאת יש עדיפות במקומות שהוא שלו או סמוך לו, לפיכך מקומו של אדם הוא מעולה בדים על פירותיו. והכי מסתברא שאלילנות נבראו ומתקיים בשbill האדם ולהנתחו, אבל האדם אינו מתקיים בשbill האילנות, לפיכך העז נדחה מפני האדם, ואין האדם נדחה מפני העז.

ג. גرسין בגמרא (בבא קמא צא,ב): "אמר רב: דיקלא דעתן קבא - אסור למקציציה... אמר רב כי חנינה: לא שכיב شبחת בר, אלא רקן תайнאתה בלא זמנה. אמר רבינה: ואם היה מעולה בדים (דמיו יקרים לבניין יותר משבח פירותיו - רש"י) - מותר. תניא נמי הци: רק עץ אשר תדע" - זה אילן מאכל, "כי לא עץ מאכל הוא" - זה אילן סרק. וכי מאחר שטפו לרבות כל דבר, מה תלמוד לוomer כי לא עץ מאכל? להקדרים סרק למאכל. יכול אפילו מעולה בדים (לקורה יותר מפירות, יהא סרק קודם לו - רש"י)? תלמוד לוomer רק" (מייעט הקדמה - רש"י).

מכאן למדנו שכל שהקורות שבעץ יקרים לבניין משבח הפירות, אף על פי שאפשר למצוא קורות אלה מאילני סרק, מותר לקוץן או לעקור אילני מאכל כדי להשתמש בקורותיו. וטעמא-DDינא ביאר הרמב"ם ז"ל בהלכותיו: "כל הקוץן אילן מאכל דרך השחתה - לוקה, אבל קוץצין אותו... או מפני שדמיו יקרים. לא אסורה תורה אלא דרך השחתה" (הלכות מלכים פ"ו ה"ח).

מדוברו למדנו שגם אם אין צורך להשתמש בקורות האילן לבניין, אלא אפילו אם ימכור את עציו להסקה או לכלי ריהוט וכדומה מותר לקוץכו.

ולפי זה צריך לומר דמה שפירש רש"י "לבניין" - לאו דוקא, אלא אורחא דAMILתא נקט, ובאמת כל מקום שעצי האילן שווים יותר מפירותיו מותר לעקרם או לקוץם, דזיל בתר טעם הוא, הוואיל ואסורה תורה בלשון השחתה - "לא תשחית את עצה" - כל שקווץ לצורך דמיו שם יקרים מפירותיו - לא דרך השחתה היא.

ולכואורה לא משמע כן במדרש (תנחותמא ויקhalb ט)⁷ דאיתא: "אמר רב כי תחליפה דקסרין, לימוד הקדוש ברוך הוא דרך ארץ, שם בקש אדם לבנות בית מאילן עושה פרות, אומר לו: ומה מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהכל שלו, כשהשומר לעשות לו משכנן, חס על אילן עושה פרות [ו贊יה לעשות מעצי שטים], אתה על אחת כמו וכמה".

מקורות, הארות והערות

ח. אילן מאכל שכעתו אינו עושה פרי כשיעור⁸ - הרי הוא עצם סרק שמותר לקוצתו.

דעת

נמקה של ההלכה

ברם, לאור האמור וסבירו עליל, היתר קציצת אילן לצורך עצו - וכששוה הוא יותר מערכ פירוטיו - מבואר מפורש בתלמוד, ואם כן לא בא המדרש לאסור, אלא עצה טובה קא משמע לנ, והיינו ממדת דורך ארץ אילן מאכל שיש אפשרות בשימוש בעץ סרק.

ח. [סבירו ברמב"ם]: "זוכן אילן מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט, שאינו ראוי לטרוח בו - מותר לקוץ אותו". הלוות מלכים פ"ו ה"ט]

ובירורו עובדת תפוקת האילן אינו בגדר ספק, אלא בגדר חסרון ידיעה, דהיינו באילני מאכל שהזדקנו עד שאינם נתונים פירוטיהם בשיעורו הרואין אפשר לדעת זאת מפי מומחים בדבר, ואם כן אין כאן אלא חסרון ידיעה, ולא ספק, ולפיכך כתבה תורה "ען אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא", לומר לך, שכן שהוא דבר לא אפשר לברורו, לא מותר אלא אחרי ידיעה ברורה מידיעתך או מידיעתם של אחרים המומחים לכך⁹.

ט. שניינו [ערלה פ"א מ"ג]: "אילן שנעקר והסלע עמו, שטפו נהר והסלע עמו, אם יכול לחיות - פטור". פירוש הרמב"ם [בפירוש המשניות]: "מנาง האילנות שמשכו שרשיהם בארץ הרבה ויתעבה עליהם העפר עד שייהיה סביב האילן כמו האבן אפילו אחר עקרתו, אומר בכך כי אין שם נעקר האילן באותו העפר הנקרא סלע ועמד במקום אחר, אם יש באותו עפר כדי שיכיל לחיות בו, שאינו חייב בערלה, לפי שלא נחשב זה כנטיעת שנייה, אבל נחשוב אותו כאלו לא נעקרו".

ודין זה נדון בغمרא גם לעניין דינוי ממונות: "שטף נהר זיתיו ונתנט לתוכך שדה חבירו, זה אומר: זיתי גךלה, וזה אומר: ארצי גךלה - יחלוקו... אמר ריש לקיש: לא שננו אלא שנעקרו בגושיהם ובתוכך שלש, אבל לאחר שלש - הכל לבעל הקרע" (בבא מציעא ק-ב-קא,א).

מכאן למדנו שכיל אילן שנעקר בגושיו או בסלע עצמו, אם יכול לחיות הרי זה כאלו לא נעקר, ואם כן אמרו בנעקר האילן על ידי רוח או שטוף ונתנט במקום אחר, מכל שכן הוא כאשר עוקם בידים ונטעם בידו במקום אחר.

מקורות, הארות והערות

8. דין הלכתי בעניין שיעורי היבול במיני העצים השונים - עדין מצפה לבירור הלכתי, וראה: "نعم" כרך י"ג במאמרו של הרב אברהם גולדברג עמודים ר"ג-רכ"א [הודפס גם בספרו "הארץ ומצוותיה" עמודים תי"ז-תל"ג במהדורות שנות תשמ"ח-ח]

9. והחתם סופר (יוז"ד סימן ק"ב) כתוב: "וזам כן מי שהוחשב לפוי אומדנא דיליה שזה הדקל לא טעין קבא, או שקורותיו מעולים בדים וקוצזו, אף על גב דאין הדבר ברור, ואולי טעה בדיםינו, מכל מקום הקציצה אינה דרך השחתה, כי היה סבור להרוויח בקציצה, והוה אמינה דאין זה ספק איסור, אלא ודאי היתר, קא משמע לנ קרא דאייכא קפidea" אשר תדע", ולא זולת בשום אופן. ומעתה כל דלא ברי שיהיה ריווח הקציצה יותר מהפירוט דעתין אילנא, אסור קציצה למי, וסקנה אייכא אפילו בספיקא שלא בדרך השחתה".

תפקת האילן יכולה להקבע על ידי בעל האילן, או מומחים לדבר, והוא דבר הניתן לבירור.

ט. אילן שנעקר עם גושו על ידי רוח או שטפון, יוכל הוא להמשיך לחיות מגו האדמה מוחobar אליו, הרי זה יוכל לא נער. וכל שכן אם נער בידים עם גושו על מנת לנוטעו במקום אחר. ועל כן מותר לעקror אילן עם גושו לשם נטיעתו במקום אחר, ואין בזה ממשום איסור קיצצת אילן מאכל, גם אם יתברר, לאחר זמן, שלא השתרש בארץ לאחר שתילתו מחדש.

י. כל מקום שਮותר על פי ההלכה לקצוץ אילן מאכל - וכגון שציריך למקוםו - אין בקיצצתו ממשום סכנה. אף על פי כן, במקום שאפשר, צריך לעשות כל המאמצים

— נמקה של ההלכה —

וכן נהג רבינו יאשיה שעקר נטיעות בחוץ לארץ עם גושיהם - אף על פי שאיסור זה חל גם בחו"ל וכדרלעיל - ונטעם בארץ ישראל (ירושלמי עולה פ"א ה"ב), ואם היה איסור בדבר - ממשום "לא להשחית את עצה" - ודאי לא היה רבינו יאשיה עוקר על מנת לנטרע.

והילך דברי השאלה יוב"ז (ח"א סימן ע"ז): "ויעוד אני ציריך למודעך, שאם אף על פי שעוקרין הגפן מקוממה עדין היא חייה ויכול לנטעה במקום אחר, אין כאן בית מיחוש לעולם, דפשיטה דאיתן זו קציצה, ולא נאסרה כלל בשום אופן, שהרי היא כנטועה במקוםה, וכדקדקיא לא גבי ערלה באילן שנעקר והסלע עמו, אם יכול לחיות - פטור מערלה, כל שכן הכא בנדון דידן".

ואמנם החותם סופר (חילק יורה דעה סימן ק"ב) חילק על הרב שאלת יוב"ז וכותב שעקירה שלא לצורך, גם אם היא עם גוש, ולשם נטיעה במקום אחר, לא היה מתיר, והבב"א ראייה מלשון הגמרא (בבא קמא צב,א): "שמואל אמר ליה אריסתה תמרי, אכיל, טעם בהו טעם דחומרא. אמר ליה: מאי האי? אמר ליה: בגין גופני קיימי. אמר: מכחשי בחומרא قول' הא? למחה אמר איתי לי מוקורייהו" (=מקורו שלחן ועיקרן - רשי"י) - דוק מינה מהאי ש"ס דדוקא הוואיל וטעים בהו טעם גופני אמר זיל אמר ליה מוקורייהו, אבל בל הא כי אפילו למיטה מוקורייהו לא הוה מתיר.

ולענין דעתינו דיקוקו של החותם סופר אינו מוכחה דבאמת "אייתי לי מוקורייהו" הינו קציצתם, וכן כתוב הרמב"ם: "אבל קוטצין אותו אם היה מזוק אילנות אחרים, או מפניהם שמזוק בשדה אחרים", וכותב הכסף משנה: "ופירש רשי"י מקור שליהם ועיקרן, כלומר קצוץ אותם" (הלוות מלכים פ"ז ה"ח), הילך שפיר מתקיים דינו של שאלת יוב"ז, שודוקה בקיציצה או בעקירה של השחתה הוא דבענין תנאי זה שמזוק אילנות או שדה אחרים, אבל עקירה על מנת לנטווע במקום אחר אין בו שום צד איסור כלל.

ומפשת הסוגיה במעשהתו של רבינו יאשיה (הנ"ל) מוכח שלא היה ספק לרבי יאשיה שהאלנות בגושיהם ודאי יכולם לחיות, שהרי הוא עקר אותו: לשכרו שנים או לשכרו רביעי, ואם היה לו ספק בדבר לא היה עוקרם, הוואיל וויצא שכרו בהפסדו, שאם לא יוכל לחיות לא תושג המטרה, לא לענין שנים ולא לענין רביעי, מכאן למדנו מפורש שעקירה בידים לשם נטיעת בערך במקום אחר אין בה אסור בתשחתה, הוואיל ואין זו השחתה. וגם אם לא ישתרשו, בכל זאת אין העוקר עובר על

לעקרם בוגשיו ולנטטו בקדם במקום אחר¹¹. ובתלמוד מבואר שהקוץן אילן מאכל - גם באופן שמוثر - אינו רואה סימן ברכה.

נמקה של ההלכה

בלחשית, הויאל והוא עקר אותו בידיו בכל הזרירות הדורשה. ולפיכך אין לנו לומר אלא שעקירה לצורך נטעה במקום אחר אינה בכלל השחתה, כמו שכן הדין לעניין שבת: מקלקל על מנת לתיקן חיב, משום שאין זה קלקל (ראה שבת קה, ב' ורמב"ם הלכות שבת פ"א הלכה י"ח).

כתב הט"ז (שו"ע יו"ד סימן קט"ז סק"ו): "עוד אחר מצינו שאסור חז"ל מפני הסכנה שלא לקוץ אילן העושה פירות, דאיתא בפרק הגוזל (בבא קמא צא,א): "אמר רבי (האי) דיקלא דטעון קבא אסור למקצתה, ואמר רבי חנינא: לא שכיב شبחת ברוי אלא דקץ תאינה בלבד זימנא". והנה דברי הט"ז צרכיהם עיון דכתיב דין זה בכלל דיןיהם שאמרו חכמים מדין סכנה, ובאמת אין זה מדברי חכמים, אלא הוא איסור תורה שיש בו גם סכנה, תדע שהרי העובר על לאו

זה לוקה, וכמו שכח רומב"ם זיל [הלוות מלכים פ"ז ה"ח].

ונראה דהט"ז כתוב כן משום עובדה דרביה חנינא דאמר: לא שכיב شبחת ברוי אלא משום דקץ תאינה בלבד זימנא. אבל לעניין דעתך אין זו ראייה, דלעולם איסורה דאוריתא הוא, אלא שאיסור זה הוא חמור שיש בו סכנה לעובר עליון. ובאמתليلת למור דшибחת עבר על לאו זה, אלא שטעה בדין, ומעשה בהanaganה שהזקינה עד שנתנה פחות מקבא, וסביר שיבחת דבכאי גונא מותר למקצתה¹⁰, אבל באמת תאנה היא חשיבה כמו זיתים, ואין קוצצים אותה עד שתוציא פחות מרובע הקב [רמב"ם שם ה"ט], והוא דקdock לשנאה דרביה חנינא דקץ תאנה בלבד זימנא, ככלומר לפניה שהזקינה במדה זאת שמוثر למקצתה, וקרוב הדבר לומר שגדולתו של شبחת היא שגרמה לו סכנה, משום שמעשו הם הוראה לרבים.

ועל כן, כדי להמלט מכל ספק ומהווש, בבאו לעקרו אילן לצורך מקומו, צריך לעשות כל המאמצים לעקרו בוגשיו או בסלע עצמו, ולנטטו בקדם במקום אחר, וכמו שכן העלה להלכה מREN החתום סופר. וכן מוכחה מהמובא במסכת פסחים (ג,ב): "קוצצ'י אילנות טובות... אין רואה סימן ברכה לעולם". ולכורה קשה, דקוצצ'י אילנות איסור דאוריתא הם עוזים, ויש בזה גם סכנה, ולא רק שאינם רואים סימן ברכה, אלא ודאי דקוצצ'י אילנות דהכא הינו במקום שמעולמים בדיםם, דאף על פי שמוثر מדינה - אין רואים סימן ברכה¹².

מקורות, הארונות והערות

10. וכך הסביר והבין מעשה זה הרוב אברהם גולדברג במאמרו המצוין בהערה.

11. וכן סיכם להלכה בשות"ת "בנין ציון" (לבעל עורך לנו) בסימן ס"א, שיצא להלך על שאלות יוב"ץ שהחמיר משום סכנה וכותב: "זהו יצא מזה לדינא דהיכא דמעוללה בדיםם, או שציריך למקוםו, מותר לקוץן מי שיגיע לו הריות, או על ידי עצמו, או על ידי שלוחו, ואין כאן איסור או סכנה... ומכל מקום מה שיש לתקן להקל העניין יתקן, והנה תקנה אחת כתוב השאלה ייעץ והסכים עמו החתום סופר שיעקור האילנות עם שורשיהם שיכולים להיות ממנה כשנותען במקום אחר, ואו כשינטנו ויעשו פירות - אין בזה השחתת אילן מאכל".

12. ובפרק דרבי אליעזר איתא: "בשעה שכורתין את עץ האילן שהוא עושה פרי, הקול יוציא מסוף העולם ועד סופו ואין הקול נשמע" (פל"ד), ובמסכת סוכה (כט,א) איתא: "בשביל ארבעה דברים מארחות לוקין... ועל קוצצ'י אילנות טובות". מדברי חז"ל אלו ומן המדרש המובא לעיל בהלכה ו', ניתן להבין מדוע כורח אילנות מאכל - גם כשמוثر להם - אין רואים סימן ברכה.

הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א
אב"ד פ"ת וחבר מועצת הרה"ר לישראלי

ב' אורים וחידושים בהלכות שמיטה ויובל להרמב"ם

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פ"א ה"א

**מצות עשה לשבות בשנה שביעית מעבודת הארץ
ועבודת האילנות. שנאמר: ושבתה הארץ שbat
לה', ונאמר: בחריש ובקציר תשבות. וכל העשו
מלאה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו ביטל
מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר: שדר
לא תזרע וכרמן לא תזמור.**

א. איסור חרישة

מלשון רבינו ז"ל יראה דס"ל דפסוק דבחיריש ובקציר תשבות מדבר בשבעית. וידוע דנהלכו בזוה
ת"ק ורבי ישמعال, דלה"ק מיררי בשבעית, ולומדים מזה לאסור חרישת דערב שביעית (שדה
לבן מפסח, ושדה אילין מצורת), ור' ישמعال סובר דתוספת שביעית היא הלכה למשה מסיני,
ומקרה זה מדבר בשבת ובא להתייר קציר העומר בשבת. ע"ש. והנה הרמב"ם ז"ל בריש פ"ג כתוב
דשלשים יומם סמוך לשבעית אסורה עבודת הארץ למשה מפני שהוא מתקנה
לשבעית, וידוע דהוא כר"ג ובית דין במו"ק (ג' עב' וד' ע"א) דס"ל כר' ישמعال שזו הלכתא,
ולמדו מניסוק הימים שאינו נהג אלא בזמן שבית המקדש קיימ. ולפנין כן אמרו בגמרא שם, כי
atzterik halchata le'ר' ישמعال וכו' ע"ש. ונמצא דהוא פוסק כר' ישמعال שהפסוק דבחיריש
ובקציר תשבות לא קאי על שבת בראשית, וא"כ אין כתוב כאן למלוד מזה
מצות עשה לשבות בשבעית, כן הקשה הגראען ז"ל בתוספותו על המשנה (שביעית פ"ב
מ"ב), והוסיף דבhalcolot תמידין ומוספין (פ"ז ה"ד) פסק דמותר לקצור העומר בשבת כמו שלמד
ר' ישמعال מהאי קרא, ואיך הביאו כאן על שביעית, וע"ש שנשאר בז"ע. (והובא בಗליון
הרמב"ם הוצאת הר"ש פרנקל נרו).

וכבר הקשה כן מהר"י קורקוט ז"ל על הרמב"ם כאן, והוסיף בזוה, וכ"ש דאפשרו לר"ע לא מيري
שביעית גופה, אלא בתוספת שביעית כאשר נהבאר, וא"כ פסוק זה לא שייך הכלל, וע"ש
שהאריך לתרוץ בזוה כמה תירוצים ובאי תורף דבריו ז"ל, בראשונה כתוב שרביבנו ז"ל ס"ל כר"ש
(פ"ב מ"ב) שכחוב דחרישת שביעית אסורה מן התורה, ואע"ג דממעטינן שאר אבות, חרישת לא
ממעטינן לה, ואחר שהביא ראיות להוכחה דבר זה, כתוב ומעתה לכך כתוב רבינו פסוק זה כאן
להודיעינו שאיסור חרישת שביעית אסורה מן התורה, והלכתא גליין דבכל ושבתה הארץ היא,
(ר"ל دائ לאו דבשביעי) אסורה החרישת מה"ת אין נאסרה מהלכתא ערב שביעית). והסמייך
אותה רבינו לפסוק זה שנזכר בו חרישת בפירוש עכ"ל.

והנה צ"ל דב"קadam ורזה הרמב"ם ז"ל להשミニינו שמלאכת חרישת יצאה מכללא דכில
הרמב"ם ז"ל בהלכה ב' שם, דעתינו לוקה מן התורה אלא על הזרעה או וכו'. וכן להלן בה"י כתוב

וז"ל שאין אסור מן התורה אלא אותן שני אבות ושתי תולדותיהם כמו שביארנו עכ"ל. א"כ היה לו לכתוב את זה להלן במלואו, ובמקרים שכתוב שرك זרעה וקצירה ותולדותיהן, יפרש ויאמר דחרישה ג"כ אסורה מן התורה, ובפרט שבhalbכה ד' מנה את החרישה בראש המלאכות האסורות מדרבנן, וע"ש בדברי מהר"י קורוקוס ז"ל שנדרך לחלק בין החרישה לחרישת רמז כזה, ולמה לא יפרש לנו הרמב"ם ז"ל שם את הדבר הזה בהדיא ולמה יסמן על רמז כזה, ולא במקומו. ז"ל לשיטתו של מהר"י קורוקוס ז"ל, דאיסור החרישה הוא איסור עשה ולא איסור לאו. אלא דקשה לי בזה מ"ש הר"מ באוותה הלאה (ה"א), וכל העשו מלאכה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו ביטל מצות עשה ועובר על לא העשה שנא' וכור' עכ"ל, ומשמעו דהא בהא תלייא. ועוד נשוב להה בעה"ג.

עו"כ שם לחץ, דכו"ע מודו דמלת "חריש" לצורך החרישה בשביעית גופה הוא אתה, וכ"כ בתוס' דלא מייתר לר"ע אלא תיבת "בקציר" אילנות, תיבת "בחריש" אצטיר למשר החרישה בשביעית מדאוריתא, אלא דס"ל לר"ע כיוון דבקציר אתה לתוספת, בחריש נמי לתוספת, ואפשר דגם ר' ישמעאל מודה דבחריש בא לאסור החרישה בשביעית, וייתורא דבקציר הוא ודרכו לבקש העומר שדוחה שבת, וע"ש עוד מ"ש בזה. עו"כ שם דאפי' נימא שר' ישמעאל דורש כל הפסיק לעומר בשבת, אנן לא פסקי בזה כוותיה אלא כר"ע דהלאה כר"ע מחייב וראוי לקיים דבריו בכל מה שנוכל, ולא פסקי כר' ישמעאל אלא דתוספת שביעית אינה מהפסקוק זה אלא הלמ"מ, אבל נקט"י דבחריש להחרישה בשביעית הוא אתה, וע"ש עוד מזה.

והנה דעת לנבן נקל שהתיווצים הללו הם לשיטתו דמהר"י קורוקוס ז"ל דס"ל בדעת הרמב"ם ז"ל דגם החרישה אסורה בשביעית מן התורה, אבל לדעת החולקים על זה וס"ל לדלהרמב"ם אין איסור החרישה בשביעית אלא מדרבנן וכדלהלן, לא נוכל לפרש כן בדעת הרמב"ם ז"ל, אלא כמ"ש אח"כ שם דבר כתบทי פעמים רבות (כליל המקדש פ"ז ה"ג וש"ג) שאנן רבינו מדריך בראיות ובדרישות הפסוקים, ואע"פ שנדחית הראה כתוב אותה רבינו, כיוון שהדין דין אמת מסמיך אותו רבינו ז"ל על הפסקוק הייתור מבואר עכ"ל.

וכבר כתבתי דגם לדעת הסוברים שהרמב"ם ז"ל סובר שהחרישה אסורה מן התורה, קשה לבאר שהביא הפסקוק דבחריש ובקציר תשובה למד שחרישה אסורה מן התורה, שזה לא מקומו כלל, וגם אינו רגיל להביא דבר יסודי וחשוב בדרך הרמז, ועוד דרכיהם הם הסוברים בדעת הרמב"ם ז"ל שgam החרישה אינה מדאוריתא, ואשר ע"כ הפירוש האחרון שכטב מהר"י קורוקוס ז"ל עיקר, דעתיקר הלימוד הוא מושבתה הארץ, והביא פסוק זה דכפשותו נראה דמייריו בשביעית וմדריך על מלאכות השדה, וככאי לו בא לבאר לנו מה היא השביטה שעיליה צייתה התורה בשביעית.

שו"ר להרב מראה"פ על הירושלמי ריש מסכת שביעית (ד"ה עד אימתי) שכטב דמ"ש במשנה עד אימתי חורשין עבר שביעית הוא אליבא דר"ע דדריש בחריש ובקציר לתוספת שביעית, אבל לר"ן ישמעאל תוספת שביעית, הלמ"מ, והפסקוק בא להתריך קציר העומר בשבת, וי"נ"מ בינהם לעניין שביעית, דלר"ע לוקה על החרישה כמ"ש התוס' במוק"ג (ג' ע"א), ולר' ישמעאל לא לוקין. וע"ש שכטב עוד, והקשה על הרמב"ם ז"ל שהביא קרא דבחריש ובקציר תשובה וכnen"ל. ועוד דבධיא פסק כר' ישמעאל בהלי' תמידין ומוספין (פ"ז ה"ז) דנקוצר גם בשבת, דלר"ע רק הקרבתו היא שדוחה שבת, ותירין דאיינו לומד עשה מהפסקוק זה אלא מושבתה הארץ, אלא שבא למד דכמו בפסקוק זה (בחריש ובקציר תשובה) דמייריו בשבת, ושם נכללים כל העבודות בכלל השביטה בשבת, הה"ג בשבייה שביעית דכוללה כל העבודות, לעבורי עלייהן בעשה דושבתה הארץ. וכמ"ש בתו"כ (פ' בהר) נאמר שבת לה' בשבת בראשית כך בשבייה וכור' שך לא תזרע וכור' כל מלאכות שבשך וכור', נמצא דמה שעובר בעשה על החרישה ושאר עבודות שביעית נלמד בשבת, וכור', ומה שאין לוקין כי אם על זרעה וקצירה וכור' נלמד ממו"ק שם, ובשאך מלאכו' כי הרמב"ם מכין אותו מכת מרדות, וה"ט משום דאין בהם לאו, עו"כ שם לחלק בין היכא שכופין

לקים מ"ע דמלקין אותו עד שתצא נפשו, ובין מי שעבר על עשה, וכמ"ש ריב"ש (ס"י צ'), וע"ש שהוקשה לו על מ"ש לכל העבודות אסורות בעשה, מ"מ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"א ה"י) שאין אסור מה"ת אלא אותן ב' אבות ושת תולדות. ותירץ דר"ל דאין בהם איסור לאו מה"ת כי אם מדבריהם, אבל עשה דושבתה הארץ יש בכל המלאכות שהן לתיקון הארץ. ודברים שלא יפסידו האילנות התירו אפילו בשכיעית, וכמ"ש (הרמב"ם פ"א שם) מהלכה זו ואילך. וע"ש שהוורף דחרישת איסור מהתורה גם בתוספת שביעית בזמן שבית המקדש קיים, אבל זبول וכדר' אע"פ שgam הוא בעשה, אינו איסור התוספת שביעית, אפילו בזמן שביהם"ק היה קיים. עכת"ד.

והנה מ"ש הרב מראה"פ דעשה דושבתה הארץ כולל כל העבודות לעבר עליהן בעשה. לכוארה יש לו בסיס מדברי הרמב"ם ז"ל שכח בפ"א ה"ב, אינו לוקה מן התורה אלא על הזרעה וכו', ובסוף הלכה ג' כתוב אבל על שאר החולדות שבעבודת הארץ עם שאר האבות שלא נחפרשו בעניין זה, אינו לוקה עליהם עכ"ל, והיה מקום לדיין ולומר מילקה הוא אלא לקי עליהם, הא איסורה דאוריתא מיה איכא, והיינו שיש בהם איסור עשה לשיטתו דמראה"פ, שהעשה כולל כל העבודות של הקרקע,adam אין בהם איסור כלל היה לו להרמב"ם ז"ל לכתוב אינו איסור מן התורה אלא הזרעה והקצירה וכו', ומגדל כתוב כן אלא כתוב, אינו לוקה מה"ת, משמע שלא בא לאפוקי אלא מלכות בלבד, והיינו טעם מאפני שאיין בלוא אלא בעשה, ומ"ש הרמב"ם ז"ל שם, אבל מכין אותו מכת מרודות הוא משום שעבר על העשה וכמ"ש הרב מראה"פ וככ"ל.

ואולם האמת יורה דרכו דגמ' פשوط דברי הגמרא במ"ק (דף ב' ע"ב וגו' ע"א) לא משמע כן, וגם בדברי הר"מ ז"ל אינו משמע כן, ולא אשתמי שום אחד מהפוסקים המפורטים לומר כן. דقولם נוקטים בפשיותם וכל המלאכות מלבד זרעה זומרה וקצירה ובצירה הוו דרבנן, ורק בחירשה ובנטיעת נחקלו בה ראנונים ואחרונים, אם הם דאוריתא או דרבנן. ולא עלה על לבם לומר שכל העבודות הן דאוריתא רק שאינו לוקה עליהם. ועוד נשוב לזה להלן בעה"ג.

וגם מ"ש הרב מראה"פ ז"ל לדמות שביעית לשבת, ולומר דכמו שבעשה דשבת נכלין כל העבודות בכלל השבתה, ה"ג בעשה דשביעית נכלין כל העבודות לעבר עליהן בעשה. וסמן דבריו על התוספתה דתורתה כהנים וככ"ל.

אחר המחלוקת רבה מהדר"ג, אין הכרח מכל זה, דגמ' בשבת גופה דאמירין שהעשה דשביתת שבת כולל המלאכות כולם, מ"מ אינו כולל אלא המלאכות האסורות בשבת מן התורה, אבל זה ברור ופישוט שאם יעשה איזו מלאכה שאינה מטל' מלאכות האסורים, ודאי דלא עבר גם על עשה דשביתת שבת, וכגון אחד שירם שלוחנות וכיסאות ושאר מטלטلين מחדר לחדר בתוך ביתו ויתהייג' בהם, דין בזה איסור מלאכה, האם ס"ד שייעבור על עשה דשביתת, כי לא שבת ולא נוח. ויתו רזה אם יעשה אדם איסורים דרבנן שגוזו בהם משום שבות, היעלה בדעתו לומר שעבר על עשה דשביתת שבת. אלא ודאי דעשה דשבת כולל ריק אותם מלאכות שאסורה תורה בלוא וועבר עליהם גם בעשה, והג' בעשה דשביעית שכל מה אסור בלוא שעובר עליהם גם בעשה, והו דומיא דשבת ממש, דשני העשין כולים כל מה שאסורה תורה בלוא באותו העניין. וזה מודוקן יפה בלשון הרמב"ם ז"ל שם (ה"א) שישים בה, וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו, ביטל עשה ועבר על לא תעשה שנא' שך לא תזרע וככרמך לא תזומר, עכ"ל. הרי הדבר כמו מפורש בלשונו ז"ל דמבלט עשה ע"י שעבר בלוא תעשה, אבל מלאכה שאין בה לא תעשה, גם עשה לא חל עליה.

והדברים מבורים בגמ' דמו"ק שם (ג' ע"א) דאיתמר החורש בשכיעית ר' יוחנן ור' אלעזר, חד אמר לוקה וח"א אינו לוקה, למא בדר' אבין א"ר אילעא פליגי, דאמר כל מקום שנא' כולל בעשה ופרט בלוא תעשה, אין דעתן אותו בכלל ופרט וכל, מ"ד לוקה לית ליה דר' אבין א"ר אילעא, ומ"ד אינו לוקה אית ליה דר' אבין א"ר אילעא. ופירש"י ז"ל, כלל בעשה וכו', כגון הכא

דכתיב (ויקרא כה) ובשנה השבעית שבת שבתון יהיה הארץ, כל הינו עשה, שדר לא תזרע וכרמך לא תזמור, פרט, הינו לא תעשה, ע"כ שם רשי אין דין לכל ופרט וכלל, וע"ג דכתיב כלל בתריה וכו', אין לו דין לכל ופרט וכלל שכותבין כלו בעשה או בכלל, דאמר אי אתה דין אלא כעין הפרט, דמרביב כל מידי דמי לפרט, אלא דיןינו ליה בכלל ופרט, והויל נשנה משאר כלל ופרט וכלל, אמרין אין בכלל אלא מה שבפרט, והני אין מודרינה לא. עכ"ל. ור"ל דמ"ד לוקה לא ס"ל כרבי אבין, אלא סובר דחשי גם זה בכלל ופרט וכלל, ודנים כעין הפרט, ומרביב גם חישגה וכיו"ב וע"כ לוקה עליה. אבל מ"ד אין לוקה לא חשבין זה בכלל ופרט וכלל, אלא לכלול ופרט בלבד, ומרביב אין בכלל אלא מה שבפרט. והני ארבעה דוקא, מידי אחרינה לא, עכ"פ אנו וואים שהעשה כולל רק מה שיש בו לא תעשה, רק נחלקו אי חשב כלל ופרט וכלל ומרביב גם הדומה לפרט, או דהו רק בכלל ופרט לא מרביב מידי, והויל וקי"ל דאיינו לוקה אלא על הארבעה, (אבל חישגה גם למ"ד שיש בה איסור תורה, מודה דין לוקין עליה). נמצא דין אין בכלל אלא מה שבפרט בלבד, והן הן דברי הרמב"ם, ולא כמו"ש מראה"פ.

וגם אחר שדחתה הגמ' להנחה זו ואמרו דכו"ע לית ליה דרבי אבין וכו' ומ"ד אין לוקה אמר לך, מכדי זמירה בכלל זרעה, ובצירה בכלל קצירה, למאי הלכתא כתיבינו רחמנא, למייר דאהני תולדות הוא דמחייב אתוליא אחרינה לא מיחיב, ע"כ, מ"מ נשאר הדבר ברור דהעשה כולל ורק מה שנאסר بلا העשה, לכל א' כדאית ליה, והואיל על הנך ב' אבות ושתי תולדות, כמבואר ברמב"ם ז"ל שם להרדי, א"כ פשוט דגמ' איסור עשה לא חל אלא אשני אבות ושתי תולדות שליהם ותו לא, וזה ברור בעה"ז.

וע"ע בספר פאת השלחן בזה, וכן בספר תורה השבעית (להגרי"ץ הלו ז"ל אב"ד יפו ת"א) מ"ש בזה באורן ושם בס' טעם המלך נשאר בצע"ב בזה. וכ' דבפאה"ש כתוב להוכיח מכאן דרבינו ס"ל דקרו דבחריש וגו' איירי בשבעית גם לר' ישמעאל, וקמ"ל דמותר לקצור העומר בשבעית, ע"פ דקצירה בשבעית עובר בעשה ול"ת. וע"ש שהקשה ע"ז דהרבנן ז"ל גופיה בפירוש המשנה (פ"א מ"ד) דשביעית כתוב דר' ישמעאל מפרש קרא זה דבחריש וגו' בשבת, דביה מיiri קרא דכתיב ששת ימים תעשה מעשיך וביום השבעיע תשבות בשמות (כ"ג), ושם (ל"ד) בחריש ובקציר תשבות. וע"ש שהאריך בזה. ובפירוש מהר"י בן מלכי צדק ז"ל פי' דרבי ישמעאל מפרש להאי קרא בשבעית וכמ"ש בירושלמי, (והוא בפ"א מ"ד שם) ועין במלאכ"ש שם, ע"כ שם שהנובי מהדורות (ס"י ל"א חא"ח) כתוב דרבינו היבא פסוק זה מושם דהכלכה כרע' דפסוק זה קאי אשבעית, ותמה עליו דהא לר"ע קרא איירי בתוספת שביעית, וקי"ל דתוספת שביעית הלמ"מ, כמ"ש רבינו רפ"ג. ומסיק דס"ל דגמ' לר' ישמעאל מيري בשבעית. (וכמ"ש לעיל שם פאה"ש דקמ"ל דמותר לקצור העומר בשבעית) ויש הרבה מה לשאת ולתת בדבר' ז"ל. והעיקר כמ"ש לעיל. וככהפי' האחרון של מהר"י קורוקוס ז"ל.

ב. מצות ושבתה הארץ - על כל ד' מלאכות

שם פ"א ה"א. מצות עשה וכו'. ועובד על ל"ת וכו'. וראיתי בתורת ציון להגרי"ץ הלו ז"ל (בעמוד י"ב ד"ה ועבר) שכח בזוה"ל: כאן כתוב רבינו דהעשה מלאכה מעבודת הארץ עובר בעשה ול"ת, אם זועע עובר על לא תזרע ואם זומר עובר על לא תזמור, והלאו דקצירה ובצירה איינו מזכיר כאן, ולקמן מביא גם הלאו דקצירה ובצירה. נ"ל הטעם וכו' עכ"ל. ולעצם השאלה של הרוב ז"ל נראה בפשיטות דין כאן מכיון פירוט כל המלאכות האסורות מן התורה אלא בהלכה ב' וג' ושם פירטם. וכאן רק השלים הפסוק: ובשנה השבעית שבת שבתון יהיה הארץ שדר לא תזרע וכרמך לא תזמור. ומה לומדים שבכבודת הארץ עובר גם על עשה וגם על ל"ת והוא פשוט בפסוק, וא"צ להמשיך כאן ביתר הפרטים שבפסק שאחריו.

והרב ז"ל שם תירץ זורעה זומרה שתהן עבודת הארץ ממש, דע"י עשייה מלאכות אלו משפייע על הארץ שתהן באילנו כוח הצמיחה והילך הן מתייחסות לעבודת הארץ, ועל זה צייתה תורה ושבתה הארץ, אבל קצירה ובצירה אין עבודות בגוף הארץ ממש, אלא בגידולי הארץ ואין בהן מצות ושבתה הארץ. וע"כ לא הזכיר כל הולכה זו אלא זורעה זומרה בלבד, שrok בהן עובר גם על מצות עשה, אבל בקצירה ובצירה שאין עבודות שבגוף הארץ אין בהם מצות עשה, וע"ג דכתיב בחריש ובקציר תשבות, וקציר אינו עבודת הארץ ממש, הא לא לעשה הוא דנזיר וככ"ל, וע"ש שהאריך בזה. ועין עוד שם מ"ש בשם הטורי ابن בן בזה.

והנה זה חידוש גדול לומר שהעשה קאי וק על זורעה זומרה ולא על קצירה ובצירה. והתורה אמרה בפר' בהר, ובשנה השביעית שבת שבחון שך לא תזרע וגוי, וממשיך בפסוק שאריה זה, את ספיק קצירך לא תקצור וגוי שנת שבחון יהיה לארץ. ואין מקרה יוצא מידי פשטוטה דהעשה קאי אכollowה שפתחה בעשה וסימן בעשה, ובניהם כתוב הפסוק את שני האבות ושתיה המתולדות, האסורות מן התורה השביעית, לומר דבכלוחו עובר בעשה ובבל"ת. ומה שטעת שקצירה ובצירה אין בגוף הארץ. הנה לשון הרמב"ס ז"ל עומד נגדו, ז"ל מצות עשה לשבות השנה השביעית מעבודת הארץ ועובדת האילנות שנא' וכו'. ומדפירת וחילק עבודת הארץ ועובדת הארץ, נר' להדייא דס"ל שגם על עבודת הארץ שאלן שaina עבודת גוף הארץ ממש, צייתה תורה לשבות. ובפרט לפי מ"ש באות הקודם, דהמצות עשה חלה על המלאכות האסורות בל"ת, ובמ"ק (ג' עא') אמרו דיש כלל בעשה דושבתה הארץ ופרט בהני לא תעשה וחזר וככל, שנת שבחון היה לארץ, ונחלהקו אם דנים את זה בככל ופרט וככל, או דאין דנים את זה אלא בככל ופרט בלבד, ואין בכלל אלא מה שפרטותו ותו לא מיידי, ועכ"פ לית מאן דפליג למעט חלק מן הלאוין מחובע עשה, אלא בכולם יש גם עשה, ונקט שני לאוין לדוגמא.

ג. דין שביעית בגדר בתוך בית

שם פ"א ה"א. מצות עשה לשבות וגו'. במל"מ שם. גרשין בירושלמי (פ"ק דערלה ה"ב) אילן שנטעו בתוך הבית חיב בערלה ופטור מן המעשר (דבמעשר כתיב שך ובית לא מקרי שדה, אבל בערלה כתיב ארץ) ובשביעית צריכה (בעיא דלא אפשיטה) דכתיב ושבתה הארץ. וכתיב שך לא תזרע. גרשין וכו'. וכעת לא ראייתי לרביינו שהביא דינים אלו דשביעית. עכ"ל.

وعין בפתח השלחן בבית ישראל (סימן כ' אות נ"ב, דצ"ד ע"א) שהביא את הירושלמי, וכתיב בזה"ל, ולקמן ס"י כ"ג ס"ק כ"ג) בירושתי דרבינו והאחרונים הכריעו דשביעית בזה"ז דרבנן, ולפי זה האבעיא לקלוא, עכ"ל, והוב"ד בהל' שבכרכם ציון (פ"ג ס"ג) וכו' דיש אוסרים, הרידב"ז בירושלמי סוף מעשרות, תורה הארץ פ"ז או' כ"ה, ועין חזו"א תו"ש אותן א'. וכתבו שם שכן המנהג להחמייר. וע"ש בגידולי ציון (או' ר' שכתחוו דבתחוו"א להגר מאיר קליערים ז"ל (פ"י אותן כ"ה) כ' דמסתברא דגם הירושלמי שנשאר בספק בזה מיר רק לענין עבודה, מ"מ אין איסור עבודה, גם הגידולין מותרים ואינו נהוג בהם קדושת שביעית. והגorsch"א יודלביץ ז"ל שם העיר ע"ז דלענין קדושת פירות דנפקא לנ' מקרו דזהיתה שבת הארץ לכם לאכללה, מסתבר שנוהג גם בבית, כיון דלא כתיב כיון הארץ ולא שדה. וע"ש עוד מה שפלפל בזה. ושהאריך בזה במקומות אחר. וקשה מאד לומר שכן שבכרכם א' מדרין שביעית שהוא קדושת פירות, לא כתיב ביה שדה אלא ארץ בלבד, על כן יהיה דינו שונה מכללות עניין שביעית, ואחר שהירושלמי הסתפק בעיקר שביעית אי נהגת בגידולי בית א' לאו, משום דכתיב בה גם שדה וגם ארץ, אין נוכל להוציא קדושת הפירות מכללא משום שלא כתוב בהם גם שדה, אטו קרא כרכלא שבכל פרט ישוב לכתוב גם שדה וגם ארץ, והלא די בכך שביקר שביעית כתוב לשניהם, וצ"ע בדבריו ז"ל.

וראיתי להגראש"ז אוירבאך ז"ל בגיזולי ציון שם (אות ז') שהקשה על הרוב פאת השלחן, דכתיב להקל משום ד شبיעית בזה"ז דרבנן. דלא מצאנו מאן ד מפרש הר ב עיא דירושלמי גם לענין פטור דרבנן, אלא הראב"ד ז"ל בהשגות פ"ה מעשר ה"י. ואיהו סובר בפ"א מהל' שמשיטה ה"א ד شبיעית בזה"ז דאוריתיא. ואיך אפשר לミニקט מקוליה דמר וקוליה דמר. (ז"ל דוגם להרמב"ם רק לתרו"ם הוא דמחוייב מדרבנן (בגיזולי בית) משא"כ בשבעית, דלא מצאנו בשום מקום שנזכר שגורו חכמים חיו בתרו"ם גם בבית, ורק מדיוקא הוא כמ"ש המרכה"מ דאל"כ תאנה העומדת בחצר אמא קובעת למשער. והלא מה שהחצר קובעת הוא רק משום שעשאה חכמים בכית, ואם בכית פטור גם מדרבנן, נמצא דהו"ל תרי חומר דסתרי אזהדי, (דההמירו לעשות הבית כשרה ולהחיבו בתרו"ם מדרבנן, ועוד החמירו על החצר להיות כבית וכוקב ע למשער, אלא שסמכו על מ"ש בעץין שאינו נוקב שהוא טובל מדרבנן, אע"פ שאינו שדה, וגם שהוא תלוש. וממילא דבית ג"כ חיב מדרבנן אע"פ שאינו שדה גם שהוא תלוש, וממילא דבית ג"כ חיב מדרבנן אע"פ שאינו שדה, ואם شبיעית נהוגת בעץין שא"נ מסתבר גם בכית נהוגת, ובלא"ה השיגו על הפהה"ש הרידב"ז ז"ל ותוה"א, ויש שתמהו גם דכיוון שעיקר הספק הוא בדורייתא, יש להחמיר גם בזה"ז שהוא טובל מדרבנן, ע"כ, והעולה על قولנה דכיוון שהרמב"ם ושאר פוסקים לא דורשת מתיבת שדר' שמיותרת, ואי דרישין למעט בית, א"כ אינה מיותרת כלל וצ"ע. עכ"ד.

ובשו"ת שמע שלמה ח"א (סימן ז' אות ג' ר) הعلמי הרמב"ם ז"ל לומד, דהבעיא של רבינו יותנן ד شبיעית בבית היא ורק לשיטתו של רבינו יוחנן בלבד, דמפרש שם להא ומותר לחולש מהן בשבת, השratio זב"ז ב��ופות הרין בחזקתן למשערות ולשביעית וכו', ומותר לחולש מהן בשבת, השratio זה בזה בקרע עלייה הרין בחזקתן למשערות ולשביעית, ואם היו טמאים עלו מטומאתן, ואסור לחולש מהן בשבת וכו'. ובבית דוד (טעביל) הקשה מבריתא זו שמשודה דין מעשר לשבעית בעליה, ואם כהגר"א דעה דינה בכית, נמצא דדין שביעית שוה למשער בגידולי בית כמו בעליה, ולמה לא פשטו בירושלמי (פ"א דערלה) הטעיא ד شبיעית בכית מהן הוספה. ומכוון קושיא זו דחיה לדברי הגור"א ז"ל והעלה דין דין עלייה בכית, ומה שפטרו בעליה הוא מטעם שאינו רוצה בהשרשתן. וע"ש מ"ש בשם הרידב"ז והגראצ"פ ז"ל בחלוקת דר' יוחנן ור"ל בירושלמי פ"ה דמעשרות (כ"ב ע"א) אם מותר לחולש בשבת מהבצלים שהratio יושב בטליה, לר"י פטור ור"ל מחייב. ופיישתי שם בס"ד, דרי"ס ז"ל דהטעם שפטרו גידולי עלייה מתרו"ם הוא משום שאינו רוצה בהשרשתן וע"כ גם בשבת פטור, ור"ל סובר שהפטור של תרו"ם בגידולי עלייה הוא משום דין עלייה כדין בית שאינו נכלל בכלל שדה, ופטור זה שייך רק בתרו"ם דכתיב בהו שדה, אבל בשבת חיב דין נ"מ בין שדה הארץ לעניין שבת, ועפ"ז כתבתי שם (באות ה') דכל הטעיא ד شبיעית בית היא רק לשיטתייה דר' יותנן (ובאמת הוא בעל הטעיא הזאת), אבל לר"ל דמשווה בית וعليיה כהדרי, ובתוספה פטור גידולי עלייה מתרו"ם ומשבעית נמצא מפורש דוגם בבית פטורי גם מתרו"ם וגם משבעית, ואין מקום לספק זה כלל, וע"ש עוד שהעלית הרמב"ם ז"ל פוסק בזה כר"ל מכמה טעמים, ובזה מובן למה השמשיט הרמב"ם ז"ל את הטעיא הזו, דלפי מה שפסק כר"ל לעלייה דינה בכית ממש, ובתוספה פטור בעלייה מתרו"ם ומשבעית, נמצא מפורש דוגם בית פטור משניהם, ואין עוד ספק. ולפי זה מובן היטב מה השמשיט הרמב"ם בעיא זו, דמפורש בתוספה שדין שביעית בכית ובעלייה כדין תרו"ם ממש ושניהם פטוריים. והיא סימעתא לדברי הגאון פאת השלחן ע"ה שמקיל בזה. אלא דעתל דלפי האמור דין שביעית שווה לתרו"ם ושניהם פטוריים בגידולי בית, מ"מ עדין קשה למה לא כתוב הרמב"ם שגידולי בית פטוריים מן השבעית, וחיבים מדבריהם, וכמ"ש גבי תרו"ם. ומיהו זה קשה גם לשיטת הגראז"א ולה"ה. ואיל משום ששביעית בזה"ז דרבנן וכמ"ש הרוב פאת השלחן, הרי גם תרו"ם בזמנינו הן דרבנן בלבד (ובפרט האילנות של הרבה פוסקי עיקרים דרבנן והו"ל תרי דרבנן). וע"כ נראה דהעיקר להחמיר גם בשבעית בכית מדרבנן כמו שהחמירו בתרו"ם, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל.

וכ"כ בפני משה בירושלמי שם דמספיקה יש להחמיר ע"ש, והוב"ד בתורת ציון (עמוד י"ג ד"ה והנה), וכתב עליו דלפי הר"מ זיל דספיקה דאוריתא לחומרא הוא מדרבנן, אולי יש להקל בשכיעית בזה"ז דרבנן לזרוע ולנטוע בבית, ע"ש, ולכורה אינו מוכן דמעשר שבודאי פטור בבית, כתוב הרמב"ם זיל דחיב מדרבנן וכנ"ל, ואפי' שתורם בזה"ז הן מדרבנן, ואיך נפטר שכיעית שהסתפקו בירושלמי שאולי יש בה חיוב גם בבית, בזה נקל בזה"ז מושם דספיקה דאוריתא לחומרא רק מדרבנן להרמב"ם זיל. ונמצא יציבא בארא וגיורא בשמי שמיא.

וע"ש עוד שנתקפק בחזר אם דינו כבית ע"ש. וכבר כתבתי לעיל שהחזר טפל בבית, ע"ש. ועוד דן שם אי בעין בית שיש בו ד' אמות על ד"א, וכמ"ש בסוכה (ג' ע"א) גבי מזוזה ומעקה ועירוב וע"ש, וע"ש בסוף דבריו שהביא דברי הרכ פאה"ש הנ"ל, והעיר עליו דאפי' אם היירושלמי היה אומר ברור דשכיעית נתמעט בבית כמו תורו"מ, עכ"פ יש אישור דרבנן, כמ"ש הרמב"ם זיל במעשר. עכ"ד. והן הדברים שכחתי בעוני לעיל.

ד. מצות ושבתה הארץ או על הארץ

שם (פ"א ה"א) מצות עשה לשבות השנה השכיעית וכו', וכל העוסה מלאכה מעבודת הארץ או האילנות בשנה זו ביטל מ"ע ו עבר וכו'. מלשונו של הרמב"ם זיל יש מקום לומר שורזה לומר שהעשה חל על הגברא, ולא על הארץ, וע"כ כתוב מ"ע לשבות מעבודת הארץ, וכל העובד ביטל מצות עשה ו עבר על ל"ת.

והנה הרב מנחת חינוך במ"ע קי"ב (אות א') כתוב, ודע דשכיעית בעין אחד חמור משבת ויו"ט, דשבת ויו"ט אכן אישור על העוסה מלאכה בעצמו, אבל ע"י עכו"ם הוא רק שבota (מלבד שביתת בהמתו), אבל בשמשיטה אם עוסה מלאכה כגון זורע או קוצר ע"י עכו"ם, נהי דאיינו עובר על ל"ת אך בעשה עובר, דכתיב שבת שבתון היה הארץ ושבתה הארץ. מובאך דגירות הכתוב הוא שהארץ תשבות. כמו שמצוויים על שביתת בהמתו ושביתת כלים ביום השבת, כן מוזהרים על שביתת הארץ ושביתת הארץ, והמשכיר לעכו"ם או לישראל את שדהו, עובר המשכיר ממשום שביתת הארץ, וע"ש שהחוכיה כן מהגמ' (ע"ז ט"ז) דאמרו אין אדם מזכה על שביתת בהמתו בשכיעית, א"ל אבי והוא שדה האדם מוזהר על שביתת שדהו בשכיעית ותנן וכו'. הנה מפורש אדם מזכה על שדהו בשכיעית, וכמו שביתת בהמתו בשבת. וסימן בהאי לישנא, וקצת צ"ע שלא מצאתי ברמב"ם דין זה מפורש, אך ודאי הלכה היא באין חולק, עכ"ל.

וראיתתי בספר כרמ ציון הלכות שביתת (פ"א ס"ד אות 4) שציינו לדברי מהרש"ל זיל בחכמת שלמה על בבא מציעא (צ' ע"א) על התוספות ד"ה אבל הכא, שכתו דבמו"ק (י"ב ע"א) אמר דבשביתת וחולו של מועד אסור אמרה לנכרי, וכי מהרש"ל זיל דכל מסכת מורה לא מוזכר אמרה לעכו"ם בשכיעית דאסור או דשרי, כי בודאי אסור אמרה לכותי בשכיעית, אפילו אם תאמר שמותר בשבת, לפי שהשכיעית תלה הש"י קדושה בארץ, דכתיב שבת שבתון היה הארץ. והבן. וכן הוא הלשון בפרק מי שהפך וכו', וכן אני אומר שטעה הטענה בין שבת לשכיעית וכו' עכ"י. ועיין במחרות שם שכ' ذקרא לשכיעית שבת. הנה מבואר בדבריו זיל דמייפש פשיטא ליה, דהעשה חל על שביתת הארץ תשבות ואפי' יעשה מלאכה ע"י נוכרי, מ"מ הוא עובר על עשה דשביתת הארץ דהכתוב תלה הקדושה בארץ כלשונו.

ובפאת השלחן (סימן כ"ג אות ל"א) כתוב בשם מהרי"ט ח"ב (סימן נ"ב) שכח דמותר להשכיר בהמתו לנכרי בשכיעית אפי' שיחרוש בהם בשכיעית ואין בכך כלום, שאין אדם מזכה על

שביתת בהמתו בשביעית. ולהשכיר שדהו לנכרי אסור אלא בהבלעה, דהוינו שמשכיר לו שביע שנים בשביע מאות זו. דכיון דהשכיר לו לשנים מרוכות אם יוביל ולא עביד בחוד שתא מינינוו משלם במיטבא, דאורחא דמלתא היא שאינו זורעה שנה אחר שנה כדי שלא תיכחש, ומazel דלאו שכר שביעית הוא נוטל אלא של שאר שנים, ומ"ש בפרק המקובל, המקובל שדה מהביבו לשבע שנים אי שביעית מן המנין, החטם נכרי השביעית מן המנין ודרך הבלעה שרי, וכותב שכן מצתי לאבא מاري זצ"ל בתשובה שהתרה להשכיר שדהו להבלעה ע"י שנים אחרות. עכ"ל. והובא בס' המפתח על הרמב"ם, ואפשר דהבינו דמה שכתבו שיש אסור להשכיר שדהו לנכרי, בודאי דאסור לעבור בשדהו ע"י גוי, דיש מצות שביתת על הקרקע, וכן"ל.

ואולם המדקדק בדברי מהר"ט ז"ל יראה שלא דיבר בענין האיסור של שביתת השדה, אם עובר גם כשמבעדיה ע"י גוי, רק דיבר בשכר שמקבל מן הגוי اي שרי והתירו ע"י הבלעה, והעליה שאין זה שכר של שביעית, דגם אם יוביל איזה שנה משלם במיטבא וכמذדקדק בדבריו, ואם בדין שביתת הארץ מיררי מה תועל הבלעה ט"ס אדרמתו לא שבתה, אלא מדבר על השכר בלבד. (וצ"ע בזה למה אסור הא בס"י רמ"ג ק"ל דמותר להשכיר שדהו לגוינו ועובדת שבת שדרך להשתה באריסות ע"ש).adam היה סופר שיש איסור עשה גם כשהגוי עובד באדמותו, מי אני ליה הבלעה, ובאמת המנחה (מצווה שכ"ט) אסור בזה, והיינו מושום דס"ל דהעשה היא על הארץ שתשבותות וכן"ל, ואדרבה מדהתירו מהר"ט וכן אביו וכן הפאה"ש, ומשמע דסבירי מrown ז"ל דהעשה חל על זה שעבור ולא על בעה"ב. ועיין הל' שביעית שבקרים ציון (פ"י ס"ד).

ובעצם נראה דבר זה מבואר להדייא בגם' דע"ז (ט"ו ע"ב) וכמ"ש במנח"ח הנ"ל. דאמרו התם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית כמו שביתת עלייה בשבת, א"ל אבוי וכל היכא דמצווה אסור, והרי שדה דאדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית ותנן ב"ש אומרים לא ימכור אדם שדה ניר בשביעית, וב"ה מתרין מפני שיכול להובירה, ומשמע מפשט הלשון שהציווי הוא להשבית את השדה, וא"כ גם אם אם יעבדה ע"י גוי עובר על העשה לכאורה, ומיהו יש מקום לדוחה ולומר דלעולם המצווה היא על הגברא ולא שהשדה תשבות, אלא שכן שמדובר שהוא מוכחה לשראיל וועלול לזרועה, ונמצא שהוא מכשילו בזה ואדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית שאמרו, הוא כלפי הקונה והוא מצווה ג"כ להשבית ואיך מותר למוכרה לו. ובאמת שכן נראה מפרש"ז ז"ל שם, שכתוב לא ימכור, לשראיל החשור על השביעית, שדה ניר, חורשה, דסתמא לזרועה קיימת, ועובד אלפנוי עור, עכ"ל, ואין מזה הכרח שם יעבדה ע"י אחרים יעבדו גם בעל השדה על העשה דושבת הארץ. ועיין בתוס' שם (ד"ה מי) שפירשו, התם אין מצווה על שביתת בהמתו בשביעית, פ"י לפי שאין האיסור תלוי בגוף הבהמה אלא בגוף הקרקע, ואפ"ל השאייל פורחו לעכ"ם להרוש בה שביעית אין שם איסור שביעית על הבהמה וכו', ולכ"ר ר' דאמ השכיר שדהו לגוינו יש בו איסור שביעית דהאיסור תלוי בגוף הקרקע. אבל מוסף דבריהם שכתוב, ופרק והרי שדה דאדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית, וכשהוא ביד ישראאל אחר יש בו איסור דאוריתא אם זרע בו היישר ותלין להיתרא (כלומר למוכרה לו), עכ"ל, ולא אמרו כאן גם אם הגוי יעבד בשדה עופר בעה"ב היהודי על העשה, ואין מוכחה.

שו"ר למrown החזו"א ע"ה (שביעית סימן י"ז או' כ"ה ד"ה ובזמן) שדרנו אם מותר לזרוע סמור לשביעית שתקלות בשביעית גופה, וכותב שלא שירק בהז ממשם שביתת הארץ, שלא נאמר אלא בעכו"ם שעבוד בה, וכמ"ש התוס' בע"ז (ט"ו ע"ב), ומשמע דפשיטה ליה שהתוס' אוסרים שהעכו"ם יעבד בשדה ישראאל בשביעית. [וע"ש שכתוב דצמיחה שצומחת וגודלה בשביעית ודי שרי, שהרי מה"ת מותר להשקיota בשביעית, ותולדות מותרות בשביעית, וצמיחה שהיא פעללה ללא מעשה הוא פחות מהתולדות ומותר. וראה שאין חייבין לעקור הספרחים והאלנות. שו"כ דאפשר דקליטה אסורה ממש מהש. וע"ש. ושו"כ שם בזה"ל: ובתוס' ע"ז שם משמע שאין האיסור של שביתת השדה תלוי בבעלות, אלא העובר בשדה עופר על שביתתה,

אלא כונת הגם' שם שהאיסור של שביתה בקרקע תלולה, והעבירה נעשתה בקרקע, אבל אם עובד בה עכו"ם בשכירות אין ישראל עובר ממשום שביתה, ולכן לא שייך גזירות שала ונסיוני, ונראת דחזר בו ומסיק בד' התוס' דין איסור על ישראל בעל השודה אם עבד בה הגוי, וכנראה שדקדק כן מהסיפה של התוס' וכמ"ש לעיל בעוני.

עו"כ שם דברתו הר"א (רבי אלחנן) על מס' ע"ז שם מבואר דעתו על שביתה שדהו ממש וכ"כ הריטב"א ז"ל שם. והקשה לפ"ז למ"ד תולדות דאוריתא, למה אין עוקר האילנות והספיקין, והעליה דין שביתת הארץ כשביתה בהמתו, אבל שביתת הארץ שתשבות ממלאת אדם בה, אבל לנטוע קודם שביעית שתקלות בשביית מותר מן התורה. עו"כ ז"ל, ויש מקום לומר דדוקא בעובד בה ישראל ולא בעובד בה עכו"ם, אבל בתוס' הר"א מבואר דגם בעובד בה עכו"ם. אבל בר"מ פ"א ה"א מבואר שאין עשה של שביתה על הבעלים אלא על הארץ, והעובד עובר בעשה ולא הבעלים, וסוגיא דעת' הניל יש לפשרה כבתו. ולפ"ז מן התורה יכול לזרע ע"י עכו"ם, והוא כתוב הן לא נזרע וכו', ממש ששכרת פועלם עכו"ם קשה ואין יד הכל משגת, וגם לא היו להם בזמן ישובן אלא עבדים. עכ"ל.

נמצא דהחו"א ע"ה לומד בדעת הרמב"ם ז"ל שאין החיוב של העשה חל על הבעלים אלא על הארץ, ואם מאן דהוא עבד בה, הוא עובר בעשה ולא הבעלים. וזה כמו"ש לעיל לדדקדק מדבר' קד הרמב"ם ז"ל, וכאמור ס"ל למן החולין שזה גם דעתם של התוס' בע"ז שם, וזה דלא כהמנח"ח הניל, שכחוב שודאי הלכה היא בלא חולק, ותמה על הרמב"ם ז"ל שלא כתוב דין זה במפורש, דיל' דאדרבא לא כתוב כן ממש דלא ס"ל כן, וגם מ"ש להוכיח מהגמ' דעת' הניל יש מקום לדוחות וכונ"ל.

ושו"ר בכרם ציון אווצר השכיעית (עמוד ל"ז) בתרשו' הרה"ג ר"ח שרגא פיביל פראנק ז"ל שדן בעניין זה, וכותב דהסמ"ג (עשין קמ"ז) כתוב מ"ע שתשבות הארץ בשכיעית, וממשמע שהאדם מצורוה שלא תעבד שדהו בשכיעית, וכן מורה לשון הרמב"ם במנין המצוות ריש הלכות שמיטה שכחוב "תשבות הארץ" בשכיעית ממלאתה, וכן הביא דברי מהרש"ל בח"ש במס' ב"מ הניל. עו"כ שכן יש לדדקדק מהגמ' דעת' ע"ב, והביא דברי תוס' ר' י"ד קמא בחידושיו לע"ז שם, שהקשה ומ"ד ציווי דשביתת שדהו לציווי דשביתת בהמתו בשבת, הציווי דשביתת שדהו אינו אלא שלא יעשה הוא מלאכה בשדהו, אבל אם השכיר שדהו לחשוד על השכיעית אין המשכיר עובר, ואני בו אלא ממש לפניו עור לא תנתן מכשול, ולהשכיר שדהו לנוי בשכיעית אין בו איסור תורה כלל. דלא נצטו יישראל על שביתת קרקע, אלא שלא יעשה בהם מלאכה, אבל שביתת בהמתו בין על ידו בין ע"י עכו"ם אסור מה"ת, דהא מזהיר קרא למן ינוח שורך וחמורך וגור. וע"ש שהאריך בזה, ובסוף חזר בו מזה ותירץ, ועל שביתת קרקע הוזהרנו בשכיעית כדפירוש המורה דנפקא לנו משנת שבתון יהיה לארץ, ואסור להשכיר שדהו לגוי בשכיעית, אבל בשבת לא הוזהרנו על שביתת הקרקע, עכ"ל. וכ"ה בח"י הריטב"א בע"ז שם שכחוב דבשודה אילך תרתי איסורא דלפנוי עור ואיסורא דהוא מצורוה על שביתת והכו' עכ"ל. נמצא דלחות' ר' י"ד והריטב"א האדם מצורוה על שביתת הארץ והבעלים עוברים על עשה זה אפי' שאחרים עבדו בה ואפי' שהם גויים, וכותב הרה"ג שם דכ"ג דעת רשות' ש"ם, ואולם מושג"י ז"ל אין שום הכרח, וגם מ"ש להוכיח כן מהרמב"ם ז"ל במנין המצוות, יש לומר שלא דלאו דוקא הוא, דהא בהלכה א' שם כתוב להדי' מוצאה עשה לשבות השכיעי' מעבודת הארץ וכו', וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ וכו' ביטל מ"ע וכו', דמזה ממשם בפשיטותה דהמוצאה היא על האדם שלא יעבד באדמה ובאיין בשכיעית וכמ"ש לעיל, וכאמור כן הוא דעת ממן החולין ע"ה בדעת הרמב"ם ז"ל, וע"ש שהרח"ש פרנק הנז' נושא ונוטן גם בד' התוס' דעת' ש, וכבר כתבתי שהחzon איש ע"ה פשיטא ליה בדעת התוס' דין איסור תורה על בעה"ב אם אחרים עובדים את שדהו בשכיעית.

ובהיותי בזה אמרתי לבאר עניין זה דס"ל להחותו' והרמב"ם ז"ל דאין עובר בעשה אלא כשבועד בעצמו בעבודת שדה וכורם, והכתוב אומר ושבתה הארץ, וכתיב שבתון היהילארן. וגם אם אחר עופר את שדהו של זה ואפי' העופר גוי, מ"מ הארץ לא שבתה. ובמה זה שונה משכיבת בהמתו, דוגם אם הגוי יעשה בה מלאכה עופר בעליה על שבתתה. ובודאי שזה הוא טעם של תוס' ר' י"ד ותוס' ר' אלענן והריטב"א הנ"ל.

והנראה בזה בס"ד בהקדם דברי החזו"א (סימן י"ז אות כ"ה) הנ"ל, שהקשה למ"ד תולדות דאוריתא, למה אין עוקר האילנות והספיחין. ומהה הכריה דאין שביתת הארץ כשביתת בהמתו, דאין הכוונה להשבית הארץ למגורי, דא"כ הינו צריכים לעקור הארץ הספיחין שלא חצרך הארץ להצמיח ולגдел פירות וירוקות ושאר עשבים, וכותב דע"כ שאין שביתת הארץ אלא תחא שכובתת מלאכת אדם בה, ויש מקום לומר דడוקא בעוכב בה ישראל (הוא דעופר על שבתתה), אבל בעוכב בה עוכ"ם לא. ע"ש.

ומאוחר וראינו שאין כוונת המצווה להשבית הארץ מכל מלאכה כלל, אלא רק מלאכת אדם או רק מלאכת יהודי בלבד, נמצא דיש מקום לבאר ולהגדיר לאיזה שביתת מתכוון הכתוב, דזה ברור דאין הכוונה להשביתת מוחלתת למגורי, דהא לא הצריכתנו תורה לעקור את הנטווע, ולא עוד אלא דשי להש��ות את העצים ושאר צמחים, ואם המצווה היא כולה ומחיבת שביתת הארץ לגמר, דומיא דשביתת בהמתו בסבתה, איך מותר להש��ות בשבעית. וכן התורה מותר להש��ות ללא שם הגבלה. ואחר שנתברר לנו בבירורו שהחיווב של שביתת בשבעית אינו חיווב מוחלת לאסור כל אופני מלאכה ולדאוג שתשבות הארץ מוחלתת וגמורה, א"כ צריכים אנו למציא מה היא ההגדירה הנקונה תשכונת התורה להשביתת זו, וכבר ביארתי לעיל בדעת הרמב"ם ז"ל דהעשה כולל כל האיסורים של תורה בשבעית, וכמו שהעשה של שביתת שבת כולל כל המלאכו' האסורים מן התורה בשבת, וזה מודוקדק בלשון הרמב"ם ז"ל (פ"א ה"א) שכותב דהעשה בה מלאכה עבר על ל"ת וביטל מצות עשה. והוא מובואר באה"ט בגם' דמ"ק (ג' ע"א) דאמרו כלל בעשה (שהוא שביתת הארץ בשבעית) ופרט بلا תעשה, ואין בכלל אלא מה שבפרט.

וכמ"ש לעיל, ונמצא דהעשה כולל כל המלאכות האסורות מן התורה, מעתה י"ל דזו היא הגדרת השכיבת וזה תוארה, שציויתנו תורה לשבות מעשות אחת מן המלאכות האסורות בשבעית בלבד תעשה, ואם עבר על אחת מהן הוא עבר גם על מצוות עשה דשביתת הארץ בשבעית. תדע שגם אם ישב בשדו ויעשה כל היום מלאכות רבות ושונות מכל הני מלאכות הנזכות בבריתיא דמו"ק (ג' ע"א) ויחפור ויסקל ויזבל וירכיב ויתחוך יבלוט ויפרך בדין ועלין יבשים ויאבק, ויעשן וכו', דנספק להלכה שכל אלו דרבנן, כרבא במו"ק שם. לא יעבר אשכיבת בהמתו, דבפירוש כתב הרמב"ם ז"ל בהלכה י' שם דכל אלו מדבריהם. וכמו שבירורתי לעיל בעה"ו ודלא כמוראה"פ. וזה פשוט וברור בעה"ז. נמצא דלא עופר על עשה דשביתת הארץ אלא כשבועשה אחת המלאכות האסורות מן התורה בשבעית וככ"ל.

ועוד ברור הדבר דוגם לדעת הסוברים דוגם אם גוי יעביר את שדהו של יהודי, היהודי עופר על מ"ע דושבתה הארץ, הם מודים דהינו דוקא כשהגוי זורע זומר וכינו"ב מהמלאכות האסורות מן התורה דוקא, אבל אם הגוי או אף' יהודי יעשה מלאכות דרבנן, בודאי דלא עבר בעה"ב על עשה דשביתת הארץ, דלא חמיר אחר שעשה בשדהו של חבירו, מבעה"ב שעשה מלאכה בעצמו. ופסוט. ומעתה לא יפלה אפילו על דעת התוספות והרמב"ם ז"ל דס"ל שאין עופרים על עשה דשביתת אם הגוי זורע וחורש זומר וכו', אע"ג דכתיב 'ושבתה הארץ' לגמרי אלא לשבות שנצטינו להשבית את הארץ, מ"מ אין הציווי מורה על שביתת הארץ לגמרי אלא לשבות מלאכה שהיא אסורה מן התורה, ולא אסורה תורה אלא כשהוא עצמו עושה אחת מן המלאכות המפורשות בפסוקים.

וכיון דaicא פולגתא דרבוთא בזה, בודאי דין להתר לכתהילה לעשו מלאכות של תורה ע"י גוי בשבייעית. אך בדבר שהוא שניי במחולקת אם אסור מן התורה אם לאו, בזה אפשר להקל ע"י גוי, דהויל ס"ס. כגון נטיעת דרורה¹⁷ אף אינה אסורה אלא מדרבנן, נראה דיש מקום להקל לניטיע על ידי נקרים דשמה הלכה כדעת רוב הפוסקים דמן התורה מותר לנטווע בשבייעית, ואת'יל דהלהכה כמ"ד אסור מן התורה, שהוא הלכה כהרבם"ס והתוס' דסביר דהעשה דושבטה הארץ חל רק על העובד ולא על בעה"ב, וה"ה בחירisha ע"י גוי דגם היא במחולקת וככלහן בעה"ג.

וכן י"ל לפי מ"ש בתשובה לדעת הרמב"ם ז"ל אין להתר מלאכות של תורה אפילו לאוקומי אילנא בלבד, דמ"מ על ידי נקרים שרי, דמלבד שיש בזה ס"ס כהן"ל, דשמה הלכה כהסוברים דמותר לעשו גם מלאכות דאוריתא באוקומי אילנא, ואת'יל דהעיקר לדינה לאסורה בזה, שהוא הלכה דעת"י נקרים מותר מושם דעשה דשביתת הארץ חל רק על העובד בשדה, ולא על בעל השדה. ויתירה מזה, דכאן נראה יותר להתר הרמב"ם ז"ל שמחמיר במלاكت אוקומי אילנא שלא להתר אלא במלاكت דרבנן בלבד, הוא סובר דהעשה דושבטה הארץ חל על העובד ולא על בעה"ב. וא"כ בודאי דין איסור לאוקומי אילנא ע"י גוי גם במלاكت דאוריתא. ולחולקים על הרמב"ם ז"ל וס"ל אסור מן התורה לומר לגוי לעשו לו מלאכה בשדהו בשבייעית, אפשר שהם סוברים דלאוקומי אילנא שרי גם ע"י ישראל אפילו אפשר במלاكت דאוריתא, וק"ו ע"י גוי. ואשר ע"כ נראה דיש להקל בזה לעשו מלאכות דאוריתא ע"י גוי, כל שהוא אוקומי אילנא בלבד, וכמ"ש בתשובה אחרת בעה"ג.

הרבי שנייר ז. רוזח שליט"א
רב איזורי ב.מ.א. גור ויור' המכוון

פרק תשיעי

באיזה גידולים יש קדושת שביעית

א. כל הצומח בשנה השבעית, יש עליו קדושת שביעית שנאמר¹⁰: "כי יובל היא קדוש תהיה לכם" מה היא קדוש אף תבואה קדוש¹¹. והקדושה האמורה בפיורת שביעית, הינו רק להגבות האמורות לקמן, אך אין בצומח קדושת גבוה, ולכן מותר לאכול את הצומח בטומאה ובכל מקום וכדין פירות חוליין¹².

ב. כל צמח המועד למאכל זה לאדם והן לבהמה, נהג בו קדושת שביעית¹³. אם גדול בארץ ישראל¹⁴ בשנת השמיטה¹⁵. אלא שדרגת החשיבות קדושתם של הצומח ראוי לאדם או לבהמה, שונה ונבדל, וכפי שיבואר لكمן [פרק יא].

נמקה של הלכה

¹⁰ ויקרא כה, יב.

¹¹ ירושלמי מס' שביעית פ"ד ה"ז. וاع"ג שפסוק זה מדבר על דיני היובל מכל מקום שמיטה ויגובל גמרי מהדרי, כמו שראינו בסוגיא במס' סוכה (מ, ע"ב) שאנו לומדים שביעית תופסת את דמייה המהפס הנאמר ביוובל. וכן הוא להדריא בספרא (פרק א ב פ"ג ב) "כשם שנאמר שביעית כך נאמר ביגובל". ובספרא (שם ג) לענין תפיסת דמים הנלמד מיגובל, כתוב בפי הרבנן אהרן (רבי אהרן אבן חיים) בפירושו על הספרא שם בד"ה אף שביעית וזה: "שביעית ויגובל חדא נינהו". וכ"כ החפץ חיים בפירושו לספרא שם בד"ה אף שביעית. וכ"כ רביינו הרמב"ם בסהמ"צ (עשין קל).

¹² כן פרישו מפרשי הירושלמי שהקדושה היא שיש להוג בפיורות קדושה שלא ניתנו אלא לאכילה ולא להפסד. וכן פריש הר"ש סיריליאו שאין אוכלים התבאות להפסד אלא דוקא כשהוא לעונת המערשות, [על דברי הרש"ס עי' באמוני על הרש"ס שם, ובהערות הגרא"ק במסכת שביעית מהדורות חקר ועין]. וכן הרמב"ם בסהמ"צ (עשין קל) הדגיש בלשונו "וכבר ביאר הכתוב שמענין הקדושה בה שיינו פירותיה ותבאותיה מופקרים" עכ"ל. ועוד בפירוש המלביים על הספרא (הנז') וות"ד: לאיה ענין קראה בשם קדוש, וזה לא יצדד רק על המודדים שנמנעים בהם מכל מלאכה ומתקדשים לעבודת ה', אבל יובל מותר בכל מלאכה, ופירושו חז"ל שהபירות דינם כקדוש שחופש את דמיו על ידי מכירה, אולם אמר קדוש תהיה שתשריך קדוש ואין לה פדיון, עכ"ל. והנה דברי הירושלמי שאמר "מה הוא קדוש" בזונתו להארץ, וא"כ ייל שכיןון שנאמר "ושבתה הארץ" מילא נופל לשון קדוש מלאכה גם פה, שכיןון ואסורה עבירות הארץ, הרי שלכה"פ לענין המלאכות בקרקע נופל לשון קדוש מלאכה. וכבר הארכ בחדירת הקדושה בפיורת הגרא"מ חסן זצ"ל שרצה לחדר שאין מביאן נוחות ונסכים מפיורות שביעית מושם דפיורות שביעית יש בהם הגאון רבי רואבן צ"ל שרצה לחדר שאין מביאן נוחות ונסכים מפיורות שביעית שלא שירק כלל להעלות על הדעת דבר מועור כזה, וזה פשוט וברור לכל מבין שביעית אין בו שום קדושת גבוה, רק איסורין יש בו ולא קדושה, וזה אינו צריך לפנוי, עכ"ל.

¹³ שדין שביעית איןו חל דוקא על מין אכילה הרואי לבני אדם, אלא על כל המינים שם למאכל אדם, או אף לשאר תשמישיו. וכן כל הרואי למאכל בהמה, ואין דין זה דומה לתרור"ם וערלה ששיכים רק על פרי מאכל. וזהו שנינו במשנה (שביעית פ"ז מ"א) "כל גודל אמרו בשביעית כל שהוא מאכל אדם, ומאכל בהמה, וממן ה涿באים, יש לו שביעית ולדמיו שביעית". וכן פסק רביינו הרמב"ם (שםויי פ"ה ה"י), ולקמן נפרט יותר את התנאים וההגבות.

¹⁴ עי' לעיל פרק שני.

¹⁵ עי' לעיל פרק ראשון.

ג. פטריות וכמהין הגם שהם צמח הרاوي למאכל אדם, מכל מקום אין קדושת שביעית חלה עליהם.¹⁶ כמו כן שאר פירות שאין עומדים לאכילה כגון פירות ערלה, אין בהם קדושת שביעית.¹⁷

ד. צמחים העומדים לשאר שימושים שאינם מאכל, לשימוש בני אדם [כפי שיפורט בקמן] חלה עליהם קדושת שביעית¹⁸, אלא שמותר להשתמש בכל דבר את השימוש הרاوي לו, שנאמר¹⁹: "שבת הארץ לכם" – "תהייה כל תבואהת לאכול" ודרשו חז"ל: "לכם" – לכל צרכיכם, "תהייה" – אף להדלקת הנר, אף לצבעו בה צבע.²⁰

ה. אין בצומח קדושת שביעית עד שהיהו בו כמה תנאים, א. שיהיה הנatto ובייערו שווה²¹. ב. שיעמוד לשימוש המיעוד²². ג. שתהייה הנatto שווה בכל אדם.²³

נמקה של ההלכה

¹⁶ שניו במס' עבודה זורה (יד, ע"א) "זה הכלל כל שיש לו עיקר יש לו שביעית וכל שאין לו עיקר אין לו שביעית", ועי' בפי רשי' ור"ת שם. אולם במאיר ביאר [בביאור השלישין] יש לו עיקר – הפרי גדל מהשורש. אין לו עיקר – שאין להם שורש כגון כץין וכמהין. ועי' בס' כוץ צין (חל"פ פ"ג העירה ב) שהביאו בשם הגרא"י קוק שכחוב להחמיר בזה, ואת דעת הגרא"פ פראנק ז"ל שכחוב להקל בזה, וכ"ג דעת הכהוב שם. ועי' עוד בס' מנהת יצחק (ח"ח סי' צ"ז) שנראה מדבריו להקל בזה, אלא שכחוב לביר הגיון בהומאי אם אין גדרים מן הארץ – כ"כ בשם ספר בריית עולם, ע"ש. וכך כתבו הלכה למשה על סמך דבריו בספר מנהת ירושלים (פ"ה סעיף יא). ועוד מ"כ בזה בספר קצירת השדה – תרומות (פ"ב ס"ז), והן אמת שהכללים לקדושת שביעית המורדים יותר מידי תרומות. מ"מ הלכה למשה נראת שאע"ג בזמנינו הזרעה נעשית בידי בני אדם, מ"מ עיקר הטעם לפטור את הכמהין והפטירות הוא משום שאינם מפתחים מערכת שורשים היונקת, ודבר זה קיים בגדיל המסהורי הנפוץ כulos, וכן נ"ל העיקר להלכה. [ובפרט שבזמנינו יש להקל מטעם נוסף, שהרי כולם הפטירות גדים ביחס למגנים ע"ג שלוחנות וככפי שנחtabר לעיל פ"ח].

¹⁷ שלא חל דין שביעית אלא על מין הראוי למאכל או הנatto שימוש, אך פירות ערלה שאסורים באכילה ובנהנה פשוט שאינם קדושים. ועי' בש"ת מהרי"ט ח"א סי' פ"ג לענין פירות עין התורת, שכון ואינט לאכילה אינם קדושים, ועי'ג שיש מקום לדון בדבריו, מ"מanca לכ"ע נראת פשוט שאינו קדוש. ועוד נבואר מכללים אלו בקמן. ומה שראיתי שיש דנים אודות יrokes ספיקין אם יש בהם קדו"ש שהרי הם אסורים באכילה, נראת וודאי שאינו דומה, שהרי שם מן התורה הם מותרים וקדושים בדורות שביעית, ורבנן גורו על האכילה, אך לא עקרו את הקדו"ש מהם, וכן כתוב מrown החזו"א (שביעית סי' טאות ו בד"ה וכשותולשין). זאת ועוד יש להוסיף, שיש מי שהחיר הספיקין בהנהנה, ובעה"ז לקמן בפט"ז נכתוב עוד בזה. ועי' לעיל סעיף ז' ובהערה שם.

¹⁸ כאמור לעיל העירה 4 שביעית חלה על כל דבר שהוא לשימוש האדם ולא דוקא על אכילה, כמו שמשנו במשנה שאף מה שהוא ממיין הcovim – לצביעה האדם וכלי תמיישו – יש בו שביעית. וה"ה במנינים העומדים למאור או רחיצת האדם וכיו"ב, כמו שפסק הרמב"ם להלכה בהל' שמוט"פ"ה ה"א ואילך, ולקמן נבואר הפטרים, ואנמנם גם בזה יש תנאים מסוימים ומפורטים בסעיף הבא.

¹⁹ ויקרא פר' כה פס' ו – ז.

²⁰ כן שניו בספרא (אות י) תהייה אף להדלקת הנר אף לצבעו צבע. וככלשון זהה כתוב הרמב"ם בפ"א ה"א. ומשנינו בירושלמי (שביעית רפ"ז) לכם. כל שהוא צריך לכם. ובבבלי שניו (סוכה מ ע"א) לכם – לכל צרכיכם ע"ש ברשי' ד"ה שאני התם שדרשה זו גם לרבען דפלייג ע"ל ר' יוסי. והרמב"ם (שם ה"ז) כתוב דרשנו זו לענין היתר שימוש בצמחים במניין כבכים בהם. ועי' על הצורך בשני פסוקים אלו במקל"י"ם על הספרא שם (אות י).

²¹ גם סוכה (דף מ ע"א) ולמדו זאת מהפס' "לכם לאכלה" לכם דומיא לאכלה מי שהנתנו וביערו שווה. ומrown הכס"מ ומהר"י קורוקס הביאו הדין להלכה ע"ז (פ"ה ה"ז), ובסעיף הבא נבואר את הפטרי הכלל הזה.

²² מוכח מהגמ' הנו' בהערה הקודמת, שעצים ע"ג שיש הנאות מעצים שהנתנו וביערנו שווה, מכל מקום כיוון שתסתם עצים אינם עומדים לשימושים אלו אלא לשימוש שאין הנatto וביערו שווה, אינם קדושים בקדושת שביעית. ויתבארו הפטרי הכלל זה לקמן סעיף ז.

ג. הנatto וביערו שווה – ככלומר שבזמן ההנהה מן הצמה באותו זמן הצמה מתבער וכלה. אך צמה שהנהה ממנה היא רק לאחר שהצמה מתבער. אין עליון קדושת שביעית²⁴. וצמה שהנהה היא קודם תחילת ביערו יש אומרים שנחalker בזיה הפסיקים ועי' בהערה²⁵. ותנאי זה נאמר בעיקר בעזים שאין שימוש מוגדר

— נמקה של הלהבה —

²³ הנה בגם' בסוכה שם הקשתה הגם' לדעת רבי יוסי שמתיר כביסה (כביסת בגדים בפירות שביעית), מה יעשה עם הנאמר בתורה "לאכליה", ומתרצת הגם' ההוא מיביעו ליה לאכליה ולא למלוגמא [רפואה], ומוקשה הגם' מה ראית לרבות את הכביסה ולהוציא את המלוגמא, ומתרצת הגם' מרובה אני את הכביסה שווה בכל אדם ומוציא את המלוגמא שאינה שווה לכל אדם. ורש"י זיל' בד"ה כמוון מסכם את מחלוקתם של רבנן ורבי יוסי, שלדעת רבנן אין קדו"ש נהוגת אלא במה שהנתו וביערו שווה, ולדעתי רבי יוסי קדו"ש, ונוגת בכל דבר שהנתו שווה בכל אדם ואפי' שאין הנatto וביערו שווה ולין נהוג קדו"ש אפי' בעזים להסקה. עכ"ד. וא"כ לדעת רבנן שקי"ל כוותיהם ציריך התנאי של הנatto וביערו שווה ותו ליכא. ואמנם להלכה הרוי קי"ל שלאללה ולא למלוגמא, והטעם צ"ל שהוא ממש שאין הנatto שווה בכל אדם, ואמנם יש שרצו לומר שלא כן הירוש, אלא שבמלוגמא יש קדו"ש, ומה שמייעטו מלוגמא, הינו כיוון שאנו שווה לכל נפש, ע"כ הנatto זו אינה דרך תשמישו ולין אסור להוציא את הצמה לשימוש פחותה. אלא שכפי שרainer לעיל, ברשי"י כחוב שלדעת רבי יוסי כיוון שאין הנatto שווה לכל אדם אין נהוגת שביעית. וא"כ רשי"י זיל' לא יזכיר רק על השימוש אלא אם חל בכלל קדושת שביעית. וככל רשי"י בע"א שם בד"ה ה"ג עזים, וכ"ה ביחסו שם. וא"כ נפק"ל שאעיג' שאסור לעשות מצחם הרואי לאדם מלוגמא ממשום שאין הנatto שווה בכל אדם, מ"מ על המלוגמא אין קדו"ש, אלא שלמעשה אין הדברים ברורים כיון שבדרבי הירושלמי מצאנו לאורה סתריה בין הסוגיות בין האמור בריש פ"ז ובין האמור בריש פ"ח, ולקמן בהערה 27 האררכי בדין זה. וכחותבי שם שהמסקנה כפי הילענ"ד, שבעצחים הנודעים מוראש לשימוש שאין הנatto שווה בכל אדם, אין הכרה לומר שיש קדו"ש, ואדרבה הדעת נוטה שאין בזה קדו"ש, ובין כל הכרה מדרבי רבינו הרמב"ם והכט"מ להיפך, ובכך אפשר לקיים דברי הכל ולחקק בין פירות המיעדים לשימוש שאין הנatto שווה בכל אדם, ובין דבר שמעיקרו אינו שווה בכ"א, כך שדרבי החזו"א, המנחה"י וספר הלכות שביעית שפיר קי"ל כוותיהם להלכה, וזה הילענ"ד. ועי' עוד בהערה שם.

²⁴ כמביואר לעיל העירה 12. זול' רשי"י עמ"ס סוכה (מ ע"א בד"ה שהנתו) "כלומר, שהנתו וביערו שמתבער מן העולם באין כאחד". ורבינו הנסי באסוכה שם הוסיף לברור "ודרך המאלל ללוועס ולכבר המאלל בלעיסתו מתורת אוכל, וכיון שמאגי' בחניכיו נהנה חכו מן המאלל בלעיסתו, ונתבער אותו הפרי נמצאת הנatto ועת ביערו באין כאחד, וזה פ"י הנatto וביערו שווין, וכי' יצאו עזים שהנתן אחר ביעורן ככלומר, אין הפת נאפת ואין החבשיל מתבעשת לאחן אחר שריפת העזים" עכ"ד.

²⁵ שהנה מלשון רשי"י היר"ח הנזכרים בהערה הקודמת נראה ברור שהנהה והבעור באין כאחד. אלא שלכואורה נראה שאין לומר שהנהה והבעור מתחילה ייחד וככלם ייחד, שהרי פעמים האדם נהנה מטעם המאלל ברגע שהחכניים לפיו עוד קודם הלעיסה, (עי' בלשון הר"ח לעיל), ועל כרחך שערק הקפidea היא שבזמן הבלתי של הצמה האדם נהנה, ואפי' אם הנהה התחלתיה קודם, ובזמן שהוא נהנה הצמה הולך ומתבער בזמן הכלילו נהנה האדם אך אה"נ אם באמת הנהה הייתה להולתו לפני הביעור, ורק לאחר הנהה הולך ומתבער, אין זה הנatto וביערו שווה שהרי ס"ס בעין דמייא דאכילה, וכשהנהה קודם הביעור אין זה דומה לאכילה, והנה מצינו לריבינו זרחה הלוי בעל המאור (עמ"ס סוכה ד"ט ע"ב ברו"ף) שכתב וזל': וכ"ש במי שננהה בו קודם שנתבער כגון לולב העשויל לכבר בו את הבית", אלא שאח"ג את דבריו כתוב אליבא דר' יוסי וכמו שמאמר שם בעל המאור שלדעת רבי יוסי אפי' הנatto אחר ביערו וכ"ש אם הנהה לפני"כ, וא"כ נאמר שלדעת רבנן שס"ל שדוקא הנatto אחר ביערו שווין בעין דוקוא שווין ובאים כאחד, אלא שזה לא מסתבר חרוא שבהמך בעה"מ שכחוב דעת רבנן מיעט רק הנatto אחר ביערו, ועוד שבעה"מ ערך שלש דרגות א. הנatto אחר ביערו ב. הנatto וביערו שווין ג. הנatto קודם ביערו. א"כ מי שלhalbנה סובר הנהה לעיל שמל' מוקם גם הוא מודה שהכלילו ציריך להיות בזמן השימוש והנהה, וכמו הדוגמא שהוא נקט לולב לכבר הבית, שאמנם בתחלת הטටוא הלולב עדין לא נהרס, אך זה תחלת כילוי, שבכל טטאוא נוסף הוא הולך ומתכללה, אך בהנהה שהוא לגמרי קודם הכלילו, אין זה דמייא

כתועלת לאדם, אך שאר מיני צמחים המשמשים לתועלת כגון מאכל, סיכה, צביעה, כיבוס ועוד, לעולם קדושים הם בקדושת שביעית אף שפעמים אין הנאתם וביעורם שווה, כן נראה עיקר בדעת רביינו הרמב"ם²⁶.

נמקה של ההלכה

דאכילה, ואין בה קדושה שביעית. ועי' עוד לקמן מש"כ בסע' יב לענין צמח נוי. ועי' עוד בפי הריש"ס (ירושלמי שביעית פ"ז ה"א) שביואר מה הצד שבירושלמי אין קדושת שביעית במנוי, מבאר הריש"ס כיון שרק אם הנאה וביעור שווין יש קדו"ש, אבל בריח בשעת הנאהו ליכא ביעור, עכ"ד. וא"כ לכורה לפירשו זה ספק היירושלמי, והנה יידי הר"ד אביטן נר"ז. העיר ל"י שהרש"ס גופא בסוף פ"ח (בד"ה וא"ם אדם של צורה) כתוב שלhalbca קייל שיש קדו"ש במני בשים, הרי שגם אם ההאה קודם. יש קדו"ש. ומלבך זה בריש"ס במחודשת חקר ועיין להגרא"כ צ"ל, כתוב גירסתו אחרת ברש"ס והוא דילמא ריח הבשים אין הנאתו שווה לכל نفس, וכלל לא מין הנאה קודם ביעור. [ולקמן בדיני בשים וכותוב ע"ז זה. ועי' עוד בפי המשנה הראשונה (שביעית פ"ז מ"א) שכח ג"כ שכ"ש אם הנאתו קודם ביעורו יש בו קדו"ש.

²⁶ הנה רבים האחرونים שכחו שלדעת מון הכסף משנה, כל ההתנה של חלות קדושת שביעית בכך שהנאתו וביעורו שווה הינו דוקא בדברי מאכל, אך דברים שאינם ראויים למאכל, יש להם קדושת שביעית אפי' שאין הנאתו וביעורו שווה. ועפ"י הbanתם זו הקשו על מון הכל"ם קושיותו למורמות מפורשות, ורבים כתבו שכין כל הפסוקים חלקו על הכסף משנה אין דבריו להלכה. ואולם לענין' אין הביאור במנון הכל"ם כמו שרצו למדוד בדבריו ובודאי ח"ו לומר שנעלם ממנה גמי' מפורשת ע"כ אמרתו שנשנה פרק זה וכי' עשייתו בשבת אחיט גם יחד עם יידי הר"ד אביטן נר"ז.

הנה דברי מון הכסף משנה הולכים על דברי הרמב"ם (שמורי פ"ה ה"ז) וז"ל הרמב"ם: "מנוי כביסים כגון בורית ואהאל קדושת שביעית חלה עליה, ומחייבן בהן שנאמר: והיתה שבת הארץ לכם - לכם לכל צרכיכם, אבל אין מחייבן בפיירות שביעית ואין עושן מהם מלגמא שנאמר: והיתה שבת הארץ לכם לא למלוגמא ולא לזילוף ולא להקיא ולא למשרה ולא לכביסה", עכ"ל. ומקשה מון הכל"ם שהרי בסוגיה בסוכה (הנד' לעיל) אמרין שמעמיטין משרה וככובה כיון לכם דומיא דלאכה שנאתו וביעורו שווה יצאו משרה וככיבה שאין הנאתו וביעורו שווה, וא"כ אך כתוב הרמב"ם שמכבבין בהם, ועי' תי' הכל"ם שלא אמרו כן אלא בפיירות דשייך לאכללה, אבל מני כביסות דלא שייך בהם שפיר מתרבו מכלם ע"פ שנאתם וביעורם אין שווה, עכ"ד הכל"ם. וע"ז הקשו האחرونים והרי בוגר' הסוגיא שם בסוגיה אמרין אין קדו"ש כיון שנאתו אחר ביעור, והרי עצים אין שייך בהם לאכללה, ומודע אנו ממעטים מדין הנאתו וביעורו שווה? ומכך זה נכוון להגדות וחילוקים ודיקים מאר, אך לענין' אין צורך בכ"ז, שהנה בראש ובראשונה עליינו לזכור שני עניינים יש בשביעית, האחד הוא תנאי להלות הקדושה על הצמח המטוסים, והשני הוא היתר השימוש בזמן הקדוש לצרכים שונים. והנה כבר לעיל הארכינו וביארנו את התנאים להלות הקדושה ובירנו של שנתהו ובייעורו שווה וזה להנאה וזה להנאה שוה לכל אדם, הרי שאותו צמח עומד בכל הנקאים והוא קדוש בקדושת שביעית. והנה דין זה של "הнатו וביעורו שווה" אין חולק שכן זה גمراה מפורשת בסוגיה, ולכן יצאו עצים שאין בהם כל קדוש בקדושת שביעית שהנתו שנאתו וביעורו שווה, ולמרות שעצים אינם דבר של אכילה מ"מ תנאים אלו תקפים גם בדברים מעין אלו כמפורט בסוגיה ואין עכ"ח חולק. והשני הוא עניין היתר השימוש באוטו צמה, הינו כגון המובא בגמ' שם, שהיין שכור"ע קדוש בקדושת שביעית מכל מקום אסור לככש בו בגדים, והטעם אמרת הגמ' בסוגיה שנאמר לכם לאכללה דומיא לאכילה שנאתו וביעורו שווה וככיבה שאין הנאתם וביעורם שווה. הרי לנו שאע"ג שהיין קדוש בקדושת שביעית כיון שנאתו וביעורו שווה, מכל מקום השימוש לכיבוס אסור, למורתו שנאמר לכם - לכל צרכיכם, מ"מ כיון שאין הנאתו וביעורו שווה, אסור סוג שימוש זה. וזהטעם שככיבה אין הנאתו וביעורו שווה מסביר רשי' ז"ל על הסוגיא בד"ה ולא לככיבה, שכיוון שבשבעה שורה הבדגים בין שעה אחרת נתבע נאכד לו, והнатו אינה עד שילבש הבדגים. אלא שבתוס' שם בד"ה (יצאו משרה) הקשה שאם הנאה היא הלבישה, א"כ מי שאנו לצכיבעה שזה נקרא הנאתו וביעורו שווה והרי הנאה איננה עד שילבש את הבדג. ואומרו Tos' שלפי פ"י רשי' בב"ק ניחא (ק"א ע"ב - קב ע"א), שלענין צבע כתב רשי' (בד"ה יצאו עצים) שבזמן שורש הצמח כליה והצבע יוצא ממנה באותו זמן הוא נקלט בבדג, וממילא הנאה וביעור שווה. אך לענין ככיבסה כתב רשי' (בד"ה יצאו משרה) שהיין מתקלקל מיד שמיים שם את הבדג אך הביבוס הוא רק לאחר ג' או ד' ימים, ולפי' ניחא, שכיוון ואין הלבישה הנאה אלא

נמקה של ההלכה

התוצאה מילא תוצאה הצבע מיידית אך תוצאה הכביסה רק לאחר זמן, ועי' במהרי"ק על הרמי' לענין כביסה שכח יישב את הרמב"ם וצ"ל שמן הפס"מ פליג ע"ז. והשתא נסיף ונאמר שמן הפס"מ ז"ל לא הוקשה לו כלל מודיע בכוורת ואهل יש קד"יש, שהוא כבר פסק הרמב"ם בכוורת ברורה שבירות ואهل יש עליהם קדושת שביעית, ומקורי קדוש מדברי הירושלמי ריש פ"ז שנפסק בבירור שבירות ואهل יש עליהם קדושת שביעית ולקמן נבואר הטעם, רק הוקשה לכ"מ סיבת היתר השימוש בכוורת לכביסה ומאי שנא מיין שם נאסר לכבס כיון שהחtopicה היא שהנתנו וביערו אינו שווה, אך מודיע בכוורת ואهل שהם קדושים מותר לכבס והרי אין הנאותו וביערו שווה, על כך תירץ מין הכסף משנה, שיש לחלק, שגביו אין כיון שיעקרו לשיטה על מנת להשתמש בו למטרה אחרת להועלת האדם מותר רק אם הוא דומה למטרה המקורית שהיא אכילה והנתנו וביערו שווה. אך צמה שמטרתו המקורית איןו אכילה, אין כל טעם להצריך דמיון ואכילה, ולכן יהיה מותר להשתמש באותו שימוש גם אם איןו דומה לאכילה ואין הנאותו וביערו שווה, ואלו הם עיקר דמיון ז"ל. והשתא נבואר לבאר מודיע הכוורת ואهل יש להם בכלל קדושת שביעית, והרי לפי מה דק"ייל שנתני להלota הקדושה הוא בכך שהנתנו וביערו שווה, אך לגביו כביסה שהפסכים מון שאין הנאותו וביערו שווה מודיע חל ע"ז קדושת שביעית? והרי אפשר לומר בזה דברים פשוטים יותר שהכוורת באמת לשימושים אחרים כן הנאותו וביערו שווה, וכגון זה שהכוורת משמשת לריחצת גוף של האדם, וולה כן הנאותו וביערו שווה, וכ"כ המקדש דור (ס"י נת אות ד ע"ס דברי הגמ' בנדה (ס"ו, ע"ב - ועי' גירסת העורך המובא בගליון). וע"י של שני צמחים אלו ואוים למאכל בהמה ואפשר שימושיהם זה קדוש בקדושת שביעית, וכ"כ בשורית צין הקודש ט"ז. אלא שעל תירוצים אלו יש מוקם לדון ואין כאן מילן"ד הגדר ברמב"ם שונה הוא לחוטין. שכן דעת הרמב"ם שכ"ל צמח שמשמש להועלת האדם יש בו קדושת שביעית ואת זה לומד הרמב"ם מהקטע הראשון בפסק שנאמר "לכם לאכלה" לומד הרמב"ם "לכם" - לכל צרכיכם, ודרשה זו נלמדה בירושלמי (ריש פ"ז דשביעית), וזה מרכה כל דבר הנכל בקטגוריה של "צמח". ואמן כל שלא כלל בקטגוריה זו, הרי שהוא נמצא בקטגוריה נספת הקורואה "עצים" שהם לא נועדו לשימוש של אדם, וקיים בעולם ע"י הכוורת הוא אם לישא על עצם פירות ואם לנוי או לעיר וכיו"ב. רק שבזמנם שאניהם מהווים יותר להועלות נוטלים האדם לצורכו, וכיו"ב [זווהה בדוק שכשר אדם רוצה להסתיק נוטל כל דבר שאין בו חוץ והעיקר שהוא ניתן להדרקה], וביחילוק יותר מוגדר, צמח קיוומו בעולם לשמש את האדם בשימוש מיודע גגון: אכילה, שתיה, סיכה, הדלקה, צביעה, כביסה, רפואה ועוד. אך עצים לא נועדו מראש לשימוש ישר של גוף האדם, רק שהאדם ברוב התבונתו מנצח אותם לצרכיו. ועפ"י נקבע בגמ' ונפסק ברמב"ם שכ"ל המוגדר "צמח" הינו שנועד להועלת האדם לעולם הוא קדוש ואפי' שאין הנאותו וביערו שווה נמלבד אם זה לסוג מסוים של אנשים שאפשר והוא מתמעט - עי' לקמן הערכה 27]. ומאייך כל המוגדר "עצים" אינו קדוש בקדושת שביעית שאינו מתרבה מלכם, ואנמנם נתחדש בדין שביעית שאם האדם משתמש אפילו בעצים בהנהה הדומה לאכילה הרי שאז יש בו קדושת שביעית, הינו למרות שהוא מתחמם מכם מכל מקום זה יילמד מ"לאכלה" - הדומה לאכילה, ואז י"ל שהוא מופקע מדיין "עצים" וכונס לגדיר "צמח" שכן הוא נועד מתחילה להועלת ישירה של האדם, וכמו שמצוין גבי ספרי איסטיס שאניהם אלא ספרי עץ כמו שהציג רשי ז"ל בגמ' בב"ק (ק"א ע"ב בד"ה יש להן ביערו) "והני ספרי עץ בעלמא נינהו", בכה"ג כתבה הגמ' שם"מ כיון שהם לצביעה וו הנאה וביערו שווין יש שביעית וכבר אין מוגדרים "עצים" כיון שייעודם מתחילה לצביעה, ואנמנם רק להסקה שאז איןם אלא עצים בעלמא שלא לשימוש האדם ואנמנם קדושים בקדרו"ש, וכלISON רשי ז"ל (ב"ק שם בד"ה סתם עצים) ז"ל: סתם עצים להסקה ולא להאר הילך עץ עי' מה כוונתו הילך עצים נינהו, והרי אירין בעצים, אלא כוונת רשי ז"ל שעצים הינם הגדרה לדבר שאינו שימושי לאדם, ומילא כל שהם להסקה הרי שהם בגדר "עצים" (וע' תוספות חדשן פ"ז מ"א בשבעית) והוא הדין בגמ' בסוכה שהקשתה מלולב [עצים] לדין עלי גנים [עצים], תיריצה שלולב אמן הוא עץ אך דינו אינו "עצים" כיון שהשימוש שלו הנאותו וביערו שווה ויש לו קד"יש, [אלא שללה שלולב אין קד"יש ויתברא לקמן] אך סתם "עצים" אין בהם קד"יש. וכן כיו"ב סתם עצים להסקה, אין בהם שימוש וככל". ובאמת שהגדירות אלו מבוראים ברמב"ם בכמה מקומות, מתרבה מלכם" [הgam שמדובר לענין שימוש וככל]. שכאר שמתברר שמדובר של מין הכסף משנה שם שכח" שפיר שכאר וזכה להסביר בדבר שאין בו קד"יש דמיון לעצים וכגון מה שכח בפ"ה הל' כ"א ו"ל: הקליפין והגערני שמותרים בתרומה לזרים אין קדושת שביעית חלה עליהם והרי הן בעצים", הרי שכאר וזכה לפטור משבעית דומה לעצים שכאמור הם שם דבר שאינו לשימוש הנאת האדם. וכן הוא ברמב"ם בפ"ז הי"ד ז"ל "וכל שאינו מיוחד לא

ז. שימוש לשימוש המועד – כלומר שהפרי או הצמח מיועדים וועודים לשימוש המועד כגון למאכל או לשאר תושמים, אך אם איןנו עומדים לשימוש המועד לו, אף אם הם פירות אין בהם קדושת שביעית²⁷. וכגון פירות ערלה האסורים באכילה²⁸, או פירות

— נמקה של הלהבה —

למאכל אדם ולא למאכל בהמה ואני ממין ה诸葛亮ים הוואיל ואני לעצם יש לו שביעית ולדמותו שביעית". הרי שהdagdish הרמב"ם להדייה שהנתני היחיד להפטר זה אם הוא "עצים", אבל בלאה"ה הרי שהוא קדוש בקדושת שביעית, [א"כ העצים ורואים וכגון לצביעה וכמו שכטב בפ"ה ה"כ"א שעצים אם ורואים לצביעה יש עליון קדו"ש], ובאמת שהדברים כתובים להדייה במרן בכספי בכוואו לישב את הרמב"ם מהשנת הרא"ב"ד שהשיג שהמקורה של הר"ם שאינו ראוי לו לאדם לא לבהמה ולא לצביעה ואני לעצם חלי במחשבתו, ומיישב הכספי משנה זו איןנה עסוקה בזה אלא לומר שיש להם דין שביעית שאין עושים סחורה מהם ושהאין להם ולא לדמיין ביעור זהה אינו תלי במחשבתו, אלא אע"פ שאינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה הוואיל ואינם עצים ממש שלהם שביעית אבל אין להם דין שביעית שאין עושים סחורה מהם ושהאין להם. ולא לדמיין ביעור זהה אינו תלי במחשבתו, אלא אע"פ שאינו מיוחד לא למאכל מהם והואיל ואינם עצים ממש שלהם שביעית ולדמותם שביעית אבל אין להם דין שביעית שאין עושים סחורה מהם ושהאין להם. וכח שכתובם بلا ראייה, אך יש לו ראייה מהמשנה לפ"ח פ"ח סוף משנה א) הביא דברי הראי שפטתי בורר מללו שرك "בעצים ממש" אין קדו"ש. ובפני המשנה ראייה (פ"ח סוף משנה א) שכתב על המשנה שאמרה ה"כ"ם וכח שכתובם بلا ראייה, אך יש לו ראייה מהמשנה לפ"ח פ"ח, גם מסקנתו זהה שם שלדעת הרמב"ם כל שאינו מאכל אדם וכוי יש לו שביעית וכוי אין לו ביעור וכו', כתוב הטא"י ימדלא חזו להסקה ורק לשאר כל כל שאינו מאכל אדם וכוי יש לו שביעית וכוי אין לו ביעור וכו', כתוב הטא"י ימדלא חזו להסקה ורק לשאר צורך אדם כגון לרפואה ומולגמא וכודומה אין דין עצים, עכ"ד, הרי שהdagdish כנ"ל שכל שהוא לפחות (מלבד הסקה) אין דינו עצים לפטור מקדושת שביעית [ומש"כ לענין רפואה עי' לקמן העරה 27]. ועו"ע בתחילת דברי התיו"ט ובתו"ח שם, וכן מדויק מדברי רבינו המאירי עמ"ס ב"ק (ק"א עד) לענין ספיחי אסטיס עי"ש, ועו"ע בשיטמ"ק על הסוגיא שם מש"כ בשם גאון, וכן מדברי המאירי הנז"ן מש"כ להלכה לענין עצים ודוו"ק. וכן כתוב להדייה בעל מרכיב המשנה על הראמ"ם (בפ"ז שם) זוזיל: "ולדרך רבינו [הראמ"ם] כל שיש לו תועלת אחר דלאו לעצם חייב שביעית", עכ"ד. הרי שכתוב הדברים להדייה. ועפ"ז אין כל טענה על מrown ה"כ"ם, שכן דעת הרמב"ם הוא דפטור משביעית", עכ"ד. והוא דעת רבינו המאירי עי"ש, ועו"כ שגם הוא הבין שמעטם אין קושיא). לאחררונים בקושיא מעטים אלא דחה מקור שלמד הרמב"ם מלכם עי"ש, ועו"כ שגם הוא הבין שמעטם אין קושיא). כי"ז הוא הנלען"ד בדעת רבינו הרמב"ם אל"בא דמן הפס"מ, ואע"ג שידעתה שהרבה מהפסוקים לא"ס"ל הכי להלכה אך מ"מ לא באתי ח"ו לחלק או לחישר אלא להסביר דעת רבינו הרמב"ם ומן זיע"א שאחריהם אנו נוהרים, וכי"ז הוא הנלען"ד.

²⁷ הנה כפי המבואר לעיל בארכיות דעת רבינו הרמב"ם שכ"ל צמח משמש את האדם לצרכיו חל ע"ז קדושת שביעית, מלבד אם הצמח אינו ראוי לכלום שאז דינו עצים [זהסקה אינה נחשבת להנאה וכאמור]. ואנמנם כי"ז הצמח בסופו של דבר משמש לתנתנת האדם, אבל אם איןנו משמש להנתנו כגון שהוא אסור באכילה או נפסל למאכל, אין כל ענין שהיה קדוש בקדושת שביעית. וצمح שאינו עומד לשימוש להנאה, עכ"ג שיש בודדים שכן ישתמשו אין ע"ז דיני שביעית, ואפי' שמקורו מצמה, [ועי' רמב"ם (פ"א ה"י) בדין הקוץים הרכים שאינם מוחדים לאדם ועי' ביחסותם החדשין על המשנה (פ"ז מ"א) ודוק]. ומקורו של דין זה שהולכים אחר סתם השימוש, מבוואר בסוגיא בסוגה ובבבאה קמא הנזכרים בהערה הקודמת, שעצים מופקעים משבייעת שאינם לשימוש האדם אלא רוב עצים להסקה עומדיין, ועפ"ז יש לבאר את דעת רבינו הרמב"ם שלולב אין קדושת שביעית כיוון שהולכים אחר השימוש הסתמי. ועפ"ז יש לבאר את דעת רבינו הרמב"ם שמסען שלולב כיוון הנאהו וביעורו שווה [וכן הקשה עק"א בסוגה שם] לסתוכה פ"ג מ"י) ואע"ג שבגמ' סוכה שם משמע שלולב אין קדושת שביעית כיוון שהסקה עק"א בסוגה שם] ומסבירים המפרשים שדעת הרמב"ם שמסקנת הגמי' שלולב כיוון שהוא עץ וסתם עצים להסקה, הרי אף מה שהנתנו וביעורו שווה אין בו קדו"ש, [כ"כ בס' כפות תמרים על הסוגיא וכ"כ החותם סופר בפי' לסתוכה שם] הרי לך שהעיקר הוא למה הצמח בד"כ מיועד ואם הוא מיועד בד"כ לשימוש אדם לעולם הוא קדוש בקדו"ש, ואם איןנו מיוחד

שנפסדו מאכילת אדם, ואינם עומדים עוד לשימוש המקורי.²⁹ וי"א אף פירות שאינם עומדים לאכילה.³⁰

ח. אם הרוב מאייתו פרי או הצמח עומדים לשימוש המועד, אף אם המיעוט אינו עומד, הולכים אחר הרוב ונוהג בו שבעית, והוא הדין להיפך.³¹

ט. אם הצמח או הפרי עומדים לשני השימושים [גם לשימוש המועד, כוונן לאכילה, וגם לשימוש אחר כגון לעצים] תלוי הדין במחשבת המלקט, אם חשב לשימוש המועד הרוי זה קדוש, ואם חשב לשימוש الآخر, אינו קדוש.³²

י. אם הצמח או הפרי ראויים לשימוש המחייב שמירת קדושת שבעית, אך באותו מקום רוב בני האדם אינם משתמשים בו לשימוש זה, אלא משליכים אותו, אין נוהג בו קדושת שבעית³³, ויש חולקים וסוברים שאפילו שבפועל אינו עומדים לאותו שימוש, מכל מקום כיוון שלדעת הכל הוא ראוי לאותו שימוש, הרוי הוא קדוש

נמקה של הלהבה

בד"כ, אינו קדוש ואפי' שפעמים יש מהם שימוש לאדם. [ועי' ברשי' ובתוס' עמ"ס סוכה ובב"ק שם, עי' בשיטמ"ק לב"ק ובמאירי שם ועי' לעיל העראה 17].

²⁸ עפ"י המבואר בהערה 18 וכן ראייתו שכחכו בספר "בעצאת השנה" עמי נג.

²⁹ מוכח בכמה מקומות, עי' רמב"ם הל' שمرוי פ"ה הי"ג שצין לדבריו בהל' תרומות פ"א ח"י, שגנובת ירך של הגננים מותרת לזרים, ומילא בשבעית אין בה קדושה, והתעט שהגננים זורקים את הירק המרפא, וכיון שהוא מעופש ואני ראיי ונפסד מאכילה אין בו קדוש. ועי' ברוב"ם (פ"ד הי"ח).

³⁰ עי' מהרדי"ט (ח"א סי' פ"ג) שדן על עלי התות עץ שכין והנטיעהiao לא לשם העלים עברו התולעים ואת הפרות משליכים, א"כ אין בהם קדושת שבעית, שמהני מחשבתו שנטע מתחילה לשם כן. ועי' בס' חוט השני הנד"מ (עמ' רמ"ד) שפקפק בדיון זה כיון שהם אוכל גמור מסתבר שלא מהני מחשבה עי"ש. ודבריו יותר נוראים להלכה בפרט לדעת הרמב"ם בפ"ה י"א ובפ"ז י"ד וכמו שכחכוב בכ"מ שם בדעת הרמב"ם "זה העשו לעצים תלוי במחשבה וכו' הוריאל ואני עצים ממש יש להם שבעית". ועי' לקמן העראה 23.

³¹ עפ"י המבואר בהערה לעיל.

³² שניו בgam' בסוכה ובב"ק שם, עלי קנים ועלי גפנים לקטן לאכילה יש בהם משום קדושת שבעית לקטן לעצים אין בהם משום קדושת שבעית, ומבאדר דש"י בב"ק שם (בד"ה יצאו משרה) שעלי גפנים סתומה להכיב והכיב ולכין מועילה מחשבה, אבל פירות שסתמיחו לאכילה אין מועילה מחשבה עי"ש. וככ"פ הרמב"ם (פ"ה הי"א) לעניין פיאה ואייזוב וכו' חשב לאכילה החשב לעצים הרוי הוא עצים. וזמן המחשבה הוא בזמן הלקיטה וככ"ש מזמן הנטיעה – עי' מהרדי"ט המובא בהערה 21 ואם מועילה מחשבה לאחר קיטטה עי' חז"ו א (י"ג אות כ"א) ואם בזמן הלקיטה לא חשב וליקט בסתם עי' חז"ו א שם (ט) ועי' עוד משנ"ר מ"א (בד"ה חשב עלי).

³³ חז"ו א (שביעית סי' יד אות י) ועיקר דבריו הם, שמאכל אדם שנפסל מאכילת אדם, אם אינו מיוחדר להבמה מותר להשליכו, ואם מיוחדר להבמה מניחו עד שירוקב, ולפי"ז פוסק שם שקליפות שבזה"ז אין נוהגים ליהדרם להבמה אין בהם קדוש. וכל שנפסלו מאכילת אדם מותר להשליכן, ציין שם לדבריו במעשרות לנניין שאין מתחשבים במעט המרתקחים, ומושׂו"ז לא חל עלי קדוש, ולכן פסק שם שקליפי תפוז ציון שסתמן לאשפה אין בהם קדושת שבעית ומותר להשליכן. ולדעתם זו הסכים להלכה מורה הגרשׂו"א שהעיקר הוא אם זה עומד למאכל בהבמה, אך אם דרך הכל להשליכן לאשפה חשייבי כעפרא ואני קדושים בקדושת שבעית שהתורה אמרה לאכילה – דבר שוגיל לאכול ולא דבר הרגיל לזרוק לאשפה. [תשובה הגרשׂו"א מובהת בשורת מושׂו"ז יוסף ח"א סי' ל', ובשורת מונחת שלמה ח"ג הנד"מ סי' קל"ב אות י כתבת את הדברים בקיצור ובפשטות שבעית מתחשבים אם זה עומד או לא עי"ש, ודעתו לעניין קליפות עי' מש"כ לקמן בסע"י כד].

בקדושת שביעית³⁴. והעיקר להלכה נראה בדעת רבינו הרמב"ם, שכל צמה המיעוד לשימוש האדם כגון למאכל, צביעה וכד', כל עוד ולא נפסל משימוש זה הוא קדוש בקדושת שביעית. ואפילו אינו עומד לכך, מכל מקום כיוון שרואו לכך הרוי הוא קדוש. אך אם נפסל משימוש לצורך adam, וראוי כתה רק לבהמה, אם עומד ונוהג לתה לבהמה הרוי הוא קדוש, כל עוד ולא נפסל גם לבהמה, אך אם אין נהוג לתה לבהמה אפילו הוא ראוי, אינו קדוש ומותר להשליכו³⁵. [דין קליפות וגרעינים יתבאר لكمן סעיף כד].

— נמקה של הלכה —

³⁴ משנה ראשונה (פ"ז מ"א בד"ה כל שהוא) כתוב שהמשנה כתבה כל שהוא מאכל זום, ולא כתוב כל שמיוחד לאכילת אדם, כיוון שבאה ללמדנו שאפי' שאיינו מיוחד למאכל אלא נאכל ע"י הדחק שביעית נהוג בו. ע"כ. ולכורהה א"כ כל שרואו אפי' אינו עומד, קדוש בקדושת שביעית. וכן הפסים להלכה הgorai קוק ז'ל (שבת הארץ פ"ז ה"ג אות ג), שמאכל אדם, בהמה ומין הצבועין א"ע שהיה מיוחד אלא לכך. וכדעה זו כ"כ להלכה הගאון רבי שמואל הלווי ואונר שליט³⁶ א"ת בתשובהו שהובאה בספר משנת יוסף ח"ג ע"א, שהעיקר אם זה ראוי ודלא כהוויא. וכן דעת הרב מישן יוסף ע"י בספר ובסות' שם.

³⁵ הנה בלשון הרמב"ם מצאנו כמה מצינו שני שינה הרמב"ם מלשון המשנה, שבמשנה בריש פ"ז כתוב הלשון כל שהוא מאכל אדם וכי יש לו שביעית, [ומכך דיווקו של המשנה ראשונה וכז"י לעיל העורה [25], ובמשנה ב' כתוב כל שאינו מאכל אדם וכו', אלא שרבני הרמב"ם שינה מן הלשון שהנה בהלכה א (ריש פ"ז) כתוב כל שהוא מאכל אדם (תואם את לשון המשנה), אך כתוב כל שאינו מיוחד לאוכל אדם ולא למאכל בהמה ואינו ממן הצבועים הוואיל ואינו לעצם יש לו שביעית", הרי שכאן הוסיף משפט על המשנה (ובගירסתו שבפיהמש"ג כתוב כמו פיעם במשנה לפנינו בlij תיבת "מיוחד"), והוא זה לא בכדי, ובא הרמב"ם למדנו שא"ג שזה לא מיוחד לאחד מן השלשה (בפיהמש"ג כתוב ראיו לאחד משלחה ודוק), מ"מ כיוון שבשבעה"ד ראוי לאחד מהם יש עליו קדושת שביעית שאיל"כ הרוי הוא עצים, וא"כ נפק"ל שאין צורך שיימודו במינוות לאותו דבר אלא מספיק שישיה וראי שבכ"א יתיחסו לצמה מסומן להטולת לאדם ע"מ שהיה בקדוש"ש כל עוד ואין כוונת בני האדם לעצם. וזה נראה שלא כהוויא. ואמנם אם הינו מפרשים ברמב"ם שאין הצמה ראוי על המשנה שם (אות כ) יותר ניחא, כיוון שסוכ"ס הם עומדים לשאר שימושי בני אדם וכמוש"כ בתפארת ישראל מון החזו"א הוא לומד ברמב"ם שדיבר על צמה בשבשת הדחק כן ראוי (עי' חז"א י"ג ט) ולכן יש בו קדוש"ש. ולפי"ז א"כ גם בנידור"ד יש לחיב כל שעומד וראוי בקדושת שביעית. ועוד יש להביא ראייה לנידור"ד מהרמב"ם (פ"ה ה"כ"א) לעניין הקליפין והגרעינים, שכחוב לכל הקליפין ולגרעינים שמותרים בתרומה לזרום אין קדושת שביעית חלה עליהם והרי הן כעציים, אלא א"כ וראיין לצבעה, עכ"ד. ולכורהה Mai ha-ai sheham raiyan le-tzivua, hori hem azim umodim le-tzivua, [וזהו שדייק הרמב"ם לכתוב "ראיין" ולא עומדים], ועכ"כ שדי באם הם וראיים, לחיב כל שביות שביעית. וזאת דברי המהרי"ק והכ"מ לגביו גרעינים באור لكمן ואינו עניין לכאנ], אלא שבאמת אם נאמר בדברינו הדברים קשים במצוות שאין לדבר סוף, שהרי כמעט לא מכך בהמה ובפרט בשעת הדחק שפעים וראיים אף למאכל אדם [כגון כרשינין לימי רעב], ואפילו הקושים הקשים מארראיים לגמלים בערב, ואין לדבר סוף. ויתור לכך לי להזכיר מהרמב"ם שלא כדברינו, שהנה בפ"ה ה"כ"ב כתוב הרמב"ם "הצורך תבלין של שביעית וננתן לתוך החבשיל, אם בטל טעם הרוי אילו מותרין לכל דבר, ואם נשר בהם טעם עדיין הם בקדושת שביעית, עכ"ד, ומקוורו מהותסתה שביעית פ"ו ה"ד. ובאיור הדברים שלאחר שתתבלין נתן טעמו ובטל הטעם, מותר להנחת או להשליך את התבליין, ואין בו יותר קדוש"ש ע"י מנח"ב על התוספה, ועי' בפי החזון יחזקאל שם), ולכורהה עכ"ג דבטל טעם התבליין, עדיין במצוות הוא ראוי למאכל בהמה, ומדובר אין בו קדוש"ש? אלא עכ"כ כיוון שאינו עומד לכך אין הוא קדוש ואין צורך לחוש לכך. ועל כן עלה בדעתך דבר חדש בס"ד, והוא שכל מה ראוי לשימוש הנחشب בשביות לצורך adam, כל עוד והוא עדיין ראוי הרוי הוא קדוש בקדושת שביעית, ככלומר כל דבר מואכל הרוי לאדם או לתשmissio וכגון לצבעה, כל עוד והוא ראוי עכ"ג שאפשר שהוא עומד, יש עליו קדושת שביעית. אך ברגע שכבר אמרנו ראוי לאדם או לתשmissio, עכ"ג שאפשר שהוא ראוי לבהמה, ראיי לבהמה, או ראיי בלהמה אין בכך כל חשש, הינו כל עוד והוא מוד בדרכו לשימוש adam בזורה כל שהוא אינו

יא. הנatto שווה בכל אדם – ככלומר שאוთה הנatto שמהמתה מצריים לשמרו בקדושת שביעית, תהיה שווה אצל כל אדם, אך אם ההנatto משמשת רק אנשים מסווג מסוים, אין זה קדוש, ויש חולקים. והעיקר נראה כדיעה ראשונה³⁶.

נמקה של הלבנה

חוושיים לכך, ואפי' ראוי ואינו עומד. אבל אם כברינו אוינו לדרגתו וירד לדרגת מאכל בהמה, כיוון שאינו עומד לכך מתחילה, וגם עכשו אינו עומד לכך אלא ראוי, בכח"ג אינו חווים ואין בו קדושת שביעית, והשתה הכל אליו שפיר, מ"ש הרמב"ם כל שאינו מיוחד אדם בהמה או למני צבעים, ודיינו שם"מ הוא ראוי, הדברים אמת, שהרי מ"מ שאינו מיוחד אדם מ"מ בשעה"ד ראוי לאדם ויש בו קדו"ש, ולא תרד הקדושה א"כ אינו ראוי כלל אלא לעצם. והטעם כיון שראש הוא עומד לאדם (לכה"פ בשעה"ד), ומוכן מה שהחוו"א ציד בפ"ז בראמב"ם, וגם לא יקשה מהמשנ"ר כיון שם דיבר על שעת הדחק של מאכל לאדם, וככל עוד שעת השעה"ד באדם לא ירד עדין קדוש בקדשו"ש. וגם מוכן מה שכתב הרמב"ם לענין קליפין שאם רואים לצביהם הם קדושים, השתה שפיר דמי, כיון שצביה מכלל הנאות האדם, כל עוד וראו אפי' אינו עומד, עדין הוא קדוש בקדשו"ש, אך מאידך גיסא תבלין שעומד לאדם, אם בטל טעםו לאדם, ע"ג שהוא ראוי להבמה אין אנו חווים זהה א"כ זה עומד בהמה, אך אם אינו עומד והדרך להשילבו, בכח"ג אינו קדוש בקדשו"ש. אלא שראו להdagish שכדין שהזכרנו הינו נדו דבר שמי"ש נוהג באישחו מקום לאוכלו או ליהנות ממנו לאדם לו להבמה. אך דבר שאינו כלל להבמה ואדרבא מרחיקים אותה מזה שלא תקרב וכגון צמחי נוי וכדומה, נראה שאין מי שחולק לודו שהיהיה בוה קדושת שביעית והרי זה עצים, ובפרט שהנטיעה והקטיף לשם נוי ולא לשם בהמה. והנה על חידוש זה שכתנון אין אמת שנלננ"ד שזה אמת, אך חשתתי שלא מצאתי לכך סימוכין בכתב ובפרט בסוגיא זו שדשו בה רבים, אך כתעת רבתה שמחתי שבימים אלו יצא לאור ספר חות השני להגרן קROL'IN SHALIT"א וראיתו לו שם (עמ' רנ"ט בד"ה והנה) שהקשה מודע הרמב"ם לענין גרעינין כתוב א"כ דראיין לצביה, ולא כתוב ג"כ שאם רואים להבמה חל עליהם קדו"ש? ויישב בדברינו הנו"ל, שצביה ומאלם חד הם, וכל עוד לא נפקע שם וזה של מאכל אדם עדין חווים לקדושה ואפי' ראויין, אך מאכל בהמה אם באוינו מקום עומדים למאכל בהמה ודאי שהוא קדוש, אבל מאכל אדם שנפלט מאכילת ושימוש אדם, ונפקע השם הקודם, תליי אם זה נהוג ועומד להבמה זה עדין אסור, אך אם אינו עומד אפי' אם ראוי נפקעת הקדושה, עכ"ד, והן דרבינו הנו"ל. והנה לכל דברינו אלו יש נפק"ם רבות לענין הקליפות והגערינים, אך אין כאן מקום, ולquam בסעיף כ"ד נאריך בזה.

³⁶ שניו בסוגיא בסוכה (מ' ע"ב) ובבא קמא (קב ע"א) שהקשתה הגמ' לדעת רבינו יוסי מה ראית לרבות את הכבוסה ולהזיא את המלוגמא? ברובה אני את הכבוסה ששהה בכל אדם ומוציא את המלוגמא שאינה שווה בכל אדם. מאן תנא להא דת"ר לאכללה ולא למלוגמא לאכללה ולא לזילוף לאכללה ולא לעשות ממנה אפיקטויין, כמוון רבבי יוסי דאי רבנן הא ייכא נמי משרה וככוסה, עכ"ל הגמ'. והנה רבינו הרמב"ם הביא את הכל בחדיא מהחטא וכפסק כשניהם זוז"ל (שמו"י פ"ה ה"י)... והיתה שבת הארץ לכם לא למלוגמא ולא לזילוף ולא להקיא ולא למשרה ולא לאכילה, עכ"ל. הרי שפסק גם רבנן שביעין הנatto וביעורו שווה ולכון מיעט משרה וככוסה, ופסק גם רבבי יוסי ולכון מיעט מלוגמא שאינה שווה בכל אדם. והנה הסוגיות ודרכי הרמב"ם הם על השימוש במאכל קדושת שביעית ועל כך ביאר את ההגבלות [ויש בזה עדו תנאים להגבלות אלו – עי' לעיל הערא 17]. ואמנם לענין חנאי בחלות הקדושה, אם נהוג בכללnas אשר אין הנatto שווה אצל כל אדם, לכואורה מצאנו בזה סתירה בדברי היירושלמי, אלא שקדום לנו נבואר דין המלוגמא – שאין הנatto שווה בכל אדם, הנה המלוגמא פירשו מלוגמא, הינו שלועט אדם חיטין ושם אותן על מכתו לרפואתה, וקי"ל שאין לוקחין מאכל אדם לעשותו תרופה, והטעם עפ"י הגמ' שאין הנatto שווה בכל אדם, ומקרו מון הפסוק כפי שסבירא בגמ' לאכללה ולא למלוגמא, וביתר ביאור בירושלמי (פ"ח ה"א) והיתה שבת הארץ לכם לאכללה, מיעט ואוכליל אדם שאין עושים מהם מלוגמא, ומקשת הגמ' שמדובר לא ממעטם גם מאכל בהמה שאין לעשות מלוגמא לאדם, מתרצת הגמ' שכיוון שכבר דרש שמאכל בהמה גם אסור. ורבבי יוסי לא למד משמע אוכלים לאדם לאפקוי מאכל בהמה, א"כ כבר אין יכול לדרש שמאכל בהמה גם אסור. ורבבי יוסי לא למד כן, אלא ס"ל שיש כאן מיעוט אחר מיעוט ובא לרבות אוכלי אדם שאין עושים מלוגמא ואוכלי בהמה שעושין מלוגמא, עכ"ד היירושלמי. וזהו הסבר למשנה מודע מאכל אדם אין עושים מלוגמא, ומאכל בהמה עושים מלוגמא לאדם ולא להבמה. והטעם שאין עושים מלוגמא להבמה, מבואר שם משום שנאמר כל תבואה לאכול – דבר הרاوي להבמה לאכללה תהיה לאכול ולא לעשות מלוגמא. הרי לנו שכדין מלוגמא מבורים היטב ונדרשים בפסוקים,

נמקה של ההלכה

ואמנם הסברא והביאור בכ"ז כתוב הריש"ס על הסוגיא שהטעם הוא שלוגמא הוי בזין, ולכן ממאכל אדם אסור דהוי כהפסד שמוריד מחשבתו, אך ממאכל בהמה כיוון שעשויה מלוגמא לאדם זה חשבות ולא הפסד, וכמו אוכלין דבבמאה לבהמה דבבמאה גופא תשמש דאדם היא, עכ"ד. וכן ספק ביביו הרמב"ם להלכה (פ"ה פ"א) שאין עניין ממאכל אדם מלוגמא, אך ממאכל בהמה עושין מלוגמא לאדם ולא לבהמה. והנה כל מה שדיברנו עד כאן זה לעניין אופי השימוש במאכל אם מותר לעשות מלוגמא או לא, אך יש לדון אם בכלל יש קדו"ש על מנת מלוגמא או כיוון שאין הנאותו שוה בכל אדם אין עליו קדושת שביעית כלל. והנה מצינו בזה סתירה בירושלמי שבריש פ"ז מבוואר שיצא מלוגמא שאין עליו קדושת שביעית ונראה ברור שהכוונה שאין כלל קדו"ש, וכן נראה מקושית הגמי שהקשחה בהמשך מסויטים שהל ע"ז קדושת שביעית, ומשמע שהקושיא על גוף חלות הקדושה ולא על השינוי, [והו כחיה זו סותרת את הרוץים לומר ביאור בגמ' שאירע לעניין שימוש ולא לחלות הקדושה]. אלא שמאידך בפ"ח שניינו [לאחר שהביא הירושלמי עניין השימוש], שהקשה מיין מלוגמיות מוח לעשות מהן צבועין לאדם? הרי שברור לירושלמי שלוגמא יש קדו"ש וכן קדשה אם מותר לצבוע לאדם. ואמנם היה אפשר לבאר שבפ"ח דבר הירושלמי על מנת מלוגמיות הינו במאכל בהמה שהחדרנו לעשות מלוגמא, אם מותר לעשות צבע לאדם, ועל כך ענה ק"ז שמותר, ושוב ושאל אם ממאכל בהמה מותר לצבוע בהמה, אלא שמהמפרשים על הירושלמי מבוואר שאירע לעניין עשבים המיעודים לרפואה, כן פ"י הריש"ס, המהרא"א פולדא, וכן פ"י בפ"מ שם. וכן מבוואר מפי"ר הריש"ס והרבנן"ץ על הסוגיא שבמסקנה הילקו בין ממאכל אדם ובבמאה לצבעה ובין מנת מלוגמא לצבעה, הרי שכולם דיברו על מנת מלוגמא בנפרד ומוכrho דיש בהה קדו"ש. ובאמת כן פסק מכח הירושלמי הנ"ל בספר מי זיו (זיו הים פ"ח ה"א ס"ק ו) שבמיון מלוגמא יש קדו"ש. וכן נראה דעתו של התפארת שראל (שביעית פ"ז אות כ') שכח שמה שלא ראוי להסקה אלא למלוגמא אין דינו בעזים ויש בו קדו"ש. וכן נראה דעתו של הגרש"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' קלב אות ח) שכח שהעיקר להלכה כירושלמי בפ"ח שיש קדו"ש, והוכחה כן גם מהרמב"ם מהא שפסק שמאכל בהמה עושין מלוגמא לאדם, ואין במלוגמא קדו"ש היא נתיר לעשות ממאכל בהמה שיש קדו"ש דבר שאין קדו"ש, עכ"ד. ואמנם על הוכחה זו יש להסביר, כיון שככל דיני מלוגמא נלמדים מפסוקים ואף סברא דולה יש בזה כמו שכתב הריש"ס שככל הגבלה הם משום הפסד, אך ממאכל בהמה למלוגמא לאדם זה חשבות ולא הפסד, ולא קשה. ולעיל בהערה 17 הבהירנו דעת מרכבת המשנה ש"ל בדעת הרמב"ם שככל שהוא יש בו קדו"ש ואך בפי' שבאבנו בהערה 17 שם, שදעת הרמב"ם כל שאין עזים ממש, לא מהニア מחשבה ויש בו קדו"ש, ואך הכס"מ שבאבנו החזו"א רוח אחרת היה עמו שאמנם בס"י יג (אות ו-ז) לא נראין דברים בורורים, נוסף גם את המלוגמא. אלא שמן החזו"א רוח אחרת היה עמו שאמנם בס"י יג (אות ו-ז) לא נראין דברים בפ"ח שמכח אבל בס"י יד (אות ה) כתוב להידיא שבמלוגמא אין קדו"ש. ואך בדעת הרמב"ם בפ"ח שמכח ממנו שיש קדו"ש במלוגמא, והנה בספר הלוות שביעית (סי' ה' עמ' קעה ביה"ל ד"ה ומש"כ על מנת רפואת חיזק את דעתו שכח בפניהם אין במלוגמא קדו"ש וכחזו"א, ואת דבר הירושלמי העמיד במיון מלוגמא הראויין נמי בהמה, וקדושתן לא מלחמת המלוגמא אלא מלחמת ממאכל בהמה. עכ"ד. והנה אם נבא לסכם את הדרין עד כאן, מבוואר להידיא שאין עושין מלוגמא ממאכל אדם, אך עושין ממאכל בהמה, והטעם שנאמר בתרור לאכלה ולא למלוגמא, וזהו דוקא ממאכל אדם, אך ממאכל בהמה יש לימוד שכן עושים לאדם והטעם כמו שכח ברש"ש שזה חשבות. ולעיצם הקדושה בפשתות דעת הירושלמי בפ"ח שיש קדו"ש וכן פירושו רוב הראשנים, ובירושלמי פ"ז נראה שאין קדו"ש זה גם שאפשר לפרש אחרת וכמבעור לעיל]. ובדעת הרמב"ם בפשתות כיוון שאינו לעזים, ציריך להיות עליו קדושת שביעית, ויש מי שכח כן להידיא. אלא שלענ"ד עדרין יש לחיק דומה לשאר המאכלים בדין הנאותו שוה הכס"מ ועוד, ברמב"ם שככל שאין לעזים הוי הוא קדו"ש, והינו אם להכ"פ דומה לשאר המאכלים בדין הנאותו שוה בכל אדם, שכן כל הסוגיא בעזים אם אין הנאותו וביעורו שוה, אך לעניין שהנאתו שוה בכל אדם לא מנתנו עניין עזים לאן, ועכ"י "ל שאה"ן לעניין השימוש אם אין הנאותו וביעורו שוה אסור להשתמש, ואפשר אף' שכין והוא ממאכל בהמה שהוא קדוש ועשה מלוגמא הרי הוא נשר בקדו"ש. אבל עשבי רפואה שמתחלילה הם לרפואה, כיון שמרותם היא הנאה שאינה שוה לכל נפש הינו רק לחולים ולא בריאות, יש מקום לומר שאינו קדוש בקדו"ש, ולגבי שר"ס בעין דומיא דאכילה, זוכ"כ החזו"א בפשיותו (י"ד ס"ק ט) שבשביעית בעין הנאה השווה לכל נפש, והוא ממאכל בהמה שהוא קדוש ועשה מלוגמא הרי הוא נשר בקדו"ש. אבל עשבי רפואה שמתחלילה הם לרפואה, כיון העשויין רק למלוגמא וניטעים ונקטפם על דעת זה, לא כאותה כיון שאין הנאה שוה בכל אדם, אין בזה קדושת שביעית, ואפשר שככל הרשותים לא חולקים בכ"ג שעשי רק לרפואה, ואע"ג שהדעתו נוטה כסברא זו עדין צל"ע

יב. צמחי תבלין, אף שאינם נאכלים בפני עצם, אלא לתחבל בהם [כגון השיבא
וכד'], יש בהם קדושת שביעית.³⁷

נמקה של ההלכה

להלכה. ועוד עי' להגאון בעל מנתה יצחק (ח"ח סי' ק"א) שדן בצמר גפן לרפואה העשויה מצמח הכותנה, אם יש בו קדו"ש, והביא שם הסוגיא של מלוגמא, וכותב כיון שאינו הנהה השוה לכל, הרי זה אינו בכלל "לאכלת" ומופקע מדיין שביעית, ודקדק שאע"ג שאין עושין רטיה מפרות שביעית, מ"מ אינו אלא לרטיה [ושאר השתחמיות אין בהם שביעית], אינו קדוש בקדור"ש. אלא שצין שם למרן הכס"מ שכחוב לעניין כביסות זוכבר הארכתי בדבר'ק לעיל העירה 17], שאע"ג שאינו בכלל לאכלת – שאין הנאותם וביעורם שווה, מ"מ כיון שהם לצורך האדם שפירות מתרבה מלבם – לכל צרכיהם. אלא שכחוב שכחה"פ דוחים את הכס"מ ואינו להלכה, עכ"ד. ואולם לעניין הגם שלעליל קיימנו את דעת מרן הכס"מ להלכה, מ"מ אפשר ואינו לעניין לבאן, שס"ס גם הוא אפשר ויודה שכ"ז בסוג הנהה לכל אדם ולכון בכל מצב קדו"ש בקדור"ש, אך היכא שאין זה שוה בכל אדם אינו קדו"ש, ואל תאמר לי שם"מ מתרבה מלבם שהרי הירושלמי למד את גורף הדין של הנאותו שוה לכל אדם מהפסקוק "לכם" – השווה לכלכם (ריש פ"ז). הרי שגם מלבם מהמעט מה שאינו שווה בכל אדם, וא"כ זה אף לעת מרן הכס"מ. [ובכך נפללה ההתלה של מרן הגרשוי"א במנח"ש ח"ג הנ"ל שתלי מאיפה לומדים אם מלבם או מתהיה, דיל"ש שאף אם לומדים מלבם דזוקא השווה לכלכם וכדברי הירושלמי]. ולכן למסקנה כפי הנלען"ד שבצמחים הנודדים מראש לשימוש שאין הנאותו שוה בכל אדם, אין הכרה לומר שיש קדו"ש, ואדרבה הדעת נוטה שאין בזה קדו"ש, ואין כל הכרה מדברי ריבינו הרמב"ם והכס"מ להיפך ובכך אפשר לקיים דברי הכל ולחلك בין פירות המיעודים לשימוש שאין הנאותו שוה בכל אדם, ובין דבר שמעיקו איינו שווה בכ"א, כך שדברי החזו"א, המנחה"י וספר הלוות שביעית ספר קייל כוותיהו להלכה, וזה הנלען"ד.

³⁷ פשוט, וכ"ה להלכה ברמב"ם פ"ה ה"ב, ומוקרו מהתוספה (פ"י) והב"ד לעיל העירה 26.

הרב דוד אביטן שליט"א
המכון למצות התלויות בארץ

על מה חלה קדושת שביעית – ברור דברי הרמב"ם ז"ל

מוצאי אסרו חג שבועות תש"ו

א. בגמרה בסוכה (מ,א) וב"ק (קא,ב) מבואר שאין קדושת שביעית חלה על עצים, משום שאין הנאתן וביעורו שווה, והחורה אמרה "לכם לאכללה" לכם רומייא דלאכללה שהנתנו וביעورو שווין. כלומר כל מה שהנתנו וביעורו שווה נחשב כאכילה הן לענין קדושת שביעית, והן לענין שמותר להשתמש בפירות שביעית לדבר זה. ו"עצים דמשחן" אע"פ שהנתן וביעורו שווה אין בהם קדו"ש, משום שתם עצים להסקה עומדים. ולהרייטב"א סתם עצים פרשו, שרוב העצים להסקה עומדים ואלין בתור רוב. ולרש"י, סתם עצים וגם עצים דמשחן סתמן להסקה עומדים. ועי" בთוס' בב"ק. ודעת הרמב"ם כהרייטב"א, לפמ"ש האחראונים שלין כתוב הרמב"ם שאין בלבב קדו"ש, אע"פ שלולב הננתן וביעורו שווה, שימוש שלבב בו את הבית, כמ"ש בגמ' וברש"י, עכ"פ למ"ש רבע סתם עצים להסקה עומדים, פרשו, דאלין בתור רוב עצים, וכיוון שרוב עצים אין הננתן וביעורו שווה, לכן גם עצים דמשחן וגם לולב, בכלל עצים הם ואין בהם קדו"ש.

ואח"כ מביאה הגמ' מהלket ר' יוסי ורבנן. ויש ג' דרכים בראשונים באbor מהלket זו. לדרכו של רש"י בסוכה גירושת הגמ' "ויעצים להסקה תנאי היא", ונחלקו ר"י ורבנן אם קדו"ש חלה דוקא על דבר שהנתן וביעורו שווה. דר' יוסי סובר "לכם כל צרכיכם" ולכן לדעתו אין קדו"ש תליה כלל בדבר שהנתן וביעורו שווה, וחלה קדו"ש גם על עצים, ומותר לכבס בפירות שביעית אע"פ שהכibus הוא דבר שאין הננתן וביעורו שווה. ורבנן סוברים "לכם דומיא דלאכללה" שהנתנו וביעורו שווה, ולכן לא חלה קדו"ש על עצים ואין מכבים בפירות שביעית.

דרך שנייה היא דרכו של רש"י בב"ק שגורס בגמ' "סתם עצים להסקה תנאי היא" (הדרעה ששולב רש"י בסוכה חזר ומקיימה בפירושו בב"ק). וגם לר' יוסי אין קדו"ש חלה אלא על דבר שהנתן וביעורו שווה. ולכן עצים שאינם עצים דמשחן אין בהם קדו"ש, כיון שאין הננתן וביעורו שווה, אבל עצים דמשחן, כלומר שליקטם כדי להשתמש בהם למאור, שהנתן וביעורו שווה, חלה עליהם קדו"ש, ולא אולין בתור סתם עצים. וגם במנני אוכליין, אם לקטם לצורך מושרה וככיסה, לא חלה עליהם קדושת שביעית כלל, ומותר לכבס בהם. ורבנן סוברים, שככל דבר שהנתנו וביעורו שווה, חלה עליו קדו"ש מיד בשעת צמיחתו, ולכן מוחשכת המלקט אינה מועילה להפקיע קדושתו, ולכן אסור לכבס בפירות שביעית, אף אם כבר בשעת הליקתה כיון לכבס בהם. וכן עצים כיון שתמן להסקה, גם אם בשעת לקיטה כיון להשתמש בהם לדבר שהנתן וביעורו שווה, אין חלה עליהם קדו"ש. [ולא אולין בתור מהשנתו אלא בדברים שעומדים לכך ולכך, ע"ש ברש"י באורך].

דרך שלישית, לרاءב"ד, מובה בא"ה הרשב"א ובשיטמ"ק בב"ק. גורס בגמ' "ויעצים תנאי היא". ורבנן לא חלה קדו"ש על עצים לא משום שאין הננתן וביעורו שווה, אלא משום שלא חלה קדו"ש אלא על פירות הרואים לאכילה דוקא. ולכן אסור לכבס בפירות שביעית, כיון שגם השימוש המותר הוא דומיא דאכילה. ולכן לא חלה קדו"ש על ספיח שטיס וקוץ שאינם אלא לצבע ואינם לאכילה. ור' יוסי סובר לכם כל צרכיכם, שעל הכל חלה קדו"ש.

והנפק"מ בין שלשה דרכים אלו גדולה מואוד. וכל דיני קדו"ש תלויים בהם. שכן לפי נוסחת הרاءב"ד, לרבן, דוקא אוכלי אדם יש בו קדו"ש. ולרש"י בסוכה, לרבן, אין קדושת שביעית חלה אלא על דבר שהנתן וביעורו שווה. ולרש"י בב"ק, כל המחלוקת בין לר' יוסי היא דוקא אם חלה קדו"ש על עצים דמשחן. ורבנן כל דבר שתמן לאכילה, כלומר שתמן הננתן וביעורו שווה חלה עליו קדו"ש קדו"ש, ונחלקו על ר' יוסי בכך שלדעתם לא מועילה מחשبة

להפקיע קדו"ש מדברים שסתמן לאכילה, ולא להחיל קדו"ש על דברים שסתמן לעצים, אבל כל דבר שסתמו אינו לעצים חלה קדושה שביעית. ולכאורה זהה דרכו של הרמב"ם שסובר שאין בollow קדו"ש, כיון שרוב עצים אין הנatan וביעורם שווה, ולפיכך אינו אומרם שוגם עצים דמשחן ולולב אין בהם קדו"ש. וא"כ גם להפוך, כיון שרוב פורתה הנatan וביעורם שוגם קדו"ש גם על פרי שאינו הנatan וביעורו שווה. [ופרי האמור כאן אינו דוקא פרי, אלא לעניין שביעית כל דבר שהנתנו וביעורו שווה נדון כפרי, לפי שהוא דומיא לאכילה. וכמ"ש מהרד"פ בשושנים לדוד (פ"ח מ"ב) שכן ככללה המשנה מני צבעים עם אוכל אדם ובמהה לפ"י שמיini צבעים הנatan וביעורם שווה וכמאל אדם חשבי. ומכאן כה הדמיוי לומר שכיוון שרוב התשייש האדם כסיכה והדריקת הנר וצביעה, הם כפרי, וא"כ גם דבר שאינו פרי, כיון שהוא תשיישו של אדם נידון כפרי]. וכך כותב הרמב"ם (בפ"ז ה"ז): "וכל שאינו מוחדר לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה ואינו מן הצבעים, הואיל ואינו לעצים יש לו שביעית. והשיגו הרא"ב דהנץ תלויים במחשבתו. וכותב הרדב"ז שם שוו במאמה כוונת הרמב"ם. אבל מzn בכ"מ כתוב שהרמב"ם על הכל חלה קדו"ש, כל שאינו לעצים. וכפירושו של מzn, מבואר להדייא בפירוש המשנה להרמב"ם (פ"ז מ"ב). ע"ש. וכותבו מהר"י קורוקוס ומרן בכ"מ והמלאתה שלמה, ועוד, שכ"ק נסחת הרמב"ם במשנה, (פ"ז מ"ב): "וועוד כל אחר אמרו כל שאינו מאוכל אדם ומאכל בהמה וממין הצבעין וכו' יש לו שביעית". והרמב"ם הוסיף "הואיל ואינו לעצים יש לו שביעית". [ויעיר המשנה לא באהה ללמד על הקדושה, אלא על כך שאין לו ביעור וכוכ' ע"ש]. וכותב הקריית ספר שהרמב"ם בא לרבות כל מיני תשייש אדם שהנתן וביעורם שווה. ובספר מרכיבת המשנה שם (ח"ג) כתוב שלפ"ז לדעת הרמב"ם יש קדו"ש גם במיני מלוגמא וגם במיני בשמיים, והואיל ואינם לעצים. ע"ש. [והגמ' שפהאת השלחן (כז, לג) והחזה"א (יג, ט) כתובו שהרמב"ם מדבר על דברים הנאכלים בשעת הדחק, דוקא. ובערוך השלחן (כח, ח) כתוב שמדובר על מינים שאינם ראויים להסקה כלל ואינם מוחדים לאדם ובמהה עכ"פ האדם אוכלם או מאכלם להמתו. לענ"ד נראה בכך יותר בדברי הקריית ספר והרכיבת, DSTAMA קתני, ואתי למייר דכל שאין יש בו קדו"ש. וכן משמע מלשון רבינו בפיה"מ שהכל במשנה מדבר על מינים שאינם מאכל אדם ובמהה וצבעים כלל. וכ"כ בדעת הרמב"ם במשנה ראשונה (פ"ח מ"א), ע"ה. ולומר שמדובר בשאהם אוכלם או מאכלם להמתו, והם דברים שאנים ראויים כלל אפי' לא להסקה, הוא דבר רחוק מאוד, במחייב"ת]. ושאר ראשוני נסחת המשנה להפוך, "כל שהוא מאוכל אדם ואכל בהמה וכו' יש לו שביעית". וזהו שרש המחלוקת. וכיון שזוהי נסחת הרמב"ם במשנה על כוחך ס"ל שלרבנן יש קדו"ש בכל דבר שאינו עצים, נסחת רשי"ב ב"ק, שלא נחلكו רבנן ור' יוסי אלא בעצים, דאילו לנסחת רשי"ב בסוכה עליה שאין קדו"ש אלא בדבר שהנתנו וביעורו שוה, דוקא, אבל במיני מלוגמא אין הנatan וביעורם שוה, כמ"ש המשנה ראשונה (פ"ח מ"ב). וכן במיני כביסה, שאין הנatan וביעורם שוה, כדמות בסוגין דסוכה, ראיו שלא ינаг בהם קדו"ש. וא"כ איך כתוב הרמב"ם שככל שאין הכל תלוי במה שאינו לעצים, אלא ע"כ כדאמן. ועוד לנסחת רשי"ב בסוכה הרי לרבען אין הכל תלוי במה שאינו לעצים, אלא במה שהנתנו וביעורו שוה. ומדובר הוסיף הרמב"ם "הואיל ואינו לעצים". א"ז מפרש כרש"י ב"ק, לרבען אולין בתר מסתמא ולכן כל שאינו לעצים יש בו קדו"ש כאמור. ודוק. גם דרך הרא"ב דאי אפשר לפרשו בהרמב"ם כמובואר. ע"פ שבשו"ת ציון הקדש (ח"א סי' טו) כתוב שהרמב"ם סובר שאין בollow קדו"ש משום שס"ל כהרא"ב ד, ע"ש. לא יתכן דבריו לפי נסחת הרמב"ם במשנה ודבורי המפורשים בפרק ד' הנ"ל. וכמdomini דاشתמייתיה דברי הרמב"ם הללו.

ב. קדושות שביעית במלוגמא (=מיני צמחים המשמשים לרפואה).

כדי להוכיח שאין שום מקום בתלמוד לא בכלי ולא בירושמי שיאמר שאין קדו"ש במלוגמא, ולבאר דרכו של הרמב"ם, נקדים ונאמר שכיוון שכאמור פירוש מחלוקת ר' יוסי ורבנן לדעת הרמב"ם היא כרש"י ב"ק, וא"כ לכוי"ע אין קדו"ש בעצים, לפי שאין הנatan וביעורם שוה, כאמור. וגם סובר ר' יוסי שפירות שביעית שליקטם לכביסה, ע"פ שרואים לאכילה, אין בהם

קדוש' כיוון שליקטם לדבר שאין הנאותו וביעורו שווה, ומותר עכ"פ לכתח' לעשה כן משום שנאמר "לכם לכל צרכיכם". וא"כ מה שאומרת הגמ' אח"כ "יצאה מלוגמה שאינה אלא לחולים" אינו בא לומר שלכן לא חלה קדו"ש על מלוגמא, אלא לומר שאסור להשתמש בפירות שביעית למלוגמה, ולא מהני מחשבתו בשעת לקיטה למולוגמה, כיון שאינה ראותה לכל אדם. וגם רבנן סוברים כן. ולשאר נסחאות פשות יותר שזו פירוש הגמ'. [ומשמע שהטעים אינו משום שאין הנאותו וביעורו שווה, אלא משום שאינו ראי לכל אדם. משום שאף מלוגמה כזו שהנאה והיעורה שווה, דומיא דאכילה, כמו רפאות הנאכלים, או מינים כאלו שמיד כשם נחיהם ואחיהם על הפעז מרגישים הקללה בכאב או עצרים את הדם וכדי, כמבואר. ולא בורו לי מדוע החלית המשנה ראותה שכל מיני מלוגמה אין הנאותן וביעורם שווה]. אבל מיני עשבים שמינוחדים למלוגמה מעיקרים, ואינם ראויים אלא למלוגמה, אם חלה עליהם קדו"ש שביעית, בזה לא מיידי כלל בסוגין. אולם בירושלמי (ריש פרק ח) מבואר להדייה בפשיטות שמיini מלוגמא חלה עליהם קדו"ש. ולא שבירושלמי (ריש פרק ז) משמע לאורה להפוך, שבמיini מלוגמה אין קדו"ש. זו"ל הירושמי: "צבעים לאדם מהו שיהא עליהם קדו"ש, נשמעינה מן הדא דתניא לכלם כל שהוא צורך לכם,ותני עליה בגון אכילה ושתיה וסיכה וצבעה, יצתה מלוגמה שאינה אלא לחולים וכו' לכם השווה לכלולכם". משמע לדבר מוסכם הוא שאין קדו"ש שביעית חלה על מיני מלוגמה, להפוך הגמור ממה שכותב הירושלמי בפשיטות בריש פרק ח. וזה כמובן דבר אשר לא יתכן. והנה לאורה דברי הירושלמי קשים מעיקרים, הרי במשנה שם מפורש שמיני צבעים יש בהם קדו"ש שביעית, ומה הוא ששאל הירושלמי "צבעים מהו שיהא עליהם קדו"ש", הרי משנתנו היא זו. וכבר הוציאו זהה המפרשים. ויש שכחו ששאלת הירושלמי היא מני"ל שמיini צבעים יש בהם קדו"ש מן התורה. והוא לענ"ד דוחק גדול, שא"כ הייל לירושלמי להביא את המשנה ולשאול מני"ל, ולא לשאול בסתום צבעים מהו שיהא עליהם קדו"ש. ואכן הר"ש סריליאו והפני משה פרשו ששאלת הירושלמי אינה אם יש קדו"ש על מיני צבעים, אלא האם דברים שדרך לצבע בהם והם מاقل אדם, מותר לצבע בהם שביעית, ומוכיח הירושלמי מבריתא שמותר. ולפי זה אין כל סתירה בירושלמי בין פרק ז' לפרק ח', כי מ"ש בפרק ז' יצתה מלוגמה וכו', אין פרושו שאין קדו"ש במיני מלוגמה, אלא פרשו שאסור לעשות מלוגמה מפירות שביעית הגם שדרך להשתמש בהם למולוגמה, משום שאין אלא לחולים, ובעינן לכם דבר השווה לכלכם. וא"כ אין חולק על מ"ש בירושלמי (ריש פרק ח) קדו"ש שביעית במולוגמה. ודוק. וכבר ראייתי למן הגרש"ז אוירבאך זלה"ה במנחת שלמה (ח"ג סי' קלב אותו ח) שכחט שלא קימ"ל כהירושלמי דריש פרק ז' שסובר שאין במולוגמה קדו"ש [לפי פירוש שאר מפרשים הנו"ל]. ועוד הוכיח כן מהרמב"ם (פ"ה ה"ט) שפסק שמותר לעשות מלוגמה לאדם אוכלוי בהמה אבל אין עושים צבעים להבמה מאוכלוי בהמה משום שאין קדו"ש חלה על צבעים לבהמה, ע"ש. משמע שסובר הרמב"ם שעל מלוגמה חלה קדו"ש, שא"כ היה אסור לעשות מלוגמה לאדם אוכלוי בהמה.

ג. קדו"ש שביעית במיני צבעים.

ועתה נבווא לדברי הרמב"ם בפרק ה'. בתחילת הפרק כותב הרמב"ם: "פירוט שביעית נתנו לאכילה ולשתיה ולסיכה ולהדלקת הנר, ומפי השמואה למדוי תהיה אף להדלקת הנר ולצבעה בה צבע". וכ"כ עוד (בHALCA ט) שמותר לצבע בפיירות שביעית שהדרך לצבע בהם ע"פ שהם אוכלוי אדם. ומקורו כתבו הרדב"ז ומרן בכ"מ בירושלמי ריש פרק ח. ולדרך הרש"ס הנ"ל מקו"ו גם בירושלמי ריש פרק ז. והדרשה זוו "תהייה" וכו' היא גם בספרא (ריש פר' בחד) וגם בירושלמי שם מיתתי בתיר הכי הך דרשה, ודחי לה דלא ילפינן מנה אלא על אוכלוי בהמה, ע"ש. ותעטם בראור כי פסוק זה "תהייה" נאמר בתורה (ויקרא כה,ח) על אוכלוי בהמה: "ולבב המתך ולחייה אשר בארץ הזה כל תבואתה לאוכלוי". וא"כ אי אפשר ללימוד מזה שוגם אוכלוי אדם נתנו לצבעה. והרמב"ם שכחט שוגם באוכלוי אדם מותר לצבע ולמד כן מ"תהייה", צ"ל שסמן על מסקנת ההלכה. ועיין בפתח השלחן (ריש סי' כד). וצ"ע.

ובמיini כבסים כתוב הרמב"ם שם (בHAL' י): "מיini כבסים כגון בורית ואהله קדושת שביעית חלה עליהם ומכבסים בהם שנאמר והיתה שבת הארץ לכט לכל צרכיכם. אבל אין מכבסים בפיירות שביעית ואין עוזים מהם מלוגמה שמאמר והיתה שבת הארץ לכט ואכללה ולא למלוגמה ולא לדילוף ולא להקיא ולא לככיסאה". ולדרלינו הטעם שאין מכבסים בפיירות שביעית, בשונה ממיini צבעים, והוא מבואר להרי באבבלי, שנייני כבסים אין הנאתן וביעורם שוה, וכפדרש רשי', שימושה שנותן את היין בככסה נפסד היין ואין הבגד מתחכש אלא אחר שנשרה כמה ימים. ואכן בתוספთא (פ"ד ה"ה) מובאת בירושלמי (פ"ז ה"א) מבואר שהלה קדושת שביעית על בורית ואהله, ולכן מסיק הירושלמי שמיini כביסה קדו"ש חלה עליהם. ולהאמור הדבר מבואר היטב שכוון שאינם לעצים שפיר חלה עליהם קדו"ש, ואע"פ שאין הנאתן וביעורם שוה, עכ"פ כיון שהם בכלל פרי, שהרי עוזדים לצורך תשמישו של האדם, דיןין להו קרוב פיירות שהнатן וביעורם שוה. [ולhalbן נעמוד בדברי מrown בכס"מ].

ולדרכו של הרו"ש סריליאו שכל בעיות הירושלמי בריש פרק ז' אין האם חלה קדו"ש אלא האם מותר להשתמש בפיירות, כאמור, גם כאן פרש הרש"ס שביעית הירושלמי לא אם חלה קדו"ש על מיini כבסים, אלא האם מותר להשתמש בהם שנאמר לככיסאה. ולשון הרמב"ם מורה בדבריו, שהרי כתוב "מיini כבסים קדו"ש חלה עליהם ומכבסים בהם שנאמר והיתה" וכו'. משמע שהלימוד הואר להתייחס בשימוש לככיסאה. ודרשה זו מוקorra נעלם מאיתנו. וכנראה היהת להרמב"ם נסחה כזו בירושלמי או בספרא או במדרש אחר שאינו בידינו. ומצאי סמך גדול זהה במדרש הגדול (פר' בהר עמ' תרפה): "לכם לכל צרכיכם, מלמד שמורר לככס במיini כבסים כגון בורית ואהלה". והוא כפתור ורוח בדעת הרמב"ם, שאין פסוק זה בא למדינו על חלות הקודשה, אלא על היתר השימוש במיini כבסים לככיסאה. [ואע"פ שלא ברור כלל אם בעל מדרש הגדול ראה כן באיזה מדרש חז"ל, או שהסמיינו על פי דברי הרמב"ם, כדרכו לפעמים. עכ"פ למדנו מדרשו את הדרך לפירוש דברי הרמב"ם. כאמור].

והנה מrown ומהר"י קורוקוס שם הקשו דמיini בורית ואהלה כיון שאין הנאתן וביעורם שוה מודיע חלה עליהם קדושת שביעית. ותרצו שלא צריך שתהיה הנאתן וביעורם שוה אלא בפיירות ששדר ביהם "לאכללה", ע"ש. ומן נשאר במקנה בתורין זה. והקשו רבים מאי שנא מעצים שכחוב הרמב"ם פעמים רבות שאין בהם קדו"ש, הרי גם עצים אינם לאכילה. ובאזור התשיבות הבאתי כמה יישובים זהה. והנכון לענ"ד הוא מה שהחלהנו בו, דהרמב"ם בפירקין אינו עוסק כלל בסיבת חלות הקודשה, וממילא גם קושית מrown אינה על סיבת חלות קודשה במיini כביסה, וכך גם תרוצו. כי כאמור חלה קדושת שביעית על בורית ואהלה גם שמן לאכילה. מכיוון דמייאם כולם צרכי אדם שרכוב הנאתן וביעורם שוה. אבל להשתמש בהם לדבר שאינו דמייאם דאכילה זאת מקשה מrown מ"ל דשרי, ובארא שלמד כן הרמב"ם מ"לכם", עכ"פ הרי בಗמ' מבואר דבעינן לכם דמייאם לאכלה שהнатנו וביעורו שוה. [ואין מקום לומר שנלך אחר הרוב ונתרן גם להשתמש גם לדבר שאין הנאתן וביעורו שוה, דזה נגד דרך הגמרא והסבירא]. ועל זה יישב מrown מה שיישב. ולק"מ מעצים. כמברא. [וידרך זו זכיתו להתעורר ולחדש בס"ד על פי דברי הרוב תורה השביעית עמ' תקז-תקח. ע"ש. ומקום הניחו לי מן השמים].

עוד נאמר כי הטעם שמן שלא ספק ראה את דברי מהר"י קורוקוס כולם, לא בחר בדרכו, והוא משומש שלדרכו של מהריך"ו הנאתו וביעורו שוה אינו הנאת גוף האדם אלא הנאת כיבוס הגוף. וכדרעת רשי' שכחוב שהнатת צביעה הנאתה וביעורה שוה משומש שבסעה שמתכלה השרש נקלט הצבע בבגד. ומrown שטובר שגם מיini כבסים כבוריית ואהלה אין הנאתן וביעורם שוה, ס"ל, שהнатת הגוף בעין, כמו שכ"ה שיטת התוס' בב"ק שכחוב שהצבע הולך וכלה בשעת הלכישא, והריבט"א בסוכה שכחוב שעצים אין הנאתן וביעורם שוה משומש שאין האדם נהנה מהם עד שעת אכילת התבשיל. דס"ל שהнатת הגוף דזוקא בעין. ומסתברא לייה למrown כוותיהו, כיון שביעור

דומיא דאכילה בעיןן, צריך שיהיה הנאת האדם עצמו, וכיבוס הגוף אינו הנאת האדם, אלא הלבישה. ולכן כל מיני כבסים אין הנאתו ובייעורו שוה. ודוק.

והנה הירושלמי נוקט בפישוטה (בפ"ח ה"א) שבעצים אין קדו"ש. ובhalbca ה' שם אומר שטעמו של ר' יוסי סמותר לכבס בפירות שביעית לפי שהוא דבר של חי נפש. ועיין מ"ש הרש"ס שם. והוא תמורה דאמ ר' יוסי ס"ל שא"צ הנאתו ובייעורו שוה, הרי גם בעצים ס"ל דיש בהם קדו"ש, ולא בעין דוקא כעין אכילה. ואיך כתוב הרש"ס שם שוגם לר' יוסי בעין דומיא דאכילה, ע"ש. והנראה דר' יוסי ס"ל דבעין הנאתו ובייעורו שוה, כמו שכן הוא שיתתו לගירות רשי" בב"ק הנ"ל. ולכן מוסכם בירושלמי שאין בעצים קדו"ש. וס"ל דמשרחה וככיס הואיל והם חי נפש, מותר ללקטם כדי לכבס בהם אע"פ שאין הנאתו ובייעורו שוה, דאוזין בתר מחשבתו בשעת לקיטה גם במיני אוכלים ממש. ננ"ל. ובא לאפוקי מלוגמא ווילוף וכו'. ודוק. [ולמדנו מזה שוגם להירושלמי בעין דבר שהנתנו בייעורו שוה. וראה להלן].

ד. מיני בשמות ושורף העצים

כבר הבאנו לעי"מ מ"ש המרכיבת שלמ"ש הרמב"ם שעל הכל יש קדו"ש חרוץ מעצים א"כ גם גם על מיני בשמות יש קדו"ש. והנה מקור הדין הוא ספק בירושלמי (ריש פרק ז): "מיןין בשמות מהו שיהיא עליהם קדושת שביעית נשמעינה מן הדין דהניא פרח לבן והואוד אין עליהם קושת שביעית. חביריא אמר ר' שמעון היא אמר אין לקטף שביעית מפני שאיני פרי. ר' שמואל בש"ר אבחו חפט רדרי הכל היא בהדנא נסורתא". וכותב הרש"ס שמדובר על מיני בשמות שאינם ראויים לאכילה [שהרי במשנה ר' שם מבואר שהוא יש לו שביעית, וכותבו הראשונים שם שורד ראוי הוא לאדם, ע"ש]. ומפרש הרש"ס שספק הירושלמי הוא משום שמיini בשמות אין דומיא דאכילה אדם ובהמה וצביעה וכו' שהם דבר השוה בכל. ומה שדחה הירושלמי "בהדנא נסורתא" שם מקום הוא שנקרו נסורתא, ובפורה לבן ואודום הגדלים שם אין בהם ריח ולא חביב. אבל במיני בשמות דעתלמא אימא לך דריה כאכילה. ולא משני. [כלומר נשאר הירושלמי בספק]. והרמב"ס לא כתוב במיני בשמות כלום. [זהה דרכו של הרש"ס לפ"י נסחתה במדורת חקר ועין]. אבל לפ"י נסחתה הרש"ס במדורת היישנה (דינקלס) הספק בירושלמי הוא משום שמיini צבעים אין הנאתם בשעת ביעורם ואינו דומיא דאכילה. ויש שכתבו שלפי"ז משמע שהירושלמי מסתפק אם צריך שיהיה דבר שהנתנו ובייעורו שוה. ויש שכתבו דהא פשיטה דבעיןן, אלא הכא הוי הנאתו קודם ביעורו, ובזה דוקא מספק". ולענ"ד הנכו"ן הוא נסחתה הרש"ס שבמחדדו חקר ועין. הדא עי"ש בהקדמת המו"ל, הגורם לשינויים אלו במסכתן. ותו הרי בעל המאור כתוב שאם הנאתו קודם ביעורו כל שכן דיש בו קדושת שביעית. וסבירא היא. וגם לומר שלירושלמי ס"ל שא"צ שיהיה הנאתו ובייעורו שוה וחולק על הבעל, הגם שכ"כ בעורך השלחן (כד, כא) ועוד. לענ"ד לא יתכן, שהרי (בפ"ח ה"א) פשוט לו לספק הנטיל דלקו"ע אין קדו"ש אלא בדבר שהנתנו שאינם דומיא דאכילה. ומה גם לנסחתה רשי" בב"ק הנ"ל דלקו"ע אין קדו"ש עוד מ"ש עוד המעיין. וביעורו שוה. ואיך יתכן שהירושלמי ייחליק ולא יהיה לדבר זכר. ובפרט מה שייחס הערוך השלחן סבראו זו גם לרמב"ס, לענ"ד לא יתכן כלל, שהרי כאמור כל החילוק בין מה שמותר לצבע בפירות שהם מאכל אדם, למה שאסור לכבס בפירות, הוא רק משום כך שצבע הנאתו ובייעורו שוה. ולתולות הדבר בדרשות גיידה, ללא טעם, ולהתעלם מஸוגיות שלמות, לענ"ד אינו דרך. ועוד יש הカリחים לזה כמ"ש לעיל וכמ"ש עוד המעיין. וכבר הארכתי כאן יותר מידי.

ולכאורה מ"ש הרש"ס שהרמב"ם לא כתוב במיני כבסים דבר, לפי דברי המרכיבת הנ"ל כתוב גם כתוב, שכל שאינו לעצים יש בו קדו"ש. אמן לענ"ד לא יתכן זה כלל. הדא כאמור נסחתה הרמב"ם במשנה "כל שאינו מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצבעים יש לו שביעית". ואם כן נלמד מהמשנה שמיini בשמות יש להם קדו"ש. ואיך הירושלמי העלים עין מהמשנה ונשאר בספק. מוכרא לומר שפרק הרמב"ם בירושלמי אינו לגמרי כרשי". כמו שאכתוב. וילמד פירשו מגוף הספק, שצידם הירושלמי דהדא ר' שמעון היא אמר אין לקטף שביעית. והקשה החזו"א (שביעית יד, ט) לדכאורה קטף לא דמי לכבסים, בשמותים הם פרי חשוב, לא כן קטף דלא' שמעון אינו פרי משום שאינו חשוב. ע"ש. והנה בפיה"מ (פ"ז מ"ז) כתוב הרמב"ם שקטף

הוא עז אפרסמן ללא ספק. ואפרסמן נודע שהוא עז ריח חשוב מאוד וגם השמן המופק ממנו הוא בעל ריח חשוב [עיין ברכות מג,א]. ואמנם (בhalb' שמייה פ"ז הל' יט-כ) כתוב הרמב"ם חילוק, דבעצמי פרי אין קדו"ש בשרכ' הנוטץ מהעצים, אבל בעצמי סרק י"ש בשרכ' העצים קדו"ש לפי שהשרף כפרי. ולכאורה קשה להמה צרך הרמב"ם לומר שהשרף כפרי, הרי אין לעצים, וכל שאיננו לעצים כתוב הרמב"ם בפ"ז שיש לו שביעית. ולמה באמת שרף עז פרי אין לשביעית הרי אין לעצים. מוכחה לומר שהשרף הוא דבר הטפל לעז, והרי הוא עצז, [וגם אם הנאותו וביערו שווה, אולין בתר רוב, כנ"ל]. אולין שהוא ממש כפרי. ומ"ש הרמב"ם בפרק ז' שכל שאינו מאכל אדם וכוי' הויאל ואינו לעצים יש בו קדו"ש, שהוואה כאמור משנה מפורשת לגירושתו, מירידי דוקא בדברים שמעיקром אינם לעצים, אבל דבר שביעוד בعزيز הרוי הוא כהען, זה, כדי שלא יקרה עז צרך שהיה דבר חשוב ביותר, ויקרא פרי בפניהם עצמו. ומכאן סברות החילוק, דבעצמי פרי השרף אינו חשוב, אבל בעצמי סרק שאין להם פרי אחר, השרף שליהם חשוב הוא כפרי ממש.

ולפ"ז ספק היירושלמי במני בשמות לרבען דר' שמעון, הוא, האם ריח עז הבשימים הוא כפרי שליהם, ואז הוא העצים עצם נמי כפרי ממש, או איןו אלא בעצים כיוון שאינו דבר השוה לכל אדם ולא חשוב כל כך למחיי כפרי. אבל בשרכ' עז ריח, כשםן אפרסמן, זהה אין ספק כלל, דקטפו זהו פרי. כמו"ש הרמב"ם בפיה"מ הנ"ל. ו록 בשמות שמריחסים בהם בעוד השרכ' בعزيز בתוכם, כהדים וכדו', זהה מסתפק היירושלמי האם הריח שביהם בטל לעז וכען, או חשוב כפרי ממשום ריחו. ולכן לא יכול היירושלמי לפשטוט ספיקו מהמשנה הנ"ל שאומרת שכל שאינו מאכל אדם וכוי' יש לו שביעית, דההם מיורי בדבר שאינו עצם, והכא הא גופא מספק"ל אם הריח זהה שבבשימים מחשבים כפרי או לא. ודוקא לר' שמעון שסביר שקטפו איןו פרי, לדידיה כל שכן שמיini הריח שביהם לא היו כפרי. ודוק. ולכן מ"ש המרכבת שמן"ש הרמב"ם שכל שאינו לעצים יש לו שביעית מוכח שיש קדו"ש במני בשמות איןו מוכחה. גם מ"ש בספר אמרי בינה (בשות"ת בסוף ח"ו"ד ס"י) שמן"ש הרמב"ם שהשרף הרוי הוא כפרי כל שכן מני בשמות. ליתא. דלהאמור לא מיורי כלל בשרכ' בשמות, אלא בעצים שכמויות שהם עומדים לריח כהדים וכדו', ואין ראייה כלל משופר. כאמור.

ה. בפרק היוני ודשא.

והריini חזר לדברי מրן בכס"מ שכתוב שכל שאינו עומד לאכילה לא צרך שתהיה הנאותו וביערו שווה, והסבירנו לעיל שככל זה לא נאמר על היתר שימוש במני כביסה ולא על סיבת חלות הקדרשה. ומעתה אין מקום כלל לומר שלדעתן מրן יש קדושת שביעית גם במני פרחים שעומדים לנו. כמובן. ולפירושו של הרש"ס פשטוט ליירושלמי שבמינים אלו שאין בהם ריח לא החשיبي כלל ואין קדושת שביעית. וכך גם מוכחה לפיה מה שהסבירנו לעיל בספק היירושלמי. ואין מקום להסתפק בזה, דפרק היוני דומיא דאכילה כלל. ואין בהם קדושת שביעית. וכן במני דשא הגם שיש דשא בארץות מסוימות שנשתל למאכל בהמה, עכ"פ זה שלא שחלם בהמה אלא לנו, אין ספק שמחשבתנו זו מוציאות מידי מאכל בהמה. כי מחשבה בשעת הנטיעת כוהה גודל יותר, עד שלדעתן מהרי"ט (ח"א ס"י פג) גם פרי ממש שנטעו לעצים הרוי הוא כען. והגם שיש חולקים במאכל אדם, במאכל בהמה יתכן שכ"ע מודע. כמו"ש בשות' משנת יוסף (ח"א ס"ז). ועכ"פ הכא ודאי עדיף מעלי גנים שעומדים גם לאכילה וגם לעצים, שגם אם רק ליקט אותם לעצים הרוי הם עצם. כמובן בסוכה ובבב"ק. ודי זהה כתעת.

ו. בפשטן וכותנה.

במשנה בבכורות (כט,ב): החשור על השבעית אין לוקחין ממנו פשתן" וכו. ובירושלמי (מעשרות ס"ו"פ ה): הוחיב ר' תנחים והתנן החשור על השבעית אין לוקחין ממנו פשתן" וכו. פשתן לאו קיסמין הוא א"ר חנינה מפני זרעה". ופ"י הרש"ס שזרע פשתן ראוי לאכילה ודמי לשאר אוכלי משא"כ בכרכמן [נזרע לטוקה כפשטן] שלא חזי לאכילה. וברמב"ם הל' שמייה (פ"ח הי"ד): "מי שהוא חדש וכוי' אין לוקחין ממנו דבר שיש עליו זיקת שביעית אין לוקחין ממנו פשתן" וכו. וכתבו מהרי"י קורוקוס ומרן בכס"מ, ירושלמי סוף מעשרות אמרו ופשטן לאו

קיסמין הוא, בתמייה, ותרצו מושם זרעה, וזהו שכח רבנו "דבר שיש לו זיקת שביעית". מבואר שאין בחוטי הפטון קדושת שביעית אע"פ שעומדים להטעית בגדים. ורק בזורע שראוי לאכילה יש קדו"ש. וקשה הרי הנאת מלובש הוא דבר שהנתנו וביעורו שוה, שהגד הולך ומתכללה בשעת הלבישה, ולדעת הרמב"ם הרי כאמור כל שאיןו לעצים יש בו קדו"ש. ומאי שנא האי. וכבר הקשה כן החזון איש (ס"י יותם ב'). והנזה בקשיא. ובס"י יג (אות ח) תרץ שכל שעשו או בגד נשתנה מכמותה שהיא ובטל שמו ממנו והרי הוא מבואר, דומיא דתבן שנתנו לתוך הגר. והנזה גם בסוכה (מא,א) מבואר שאין לוקחין חלוק בדמי שביעית. [ומבוואר מזה שאין קדו"ש בבגדים, וא"כ הוו"ה בכותנה ובפטון, כמ"ש במנח"ש ח"ג ס"י קכט]. והטעטם כתוב רשי"ה שהתורה אמרה לאכלה בתחום הזמן, וזה מתקיים לשנה הבהא. [וע"ש בח"י הרטיב"א ובריטב"א בע"ז סב,ב]. וקשה הרי גם צבע מתקיים משנה לשנה. ורש"י לשטתו פרש ב"ק (קא,ב) שרש הצבע מתבער בשעת קליית הצבע בגד. אבל התוס' שם שכח בו שהנתן הלבישה היא הכללו של הצבע שהלך וכלה לאט לאט, ע"ש. לדרכו קשה מאי שנא מחלוקת. הרי גם גם לילאות ג' שלדעת מרדן בשעת הלבישה. ואמאי אין לוקחין חלוק בדמי שביעית. [ולפי מ"ש לעיל אותן ג' שלדעת מרדן הנאתו וביעורו שוה הוא רוקא על ידי הנאת הגוף, ולכן גם בורית ואهل לא חשב הנאתם וביעורם שוה דלא כמהר"י קורוקס, וא"כ מוכחה לומר שלמן הרמב"ם ס"ל כהתוס' צבע הנאתו וביעורו שוה ממש町לה בשעת הלבישה. ודוק]. ויש לומר שצבע מיד מתחילה להתכלות, שכבר עם הלבישה הראשונה מתחילה לדוחות במחירות, כמו לוֹבֶּשׁ שעומד לכבד בו את הבית שמיד הולך וכלה. וגם לא היו הצבעים שלהם חזקים כל כך לעמוד משנה לשנה, ואני רומה לבגד שנוחזיק מעמד כמה שנים לא מיד עם הלבישה מתחילה ביעורו, דכל עוד שהבגד ראוי ללבישה עדין לא נקרה שהתחילה ביעורו כלל. וא"כ לפ"ז בגד אין הנאתו וביעורו שוה כלל. ולק"מ. ודוק. ואברא עדין קשה שהרי פשתן הוא מצרכו האדם, וצרכי אדם שאיןם לעצם כתבנו לעיל שהלה עליהם קדושת שביעית אע"פ שאין הנאתן וביעורם שוה, דומיא דברית ואהיל, ממש דאזורין בתר רובה, וכיון שרובם הנאתן וביעורם שוה חלה ספר קדו"ש גם על מה שאין הנאתו וביעורו שוה. ויתכן שעכ"פ צרייך שהיה דבר שיכל להתבער בשבעית לא כן פשתן שאין מתבער כלל ועומד משנה לשנה, ודמי לעבדים וקרוקעות וכו'. אבל עדין אין מתיישב כלל עט לשון הרמב"ם בפרק ז' הנ"ל שכח שבל שאינו לעצם יש בו קדו"ש. מוכחה לומר שפשתן כמות שהוא בכלל עצים הוא. ז"ל הרמב"ם הל' סוכה ולולב פ"ה ה"ד: "סיככה בפסחתי העץ שלא דק אותן ולא נפוץ כשרה שעדרין עץ הוא, ואם דק ונפוץ אותן אין מסכין בו מפני שנשתנית צורתו וכאלו אין מגדולי קרוקע". וכן רואים אנו במשנה בפרק מה מדליקן שהפשתן היה ממש גם לפתילות. וא"כ צ"ל שמיין זה שאני משאר משמשי אדם ואינו בכלל כל הנ"ל הנקרא. ושוב ראיyi כי כבר בשו"ת ישועת משה (זורעים ס"י אות כב) כתוב שפשתן אין בו קדו"ש ממש שפשתן נקרא עץ, כדאמררי בשבת (כז,ב): "מנלן דפשתן איקרי עץ אמר מר זוטרא דאמר קרא והיא העתם הגגה ותטמן בפסחתי העץ". וא"כ פשתן בכלל עצים הוא ואין בו קדו"ש. וע"ש עוד בזה. ועדין צ"ע.

ומ"ש החזון"א הנ"ל דכל שנסתנה חשב מבואר. לא מספיק אלא למה שאין בו קדו"ש משענאו בגד אבל בטרם נעשה בגין נשתנה כלל צרייך להיות בו קדו"ש. וגם לכואורה אסור לעשותו ממנו בגין, כמו שאסור ליתן תבן לכור לכתחילה. ועוד קשה לי דלפי דבריו אמראי בצעב יש קדו"ש הרי נשתנה מכמותה שהיה, והחזון"א לשיטתו שכח שהעיקר כפירוש רש"י שם, שצבע כילויו משמתכללה השרש וקורלט הצבע בגין. אבל להתוס' שכח בו שיכליו בשעת הלבישה אחר שנשתנה שרש הצבע מכמותה שהיא. קשה מאי שנא פשתן שעשו בגין. וגם אם חזותה מלילא, עכ"פ ודאי הוא פחות מפשתן שעשו בגין, שעדרין גוף הפטון קיים. ועוד ק"ל מאי שנא מיין שנתנו לתוך המורייס שבובואר בתוספתא פ"ז ה"ד שחיביב בכיבועו, ואמאי איןו מבואר הרי נשתנה, ומאי שנא מתבן לכור. אלא ודאי שנא תבן לכור שאינו ניכר עוד כלל ונחשב כאילו אין התבן בעולם כלל. אולי י"ל כן גם על פשתן שעשו בגין. אבל כאמור צריך להיות שאסור לעשותו כן לכחותי ועל פשתן צרייך להיות קדו"ש. וזה איןו. כאמור. וצ"ע.

הרבי אהרון בוארון שליט"א
מעיה"ק ירושלים ת"ו

הפרשת תרומות ומעשרות בחנויות ובתי עסקים

[חלק ב]

ענף ד': קבלת "דברי חברות" (ותקנת הדמאי) בזמנינו.

והנה עוד יש מקום עיין במה שאנו סומכים על הפרשת תרו"מ שמקפרישים המשגיחי הכספיות, מצד מה שהצריכו חכמים שאדם קיבל עליו "דברי החירות" כדי שנאמין לו ונסמכ עליו כשאומר על פירותיהם, וטרם שמענו שבזמןינו מקפירים כן על המשגיחי כשרות. ונראה לענ"ד דאף אם נסכים שגם בזמנינו צריך לקבל דברי החירות (וכמו שמתבאר מכתב הבד"ץ שע"י הגראי"ח זוננפלד ז"ל המובה במשפטו ארכן במכוא עמוד כה) מ"מ בנ"ד שמשגיחי הכספיות מפרישים החترو"ם בתורת אומן, וסמכין על החזקה דאמן לא מרע אומנותה, וכמשמעותה בס"ד, א"כ לדין הוא הנך פירות שתחת השגחה מהודרת כאילו ראיינו בעינינו שהפариשו מהם תרו"מ, ואינו צריכים לשאול עליהם, כי הם בתורת ודאי מופרשים. ודוק. ויתירה מזו הביא במנחת שלמה ח"א (ס"י סוף אות ג' בשם הרה"ג אביגדור נבנצל שליט"א. ע"ש. אלא שהחزو"א (שביעית סימן י' סוף אות ז' ואות ח') תפס להדריא שלא בדברי הרוב הנ"ל. ע"ש וגם הגרשׂו"א שם הנחיה דבריו בז"ע. ומ"מ אפשר לסייע דבריו משלו רם רמב"ם (רפט מהל' מעשר). ע"ש. ואכם"ל בזה וכן בקדש החזיתה להגאון הנודע כמותר ריש אלישיב שליט"א בתשובה הנדרשת ב恰恰לית ספר משפטו ארכן אידלשטיין על הל' תרו"מ שנשאל כיצד להורות כאשר קונים תוצרת מהשגחה מוסמכת שפקיע שמה לטובה, האם חיברים להזור ולהפריש תרומות ומעשרות. והшибב (כנראה בע"פ ונכתב על פיו) במסכת מעשר שני (סוף פ"ה) תנ", יוחנן כהן גדור העביר הודית מעשר וכו', ובימיו אין צריך לשאול על הדמאי. וטעם הדבר התפרש בירושלמי, שהעמיד זוגות. ופי' הגרא"א שהעמיד ממנונים לראות אם מפרישים העם [כלומר דא"צ לשאול כי היה מתוקן]. וכעין זה איתא בירושלמי במס' סוטה (פ"ט הי"א). ופירש שם הקה"ע, שהעמיד זוגות ת"ח שישגיחו ויעיינו שלא ימכרו ע"ה פירות א"כ הפרישו תרו"מ. ע"כ נמצינו למדים שוגות בימיו של יוחנן כהן גדור שתיקנו דמאי, הרוי באופן שהיו ת"ח מפקחים על עמי הארץ שיפרישו תרו"מ אין צריך הולוק מע"ה לשאול על הדמאי, אלא סמכין על הת"ח האחראי על הפרשת תרו"מ, וכך בnidon דין הולוק תוצרת מקומותיהם תחת פיקוח נאות, ורבנים ת"ח האחראים על הפרשת תרו"מ. מעיקר הדין א"צ לשוב ולהפריש תרו"מ. וכן ראוי למידרש בפרקא. ואולם בעל נש הירא וחודד לדבר ה' כדי שינהיג עצמו להפריש מכל דבר הנכסן לביתו. ובפרט שידיע כי גם במקומות שיש בהם השגחה על תרומות ומעשרות, נזקקים הם לכמה עקלוי ופושרי. ואשרי חילקו של הנוהג בהידור זה להפריש תרו"מ בביתו. כלכך שליט"א. ומובואר דמסקנתו להקל בזה לגמורי מצד הדין וрок ממידת חסידות לנוהגים סלסול בעצםם כתוב שוראי לחמיר בזה. ולכן מאוד יש להפליא על עורכי הספר הנז' שנתנו כותרת למכתב הגרא"א שליט"א: "חובת ההפרשה מ揆ורת שהשגחה". דמ"א אחר שבמכתב כתוב מפורש שמעיקר הדין א"צ זה, ושכן ראוי לדורש ברבים, הוא כיצד אפשר להסיק מכתב זה שיש בדבר חובה.

ויתירה מזו נראה לענ"ד דהאידנא לא נוהגת כלל תקנת הדמאי וענני החברות. והיינו טעם כי אע"פ שגם בזמנינו שיקן טעם התקנה שהוא משום חש טבל, ועוד יותר מבודן, דבזמןנו רוב עמי הארץ כן היו מעשרים ובעפ"כ גוזו, ובזמןינו בעזה"ר רוכבים אינם מעשרים וכ"ש שיש חשש אכילת טבלים, מ"מ נראה שמאחר שתקנה זו הייתה בטלה ממש זמן מסוים דהינו במשך כל הדורות שלא היה ישות יהודים בא"ק כרביעי, מילא התקנה בטלה לעולם, א"כ יי"נו בית דין על הדבר ויגוזו את הגירה מחדש. והן אמרת דבעלמא לא קייל הци, וכמו שהוכיחה במישור מרז

מופה"ד הגאון הראש"ל שליט"א בשור"ת יביע אומר ח"ג (חו"מ ס"ז), שתקנה שבטלה למשך זמן מסוים, משומש שלא הייתה שיככת באותו זמן, כאשר חוזר למקומו טעם התקנה אז מילא ג"כ חזרה התקנה למקומה בכל תוקפה. ע"ש נפלאות מתה"ק. ובתשובה אחרת כתבנו בס"ד לסייע דבריו ולהזכיר כן מדבריו הרמב"ם (פ"ב מהל' ממרם ה"ז). ע"ש. והבן. מ"מ נראה דהאי תקנה דמאי שנייה, אלא כיון שבטלה בטלת עולם. ואפרש שיחתי.

הנה לכואורה יש להקשות כי קושיות על התקנת הדמאי הלו. תחילת וראש יש להקשות איך בכלל גוזו חז"ל גזירה זו א"ל דין גוזרין גזירה א"כ רוב הציבור יכולם לעמוד בה. וכמו שפסק רביינו הרמב"ם (פ"ב ממරם ה"ה). ועוד אחרת גדולה מזו כתוב אח"כ (בה"ז), שافيילו כבר גוזו ב"ד גזירה על הציבור ודיימו שרוב הקהיל יחולין לעמוד בה, ואחר שגוזרה פקפקו העם בה ולא פשטה ברוב הקהיל, הרי גזירה זו בטלת, ואין רשאין לכוף את העם לכלכת בה. עכ"ל. וא"כ קשה איך בכלל גוזו חז"ל גזירת הדמאי שיש בה פרטים ודקודקים שאינם הולמים לכלל העם. ואף אם דימו חז"ל בנסיבות הטהורה שרוב הציבור כן יכול לעמוד בה, הרי סוף סוף לבסוף הוכיחה סופו על חihilתו שرك הת"ח ודין שרגן סמיכין עליהון עומדים בתקנה, ומה מה מועדים אבל רוב העם לא החזיקו כלל בתקנה זו. וכמ"ש בשור"ת הרא"ש (כלל סימן כת) שענין קבלת דברי חברiot לא היו נזהרין בו ורוב המון העם, רק כשהיא אחד מן העם מקבל עלייו דברי חברiot אז היו נזהרין בו והיו החברים סומכים עליו. ע"כ. והובא בברבי יוסף ח"מ (סימן לד אות מג). ואמנם בתוספותיו (שבת יג, א). כתוב הרא"ש בתירוץ בתרא שמתבסס כל ישראל בחזקת חברiot עד שיחישרו. ע"כ. הדבר ידוע דכשיש סתירה ממש"כ בתשובה למש"כ בתוספותיו העיקרי כדבריו בתשובה. ואפשר שזה שיקר גם בגין אף שאין כאן סתירה בפסק ההלכה וכ"כ בשור"ת דבר יהושע ח"ג (חיו"ד סימן נו אות א) שהחברים היו מיעוט מישראל. ע"כ. וכן מבואר בס' דרך אמונה (פ"ט מעשר ה"א אות ג). וכותב בציון ההלכה (אות ז) שמקור דבריו מהחז"ו"א (שביעית סי' ד אות ד). ושכ"כ הרא"ש (פ"ד דמעשר שני מ"ז). ושכ"כ בס' מקדש דוד (דמאי סק"ג ד"ה נקטינן) והביא ראיות לזה. ע"כ. וא"כ גזירה זו בטלת היא מילא, וכדבריו הרמב"ם בהל' ממרם (פ"ב ה"ז) שהעתקנו, ומדובר לנו רואים שהחברים כן הקפידו על תקנה זו למרות היותם מיועוט.

עוד יש להקשות דמאחר שהחכמים גוזו גזירה זו, הרי הדבר ידוע שהז"ל הקפידו מאוד על קיום ושמירת גזירותיהם. ואפיילו ביטלו מצוות שמן התורה בשווא"ת כדי שלא יעברו על איסורים דרבנן. כההיא דעתן (בר"ה לב): דין עולין באילן וכדו' כדי להביא שופר לתקוע בר"ה. וכל זאת אף שאין בעלה באילן וכיוצ"ב אלא איסור דרבנן. ובמס' שבת (מ סע"א) אמר רבא, האי מאן עבר אדרבן שרי למיקרי ליה עברינה. ובמס' נדה (יב). אמר רבא דמי שאין מקיים דברי חכמים נקרא רשות. ובמס' ברכות (ד): אמרו שכל העבר על דברי חכמים חייב מיתה. ע"כ. כיון שכן אין מובן מה זה ועל מה זה שמצוינו בתקנת הדמאי קולות רבות מה שמצוין לא מצאנו בשום מקום. כגון כל הקולות השינויים בפ"ק דדמאי ובתר ה כי. וכן הוא דעתן (ברפ"ג דדמאי) שמאכילים את העניים דמאי. וכן שאר קולות השינויים שם. ובמס' גיטין (סא). שנינו, אשת חבר משלם לאשת עם הארץ נפה וכברוה, ובורות וטוחנת ומרקדת עמה. ע"כ. ואיך התירו מסייעת בזה ידי עובי עבירה שהרי אשת הארץ לא מפרישה תרו"ם מדמאי כתקנת חכמים, ואיך מותר לסייע לה. וע"ש בסוגיא. סוף דבר שמצוינו בתקנת דמאי קולות מרובות מה שלא הרגלנו בשאר תקנות חז"ל. והדבר צריך תלמוד.

ואשר על כן ניל בעניי לומר בזה דבר חדש בעזהש"ת, דתקנת הדמאי הייתה תקנה קלושה בכהה, ולא נתקנה בדבר שבחובנה, אלא מעיקרא תיקונה בתורת רשות, ולכן רק מי שהיה מצוין ביראת הש"ית טהורה והיה חוש גם לחשש ורוחן שלא להכשל באכילת איסור, רק אנשים אלו שהם מיעוט מהעם קיבלו עליהם תקנה זו, ובעיקר היו הת"ח נזהרים בזה. וטעם הדבר שלא תיקנו תקנה זו לחובנה, כי באמת תקנה זו היא דבר חומרא, ולא מעיקר הדין כלל, כי אף שכל תקנות

חז"ל באו לאסור דברים המותרים לאפרושי מאיסורא, מ"מ בנ"ד שהחשש הוא למיעוטה דאי מעשרין, הרי בכל כה"ג יש לנו את הכלל דכל דפריש, והכלל דוד אחד נאמן באיסורין, ובשאך מקומות אף חז"ל סמכו על כללים אלו, כגון מה שאמרו רוב מוצאים אצל שחיטה מומחין הם, וכן בשאר מקומות, ואילו בנ"ד התקנה היא שלא לסמוך גם על כללים הלא חוקתיים אלו, אלא להחמיר יותר מכל מצוות התורה. וא"כ התקנה זו היא חומרא יתרה, ולכן נ"ל שלא התקנה בשווייה הרא"ש (כלל כ סימן כת) הנ"ל, שכתב בזה"ל: ולא שייך להזוכר כאן קבלת חברות, כי עניין חברות הוא עניין פרישות, דבר שלא היה מוגן בו רוב המון העם, אלא רק כשהיא אחד מן העם מקבל עליו דברי חברות אז היו נזהרין בו, והחברים היו סומכין עליו. ע"כ. ודבריו זו"ל סייע של ממש לדברינו, כי מוכחה לדבריו שלא היה בדבר זה חובה על כל העם כמו שאר איסוריין. וכחוב שם אח"ז, אבל בעניין הטריפות הוא מעיקרי הדת, והכל יודעין ונזהרין בו, וזה שלא חשב לבורך וכוכ' רשות הוא בעניין וכוכ'. עכ"ל. ומשמע בברורו רענין החברות אין הכל יודעין ונזהרין בו ושאיין קפידא על מי שלא נזהר בזזה. וכן הראני מע"כ אמרו"ר הגרא"ץ שליט"א ברשי"י (שבת כג), שכ' שתקנת הדמאי אפילו ספק דבריהם לא היו, אלא חומרא בעלמא, דהה רוב עמי הארץ מעשרין. ע"כ. וממצאי שכ"כ רשי"ג גם במס' ביצה (לה): דחומרא בעלמא היא דאחים, לאפרושי מספיקא שאור מעשרות שנחמדו עליהם. ע"כ. וראיתי בשווייה דבר יהושע ח"ג (חיו"ד רס"י נו) שהביא שכ"כ רשי"י בכמה דוכתי (ברכות מז). פסחים לה ריש ע"ב וסוכה לה ע"ב, וע"ע ברשי"י עירובין יז ע"ב) בטעם הא דמאלין את העניים ואת האכשניא דמאי. והדבר יהושע כתוב לפלפל שם מודיע רך בתקנה זו והקל לו לעניים ומשא"כ בשאר איסורין דרבנן, ולענ"ד הטעם בדור ע"פ מי דכתיבנא, דמאחר שתקנה זו תקנה קלישתא, לכן הקילו בה חכמים בכל הקולות הננו אשר איןין מצויות בשאר תקנות וגזרות חז"ל. גם מה שנטקתה אח"כ הדבר יהושע מם"ש המרדיי בע"ז בשם רביינו שמריה להחמיר פת עכו"ם למי שהולך בדרך, והביא ראה דמאלין דמאי את העניים ואת האכשניא וע"פ שיש בזזה איסור דרבנן. ע"כ. ובב"י יו"ד (סימן קיב) הביא מתשובה אשכנזית דאפילו בפת של בעה"ב עכו"ם התירו, שלא חמורא גזירות פת מدامאי. עכ"ל. דמזה מוכחה לאורה שאפשר לומוד מדהתיירו לעניים דהה בכל איסורין דרבנן. וכן כמה אחרים למדו מדרשי דמאי לעניים, דהה נמי לענין קטניות בפסח שיש להחמיר בשעת בצורת מושום תקנת עניים. והדבר יהושע נתקתה בכל זה. ע"ש. ולפומן ארחין נ"ל דהכל א"ש, דמאחר שgam פת עכו"ם אינה אסורה כאיסור גמור מדרבנן, וכן אין איסור קטניות בפסח. משו"ה שפיר מדרמו فهو הנך רבוותא לתקנת הדמאי, כיון דגם הנך גזירות חלשות כמו גזירת הדמאי. ואם כנים אנו בזזה גם א"ש מה שהקינו בתחילת גזירה זו שרוב הציבור לא יכולין לעמוד בה, ועכ"פ לא עמדו בה והיא מילא בטללה. דלא קשיא מידי. דכל מ"ש הרמב"ם בהל' ממרים זה לענין גזירה שגוזרין על הציבור להובח גמורה, דתקנה כזו היא תקנה אלמתה, ועל כן כל שהיא מפוקפקת בהתקפותה הציבור אינה בכלל החקנות והגזרות שמתיקלות לדורות. אבל תקנת הדמאי שמעיקרה לא נתקנה חובה על הציבור ואינה בכלל החקנות הננו, אלא נתקנה מעיקרה רק בתורת למי שנגע יראת ה' בלבו, שפיר דמי שתקנה אף שככל הציבור לא יעדמו בה, כי מה שאמרו שאין גזירה א"כ רוב הציבור יכולין לעמוד בה, זה בגזירה שמטילים על הציבור להובח, ומ שא"כ בזזה. ומעטה הכל א"ש. [או כלל לדרך זו, דמעיקרה תקנו תקנה זו חובה גמורה, אלא שלא פשטה ולכן היא בטללה עצמה ממילא (וכמ"ש בשם הר"מ). ומיהו הת"ח המשיכו להחזיק בה לעצם וללי שון סמיכין עלייהן ומ"מ איך שיהיה לבסוף היא נשarra תקנת רשות. ובדרך זו יותר מובן מה שמשמעות הש"ס והפרשנים שתקנה זו נתקנה חובה].

ואם כנים אנו בזזה דתקנת הדמאי היא תקנה קלישטא, שלא נתקנה לחובה אלא רשות. עפ"י נראת לומר דתקנה מסווג כהה מאחר שבטללה לזמן מסוים שוב אינה חובה לחול מעצמה אפילו אם יש את הטעם והסיבה להחזר הגזירה למקומה. כי גזירה זו אינה בכלל שאר הגזירות אשר דין הוא שאף אם בטללו לזמן מסוים כשבטל טעמן, מ"מ אם חזר למקומו טעם האיסור או

האיסור חוזר למקומו, דתקנת הדמאי שנייה ושניא. והיה לא תחזור למקומה עצמה. אלא אם חכמי הדור ימננו לתקן תקנה זו מחדש (אם היה אפשרות מצד הדין ומצד המציאות) אז שוב ינהגו דיני הדמאי, אבל שלא זה לא. [אגב, לפי מצב הנסיבות בימינו נראה שיתר יש תועלת מן הנסיבות החורדיים הפרטיים מאשר אם ייחזרו תקנת הדמאי. זהה ברור].

ונראה להביא ראייה לדברינו דבמס' מגילה (ה:) איתא מ"ד דברי בקש לעkor צום ט' באב. והקשו התוס' ושא"ר אף ס"ד דברי יעקור צום ט' באב הא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין. וביח' הרשב"א תירץ דמסתברא אין זה בכלל מבטל דברי ב"ד חבירו, כיון דתקנתה הראשונה מעיקרה בתנאי נתקנה, כדאיתא במש' ר"ה (יח:), קרי להו צום וקרוי להו ששן ושםחה, דכתיב צום החמיishi וכו' יהיה בבית יהודה לשון ולשםחה. ודרשין מינה דבזמן שאין שמד ואין שלום רצוי מתענין רצוי אין מתענין. ע"כ. ואפילו ט' באב בכלל זה, דהא בכוולו כתיב שמהה. והוא דמחמיין בטה' באב הנוגת הדורות היהת הוא אל והוכפלו בו צרות. וכדאיתא תקנתה שנטקנה לרשות ולא לחובה היא תקנה ב"ד שగודל ממנה. עכ"ד הרשב"א. וע"ע בח' הריטב"א שם. ובהערות ביאר שגם כוונת הריטב"א לומר כדברי הרשב"א. הנה מפורש לפניו שתקנתה שנטקנה לרשות ולא לחובה היא תקנה קלישטה, ולכן ב"ד שיבא אחריהם אף אם הוא קטן מהב"ד מתקני התקנה יכול הוא לבטל התקנתה, והטעם ברור דמןני שתקנה שנתקנה רשות ולא חובה אף בה לא נהגים כלל התקנות והגיזורות. זה ברור. אף אנו נמלמד מזה לנידון דין דתקנת הדמאי, דכיוון שאף היא נתקנה רשות ולא חובה, לא נהגים בה כלל התקנות והגיזורות, ולכן אנו אומרים דמגדיר שכנה וכמה שניס שתקנתה זו לא הייתה נוגגת כלל, דיה שעתה וכיון שבטלה בעולם, אא"כ ימננו ב"ד לחזור לתקנתה. סוף דבר נלע"ד שבזמנינו אין נוגגת כלל תקנת הדמאי. ולכן א"צ בימינו לקלל דברי חבירות כדי להיות נאמן על המעשרות, אלא כל אדם שידעו לנו בנסיבותיו הרי הוא נאמן על המעשרות ונאמנו סומכים עליו בזה. וכמו בשאר דיני התורה.

גם פוק חזי שבש"ע י"ד בהל' תרו"מ (ס"י שלא) לא נזכר כלל עניין קבלת דברי חבירות. וזה סיווע גדול לדברינו. ותנא דמסיעין לן הוא הגאון החזון איש (שביעית ס"י י' אותן זה להלאה) שג"כ ישב על מדוכה זו האם בזמנינו צריכים לקבל דברי חבירות, ואף הוא ז"ל תלה את פסק ההלכה בזוה בחקיריה כיוץ"ב,adam נאמר שתקנתה זו נתקנה רק עבור היחידים למגדיר מילתא, אז כל שלא נקבע הדבר מחדש, כל חבר הוא נידון כמו שהוא באמת, שכל שהוא מוחזק שמקפיד על התרו"מ הרי הוא נאמן ע"ז אף לא קבלת דברי חבירות, ואם נאמר שתקנתה זו הייתה על כל העם, שכל שלא קיבל ע"ע דברי חבירות אין להאמין על תרו"מ, ואפילו שני בני נ"א שניהם לא קבלו ד"ח אין רשיים לסמוך זע"ז, לפ"ז גם בזוה"ז אין שום אדם רשאי לסמוך על חבריו שהוא לו שהפירוט מעשירים כיון שבזמנינו אף א' לא קיבל דברי חבירות. כח' החזו"א שאין הדבר מסתבר כהצד הב' אלא מסתבר כהצד הא' שתקנתה נתקנה רק ליחידים למגדיר מילתא, ולכן כל אדם שמוחזק שמקפיד על תרו"מ כדבוי אנו מאמינים לו. ושכנן המנהג שהברים מאמינים זה זהה. ומנוגג ישראל תורה. עכ"ד. וע"ש. ודוק. ולהלאן (סוף ס"ז לעניין לקלל להיות חבר) אבל לעניין עיקר נאמנות (שנאמין לו כshawarot שהפירוט מעושרים), כל אדם שענין המעשרות חמור בעיניו והוא נזהר בהן, הרי הוא נאמן בהן, "ואף אם אינו מגדל בניו לתלמוד תורה ואני מנייח תפילין". (ע' סוטה כב. ובზו"א לעיל). ע"כ. גם להלאן (אות יא ד"ה ובזוה"ז) חזר החזו"א על מסקנותו הללו גם לעניין שביעית, ולע"ק: ובזוה"ז שאין לנו חברים שקבלו דברי חבירות, בני אדם שאין בהם הפחיתויות הנזכرين במס' סוטה (כב.), ונזהרין באיסור שביעית, נאמין עלייה. וכ"ש אם הוא גמיר וסביר. וכן נהוגין. וכמו שתכתבו (באות ח) לעניין דמאי. ע"כ. (וסכורני שככל הדברים נכפלו גם בחזו"א י"ד (סימן מב). אך טרם נפניתי לבדוק זאת לפרטיו). הנה מפורש לפניו הכרעת הגאון החזו"א שבזמנינו א"צ לקבל דברי חבירות כדי להאמין לאדם על המעשרות. וטעם הדבר על הדרך שתכתבו. וראיתי במכוא ל' משפטי ארץ (ע' כד-כח) שכי

בדעת החזו"א באופן אחר. ע"ש. והנלו"ד כ' . אלא שיש להעיר על מה שהחידש החזו"א ז"ל ללא ראייה, שתקנת הדמאי נתקנה רק עברו היחדים. וכואורה לא משמע הכל. ובודאי זה נגד מש"כ בתוס' הרא"ש (שבת יג). ע"ש. ומ"מ לדינה ביארנו בס"ד מטעמא אחרינה דהעיקר להקל בזה. אך שיהיה הנה מREN הchnoz אמן"ר תנא דמסיע לן, שבזמנינו אין נהוגת תקנת הדמאי, ולכן א"צ קבלת דברי חברות בזמנינו.

וכן בקורס חזיתיה להגאון הנודע כמורשת"ז אוירבך זלה"ה שהכריע כן בשו"ת מנתת שלמה (ס"י סב אות ג), שא"צ קבלת דברי חברות בזמנינו. והובא במבוא למשפטי ארץ (ע' כו-כז). אלא שלענ"ד במחכחתה"ר אייכא למשדי נרגא בטעמי ההיתר אשר כתוב. שהוא ז"ל שם כתוב לחקר מה הטעם שכיוום שומרו התורה מאמינים זל"ז לענין מעשרות לmorphותיהם לא קיבלו עליהם חברות. וכותב ב' חירוצים. הא', אפשר שהוא משומש שודוקא בזמן חז"ל שקבעו סדר של קבלת חברות לבן כל מי שלא קיבל עלייו חברות תקנו להחשבו כע"ה ואין מאמינים לו בזה, משא"כ בזמנינו שאין סדר כזה חוזר הדבר לדינו שככל מי שהוא בחזקת כשרות הוא נאמן וכו'. עכת"ד. וליז' להבין מה נתינת טעם היא זו, דהא גופא קשיא מדרוע בזמנינו א"צ לקבל חברות. ועוד תירץ חז"ל תקנו התקנה לפי זמנם שהיו רוב ע"ה מעשרין וחשו רבנן למיעוט, אבל בזמנינו המציגות היא שרוב ע"ה אין מעשרין, ומאחר שהמציאות כתעת שונה חוזר הדבר לדינו שא"צ חברות. וגם זה ליז' להבין לפי קט שכלי, דמה בכך שהמציאות בימינו שונה (בפרט זה) ממה שהיה בזמן חז"ל, סוף סוף הרי שירק כתעת הטעם של הגזירה הנ"ל, ועוד במכ"ש, ריש לדמות זאת להא דקי"ל שאין התקנות חז"ל בטלות אף בהבטל טעמן. סוף דבר לפי קט שכלי ליז' לירד לסוף דעת הגרש"א נ"ע. וכע"פ לענין הלכהenan נמי הא אסיקנא לעיל דהאידנא א"צ לקבל דברי חברות. ושכן הכריע הגאון מופה"ד שלפנינו החזו"א זלה"ה. ולכן בזמנינו יש לסמן ולהאמין לכל אדם שידוע לנו ומוחזק שהוא זהיר בענין המעשרות כשאומר על הפירות שהם מעוררים, אף שלא קיבל עלייו דברי חברות. ומכאן תשובה מוצאת למש"כ במבוא לס' משפטי ארץ (עמוד כו והלאה). ע"ש.

והנה ראיתי עוד במבוא למשפטי ארץ (בעמוד כה) שהחשש אויל יש במשגיח כשרות את הפניות של ע"ה, ואין לסמוק עליו כלל. ולענ"ד בהכרשים החרדים המהודרים בודאי הגמור שאין מקום לחששות כאלו כלל ועיקר. ואם דבר לענין הכספי "הרבותות" כבר כתבנו בתהילת דברינו שאין לנו עסק עמהם. ומש"כ שם עוד לחוש שמא המשגיח כשרות אינו נהוג כחבר בענין תרו"ם, מלבד שוגם בזה כמדומני שאין לחשוד את המשגיחים בהכרשים החרדים, גם בנ"ד שהוא מקבל משכורת בכל אופן שהוא אדם שעכ"פ מוחזק בנסיבות יש לסמוק עליו, וככדיארנו לעיל בס"ד דבכה"ג הוא בכלל חזקה דאומן לא מרע אומנותיה. גם מש"כ שם לעיל מיניה בשם החזו"א (דמאי ס"י יג' אות ח), דראה מזה שלדעת החזו"א אין לסמוק על הפרשת המשגיח כשרות. לא דק, כי החזו"א שם מיררי במקום "שכפי הנשמע" מעשרין שהיא ע"י משגיח ממונה. ע"ש. ואין ללמידה מזה למקום שיש משגיח כשרות מהימן הממונה על זה. גם מה שהוסיף החזו"א שם עוד טעמים להיתר, אינו לעיכובא, רק לרווחה דמילתא. ואתה תזהה וכבר הבאנו לעיל דברים מפורשים בזה מהחزو"א. וכן עיקר

מהנעשה במקוֹן

יום עיון בנושא שביעית למנהל מחלקות כשרות במוסדות הדתיות, נערך מטעם המכון למצות התלויות בארץ,

המכון למצות התלויות בארץ שבמושב בית עוזיאל, בראשותו של הרה"ג שנייאור ז. רוחה שליט"א, קיבל על עצמו להציג מודעות לקיומה מהדרין של מצות השמיטה, הבאה علينا לטובה בשנה הבאה – שנת תשס"א. במסגרת זו מקיים המכון ימי עיון והרצאות בכל רחבי הארץ.

ביום א' האחרון, הוזמנו ליום עיון בנושאי יסוד בשמיטה, כל מנהלי מחלקות הכשרות בארץ. הכנסה התאפיין בהענינות מרובה המוכיחה עד כמה הנושא קרוב ללבם של הרבניים החפצים אף הם לשמר ולקיים, ולהעביר לציבור אותו הם משרותם, את המסר ההלכתי והריעוני של מצות השמיטה.

את הכנס פתח הרה"ג רבイ אברהם יוסף שליט"א – רבה של העיר חולון – בשיעור מאלף ואקטואלי, בנושא: הפרשת תרומות ומעשרות בשנת השמיטה, שכידוע לדעת מרן הב"י יש להפריש תרומות ומעשרות בשנת השמיטה מיבולי נקרים (שנתמרחו ע"י ישראל). הרב אברהם יוסף שליט"א תיאר את המאבקים שהיו לו בנושא זה, עם גורמים כשרותיים אחרים.

הרה"ג ש. רוחה שליט"א יואיר המכון, מסר שיעור מקיף בנושא "אוצר בית דין", ובו הסביר את היסודות ההלכתיים של אוצר בית דין, ואת המשמעות הכלכלית של קיומו.

רבה של העיר חיפה – הרב שלוש שליט"א – נשא שיעור عمוק ומעניין על הבאת ביכורים בשנת השמיטה, תוך כדי משא ומתן ביסודות ההלכיטה.

לאחר תפילה מנהה וארוחת צהרים, שמעו הרבניים שיעור בנושא: "היתר המכירה – יסודות הלכתיים והיסטוריים" מהרב יהודה אדרי, מנהל מדרשיית לה"ב שע"י המכון. את יום העיון חתם הרה"ג רב שולמה עמר שליט"א אב בית דין בפתח תקווה ומורה דרכו של המכון – בשיעורו המאלף והמעמיק בכיוור דעת הרמב"ם במחות מצות השמיטה.

הרבניים, שהפיקו תועלת מרובה מיום העיון, גילו דעתם על רצונם בימי עיון נוספים.